

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА
СЛУЖБА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ (СІАЗ)

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 1 (104) 2023
(01 січня - 31 січня)**

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);
Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;
В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2023

Київ 2023

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко

Реформа Конституційного Суду: що змінює прийнятий Закон про відбір суддів КСУ 3

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО

ПРОЦЕСУ 7

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Богатир, Закон і Бізнес: Про вибірку

розумність 8

Г. Чижик, К. Бутко, Українська правда:

Чого боїться судова мафія

в Антикорупційній програмі? 10

Т. Катриченко, Фокус: Головний крок на

шляху у ЄС. Судову реформу проведено чи вдало імітовано? 14

Т. Михалков, Закон і Бізнес: Його Гнучкість

закон 16

Р. Маселко, Українська правда: Старі граблі

від нової Вищої ради правосуддя або з чим ВРП не погоджується у антикорпрограмі 18

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ,

ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,

ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 21

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Дирдін М.

Конституційний Суд у повному складі може запрацювати за пів року (*Інтерв'ю*) 28

Юрчишин Я.

Судова реформа: що відбулося і що далі? 33

Мищенко І.

Конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів під час війни: генеральна підготовка судової влади до вступу в ЄС 34

Кишакевич Л.

З'їзд суддів обрав 8 членів Вищої ради правосуддя: чому це важливо 37

Петров Є.

Паралізована Феміда: чому судді мають призначити вісьмох членів Вищої ради правосуддя? 38

Козьяков С.

Підсумки-2022. Поворот від державного популізму до прагматики стосовно суду та суддів 40

Леценко О.

Рада підтримала ліквідацію ОАСК: яка процедура передбачена законом 44

Стефанішина О.

Нам треба вже зараз закладати фундамент для тієї країни, якою Україна буде завжди (*Інтерв'ю*) 47

Ткаченко О.

Етичність етичної ради 53

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ 59

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Реформа Конституційного Суду: що змінює прийнятий Закон про відбір суддів КСУ

Реформа Конституційного Суду (КС) стала ключовою умовою інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС). Серед семи пріоритетів, без виконання яких неможливі були перемовини про наш вступ до ЄС, дана реформа позначена під пунктом № 1. Напевне, цим і пояснюється прискіпливе ставлення до виконання цього зобов'язання наших міжнародних партнерів. Наголосимо, що особливу роль у цьому процесі відіграє Венеційська комісія (ВК). Як було зазначено рішенням про наше кандидатство Європейською комісією (ЄК) та Європейською радою (ЄР), саме на основі рекомендацій Венеційської комісії має бути змінена процедура відбору суддів КСУ.

Отже, зміна порядку відбору суддів Конституційного Суду є першою із семи рекомендацій ЄК у своєму рішенні про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. І від якості імплементації цієї реформи залежить успішність переговорів про членство України в ЄС.

Водночас дана реформа має визначальний вплив і на життя всередині самої країни. Адже нова процедура відбору суддів у КС мала б забезпечити формування Суду із незалежних та політично незаангажованих професіоналів. Тільки тоді КС зможе бути гарантом захисту Конституції і прав людини.

Ще у вересні 2022 р. в ЗМІ повідомлялось, що Верховна Рада України ухвалила у першому читанні законопроект № 7662 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах», який згодом був переданий до Венеційської комісії.

У листопаді Венеційська комісія оприлюднила так званий терміновий висновок щодо законопроекту про удосконалення

порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсних засадах. У цьому висновку члени ВК привітали положення, які передбачають створення окремого органу – Дорадчої групи експертів (ДГЕ) у складі 6 осіб (троє з яких є міжнародними експертами), який оцінюватиме добросовісність кандидатів до КС. В свою чергу, напередодні голосування 13 грудня 2022 р., група послів країн G7 закликала депутатів ВРУ ухвалити таку редакцію законопроекту, яка би передбачала значущу участь незалежних експертів у роботі ДГЕ, зокрема їхній переважний голос. Проте у грудні 2022 р. проект закону був проголосований в цілому без правки про кількість членів ДГЕ, спрямованої, на думку Венеційської комісії, на ефективність незалежного відбору суддів. Іншим проблемним моментом стала необов'язковість висновку ДГЕ: проголосований Закон надає можливість Верховній Раді України та з'їзду суддів призначати на посаду судді КСУ кандидатів навіть після ухвали щодо них «не відповідає».

Відразу ж по цьому Венеційська комісія терміново опублікувала оновлений висновок щодо законопроекту. В ньому було максимально чітко сказано про те, що: «1. Венеційська комісія рекомендує, що доки Дорадча група експертів (ДГЕ) працюватиме у конфігурації з присутністю членів, які призначаються від міжнародних/іноземних організацій, кількість членів ДГЕ має бути збільшена до семи, а сьомий член має призначатися за міжнародною квотою (пункт 60, восьмий підпункт пункту 72). 2. Венеційська комісія наголошує, що кандидати на посаду судді КСУ, щодо яких ДГЕ ухвалила оцінку «не відповідає» [конституційним вимогам щодо високих моральних якостей і рівня компетентності у сфері права], повинні бути виключені з подальшого процесу відбору та не повинні призначатися відповідними

суб'єктами (пункт 63, шостий підпункт пункту 72). (URL: <https://pravo.org.ua/zakon-proporyadok-vidboru-kandydaty-na-posadu-suddi-ksu-na-konkursnyh-zasadah-ostanni-podiyi/>)

На підтримку висновку Венеційської комісії виступили експерти із громадянського суспільства та правники, зокрема, в аналітично-адвокаційному центрі Фундація DEJURE зазначають, що сьомий незалежний експерт дозволив би нівелювати політичний вплив на комісію. Але законопроект № 7662 про процедуру відбору на посаду судді Конституційного Суду України було ухвалено без урахування рекомендацій ВК.

Отже, розберемось детальніше, чому даний документ розкритикували експерти та як тепер зміниться процедура відбору суддів Конституційного Суду України.

Як вже зрозуміло із вище наведеного матеріалу, найбільша роль у відборі суддів Конституційного Суду України буде відведена Дорадчій групі експертів з 6 осіб, а конкурс на посади суддів КСУ буде відбуватися у кілька етапів. В свою чергу, Дорадча група експертів першого скликання (на 6 років) буде складатися із представника Президента України, Верховної Ради України, З'їзду суддів (Ради суддів України), Венеційської комісії та міжнародних і іноземних організацій, які надають допомогу Україні у сфері верховенства права чи протидії корупції. Саме ДГЕ зможе аналізувати документи, запитувати додаткову інформацію, як у самих кандидатів, так і в інших органів, проводити співбесіди із кандидатами. За результатами роботи група має рекомендувати не менше трьох осіб на одну вакантну посаду. Особи, які не отримують рекомендацію Дорадчої групи, припиняють участь у конкурсі. Вимоги до самих членів Дорадчої групи практично тотожні вимогам до судді Конституційного Суду. Зокрема, до складу Дорадчої групи не може увійти особа, яка належить до політичної партії або бере участь у політичній діяльності протягом останніх 2 років. Крім того, це має бути правник зі стажем професійної діяльності щонайменше 15 років (URL: (<https://www.ukrinform.ua/gubric-politics/3633461-rada->

[uhvalila-zakon-sodo-konkursnogo-doboru-kandidatur-na-posadu-suddi-ksu.html](https://www.ukrinform.ua/gubric-politics/3633461-rada-uhvalila-zakon-sodo-konkursnogo-doboru-kandidatur-na-posadu-suddi-ksu.html)).

Оскаржувати рішення Дорадчої групи експертів можна буде у Верховному Суді.

При цьому слід звернути увагу на те, що за нинішньої редакції Закону незалежні міжнародні експерти, делеговані партнерами України, не матимуть вирішального голосу у Дорадчій групі експертів. Українська ж половина ДГ складатиметься виключно з представників влади, а тому зберігається небезпека «кулуарних домовленостей». Сьомий незалежний експерт, на якому наполягають ВК та експерти, мав би нівелювати політичний вплив на комісію, проте в Законі цього не передбачено. Тож у теперішньому вигляді Закон, який спрямований на реформу КСУ, не враховує рекомендації Венеційської комісії та заклики громадянського суспільства.

«... Ідея реформи полягала в тому, щоби забезпечити незалежність і доброчесність суддів КС через прозорий конкурс, а оцінювання кандидатів щоби здійснювала незалежна комісія, бажано за участі громадськості та міжнародних експертів. ... Делеговані міжнародними партнерами експерти максимум, що зможуть заблокувати проходження до наступних етапів конкурсу якогось негідного кандидата. Але вони зовсім нічого не можуть зробити для того, щоби дати можливість кандидату, який більше з поміж інших заслуговує на обрання до Конституційного суду. Бо в них не буде таких повноважень. Для цього потрібні будуть голоси від провладних членів комісії», підкреслила експертка громадської організації Центр протидії корупції, Г. Чижик (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/voyska-rf-nanesli-raketnye-udary-po-kramatorsku-50292706.html>).

Співголова фракції «Європейська Солідарність» І. Геращенко пояснює причини конституційної кризи аналогічним чином. На своїй сторінці у Facebook вона зазначила, що висновок Венеційської комісії щодо закону про Конституційний Суд України був «прогнозованим». І. Геращенко наголосила, що фракція не голосувала за цей закон. За її словами, депутати «ЄС» наполягали на таких

правках, які б надали проєкту відповідність до європейських норм, зробивши конкурс на обрання суддів КС незалежним і прозорим. «Ми в поправках наполягали на 8 експертах Дорадчої групи й обов'язковому включенні туди представників громадськості й міжнародних експертів», – нагадала співголова фракції І. Геращенко. (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/dopomoga-vid-polschita-litvi-rozpchalasya-do-24-lyutogo-i-trivatime-do-nashoi-peremogi-zelenskij-pro-pidsumki-samitu-lyublinskogo-trikutnika.htm>).

Про наслідки такого рішення попереджають експерти: «Європейський Союз, ті експерти з якими ми спілкуємося, дають чіткий сигнал, що в такому випадку представники суб'єктів призначення будуть мати право вето на будь-якого кандидата. Тобто потенційні «агенти змін», вони туди не пройдуть. А, по-друге, без згоди представника президента, парламенту або з'їзду суддів нікого не можна буде рекомендувати на призначення», наголосив Юрист DEJURE С. Берко. (URL: <https://politica.com.ua/news-ukraine-and-worlds/120033-vrontegrac-yniy-zakonopro-kt-7662-pro-konstitucyniy-sud-ukra-ni-chomu-se-zagroza-dlya-vstupu-v-s.html>).

Між тим, із запереченням щодо усіх критичних моментів виступив Д. Маслов, голова Комітету з правової політики Верховної Ради, один із авторів Закону. Він охарактеризував 4 так звані міфи (критичні зауваження експертного середовища). Отже, щодо підозри у прагненні сформувати лояльний до влади Конституційний суд, він наголошує на тому, що наразі в КС 13 суддів із необхідних 18, тож ідеться про п'ять відкритих вакансій: три за квотою парламенту та дві від з'їзду суддів України... «З'їзд суддів призначив би суддів КСУ вже в січні на своєму з'їзді (відповідні кандидати у нього були давно). А парламент швидко оголосив би конкурс на три вакансії, пропозиції на який можуть подавати тільки політики, і провів би його за чинними правилами, як неодноразово робив раніше. І це дозволило б реально «зацементувати» склад КСУ принаймні на багато років. Але парламент навпаки зробив такий сценарій неможливим. Ухвалений нами законопроект обнулив чинні

конкурси до КСУ, і тепер усі п'ять вакансій мають заповнюватися за новими правилами, із прямим залученням міжнародних партнерів України», наголосив Д. Маслов.

Щодо відсутності у міжнародних експертів інструментів блокувати «протягування недоброчесних кандидатів» Д. Маслов нагадав, що згідно розробленої процедури, щоб припинити участь кандидатів, котрі є недоброчесними, достатньо тільки трьох голосів міжнародних експертів: «якщо кандидат на посаду судді КСУ не може переконати більше половини членів Дорадчої групи у своїй доброчесності чи компетентності, то очевидно, що він не може відповідати цим критеріям».

Щодо залучення до конкурсу громадськості, політик посилається на висновок Венеційської комісії, яка у своїх рекомендаціях зазначила, що вводити до складу Дорадчої групи одного члена, обраного громадянським суспільством, вочевидь складно, бо панорама асоціацій в Україні дуже різноманітна і подекуди полярна. Венеційська комісія, аналізуючи можливе залучення громадськості до конкурсу в КСУ, віддала перевагу варіантові, коли громадянське суспільство виступає в ролі надавача інформації щодо кандидатів на посаду судді, а також здійснює прозорий та публічний моніторинг процесу.

Щодо застережень про можливість політичного впливу на Дорадчу групу, депутат нагадує, що за рекомендацією Венеційської комісії встановлено жорсткі вимоги щодо віку та досвіду для членів ДГ з метою надання їм більшої легітимності та довіри: вік 45 років, стаж 20 років у сфері права, повна політична незаангажованість і нейтральність...

Втім, упевненості, що ці аргументи задовольнять критиків Закону як в Україні, так і за її межами, немає. Залишається питання, якими можуть бути подальші кроки для розв'язання ситуації. Щодо цього у Центрі протидії корупції прогнозують, що влада може: «1 проігнорувати позицію ЄС протягнути до Конституційного Суду суддів за процедурою, прописаною в Законі № 7662, проти якої виступив Європейський Союз;

2 дослухатися до ЄС і поправити Закон. При цьому було б непогано відсторонити радників, які запропонували таку «аферу». «Хочемо застерегти владу від першого варіанту. По-перше, він підірве довіру до вас з боку європейських партнерів. Довіру, від якої прямо залежать обсяги західної допомоги. По-друге, цей варіант не вдасться, бо міжнародні партнери просто не делегують свою частину конкурсної комісії, а значить конкурс все одно не розпочнеться. Тож так чи інакше закон доведеться переголосувати. Тому очікуємо, що все буде без чергових скандалів, які роблять всіх нас слабшими», - пояснили в ЦПК (URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/jevrokomisija-rozrakhovuje-navrakhuvannja-ukrajinoju-vsikh-rekomendatsij-venetsianki-shchodo-zakonu-pro-ksu-u-vladi-je-dva-varianti-dij.html>). Дійсно, Європейська комісія очікує, що українська влада повністю врахує рекомендації Венеціанської комісії до Закону № 7662. Як повідомляє «Європейська правда», речниця Єврокомісії А. Пізонеро заявила, що: «Ми беремо до уваги ухвалення 13 грудня закону № 7662 щодо добору кандидатів на посаду судді КСУ, включаючи склад та правила прийняття рішень у Консультативній групі експертів (КГЕ)... Єврокомісія очікує, що українська влада повністю врахує рекомендації Венеціанської комісії, опубліковані після ухвалення закону 19 грудня, включаючи збільшення кількості членів КГЕ до семи. Додатковий член має бути за міжнародною квотою для запобігання патовій ситуації у прийнятті рішень... Європейська комісія буде уважно стежити за цим процесом. Прогрес у судовій реформі залишається життєво важливим для зміцнення стійкості України», наголосила речниця ЄК.

Таким чином, можна сказати, що на найвищому рівні публічних комунікацій з ЄС наша влада уже отримала не просто рекомендацію, а зауваження щодо зміни до прийнятих норм Закону.

Можливо саме це і спонукало заступника голови антикорупційного комітету Верховної Ради Я. Юрчишина заявити про те, що на початку 2023 р. до законопроекту № 7662 про

нову систему відбору суддів КСУ можуть внести зміни.

За його словами, нові поправки до Закону мають усунути політичний вплив під час відбору суддів КСУ: «Буде рекомендація або ввести сьомого члена від громадськості, або закріпити, що за умови рівності голосів перевага буде на боці міжнародних представників», прогнозує нардеп (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: Прес-служба Апарату Верховної Ради України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/231249.html>); [venice.coe.int \(\[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\\(2022\\)054-e\]\(https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)054-e\)\); ZN.UA \(<https://zn.ua/ukr/internal/rejderske-zakhoplennja-konstitutsijoho-sudu-shcho-netak-z-ukhvalenim-zakonoprojektom-7662-i-jaktse-vipraviti.html>\); <https://zn.ua/ukr/internal/chotiri-mifi-pro-novi-pravila-konkursu-dokonstitutsijoho-sudu-ukrajini.html>; <https://zn.ua/ukr/POLITICS/zelenskij-pidpisav-zakon-7662-pro-vidbir-suddiv-ksu.html>; <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/jevrokomisija-rozrakhovuje-navrakhuvannja-ukrajinoju-vsikh-rekomendatsij-venetsianki-shchodo-zakonu-pro-ksu-u-vladi-je-dva-varianti-dij.html>\); Сіверщина \(\[https://siver.com.ua/news/zelenskij_chomu_mi_dosi_ne_v_es/2022-12-21-32308\]\(https://siver.com.ua/news/zelenskij_chomu_mi_dosi_ne_v_es/2022-12-21-32308\)\); \(<https://www.0564.ua/news/3517087/zelenskij-pidpisav-zakon-no7662-akij-gromadski-diaci-nazvali-zakonoproektom-pro-rejderske-zahoplenna-ksu0>\); Телеканал Прямий \(<https://prm.ua/popry-zauvazhennia-venetsijskoi-komisii-zelenskyu-pidpysav-zakonoproiekt-pro-vidbir-suddiv-konstytutsijnoho-sudu-ukrainy/>\); Фундація DEJURE \(<https://dejure.foundation/tpost/jfmi589eh1-zakonoproekt-7662-yak-pryamii-shlyah-polt>; <https://dejure.foundation/tpost/38t51oepx1-zaklikamo-prezidenta-vetuvati-zakon-pro>\); 5 канал \(<https://www.5.ua/polityka/cherhovyi-udar-zseredyny-zelenskyi-pidpysav-zakon-pro-vidbir-suddiv-ksu-iaki-superechyt-rekomendatsiam-venetsiiky-295203.html>\); Судово-юридична газета \(<https://www.sud.ua/uk/news/publication/256637-verkhovnaya-rada-izmenila-protseduru-otbora-sudey-konstitutsionnogo-suda>\); Суспільне мовлення України \(\[6\]\(https://suspilne.media/342276-venecianska-komisiazminila-visnovok-sodo-reformi-konstitucijnogo-</i></p></div><div data-bbox=\)](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)054-e)*

sudu/); *Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3633461-rada-uhvalila-zakon-sodo-konkursnogo-doboru-kandidatura-posadu-suddi-ksu.html>); *Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/23/7152991/>; <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/14/7152454/>); *Центр політико-правових реформ* (<https://pravo.org.ua/zakon-pro-poryadok-vidboru-kandydatur-na-posadu-suddi-ksu-na-konkursnyh-zasadah-ostanni-podiyi/>); *Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/20/7381555/>); *ЧЕСНО* (<https://www.chesno.org/post/5430/>); *Центр Спільних Дій* (<https://centreua.org/monitoring-rishen/spetsvyпуск-konkursnyj-dobir-suddiv-konstytutsijnogo-sudu/>); *НВ* (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/voyska-rf-nanesli-raketnye-udary-po-kramatorsku-50292706.html>); *Букви*

(<https://bykvu.com/ua/bukvy/venetsianska-komisiia-opublikovala-novy-vysnovok-shchodozakonoprojektu-7662-iakyi-peredbachaie-reformu-konstytutsiinoho-sudu/>); *Антикор* (<https://antikor.com.ua/articles/597232-rejderskij-zahvat-konstitutsionnogo-suda-hto-ne-tak-s-prinjatym-zakonoproektom-7662-i-kak-eto-ispraviti/>); *Телеканал I-UA.tv.* (<https://i-ua.tv/news/74554-nardepy-khochut-usunuty-vplyv-opna-vidbir-suddiv-ksu-forbes/>); *OBOZREVATEL* (<https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/dopomoga-vid-polschi-ta-litvi-rozpochalasyado-24-lyutogo-i-trivatime-do-nashoi-peremogizelenskij-pro-pidsumki-samitu-lyublinskogotrikutnika.htm>); *POLITICA.COM.UA* (<https://politica.com.ua/news-ukraine-and-worlds/120033-vro-ntegrac-yniy-zakonopro-kt-7662-pro-konstitucyniy-sud-ukra-ni-chomu-ce-zagroza-dlya-vstupuv-s.html>).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Венеційська комісія офіційно відмовилася від призначення членів до Дорадчої групи експертів (ДГЕ), яка має брати участь у відборі суддів Конституційного Суду України, доки не буде втілено її рекомендації з виправлення закону про КС. Про це йдеться в листі голови Венеційської комісії Клер Базі-Малорі на ім'я голови Верховної Ради Руслана Стефанчука, який було оприлюднено в середу, 25 січня.

Лист супроводжується роз'ясненнями до рекомендацій “Венеційки”, які були опубліковані вже після схвалення закону в грудні 2022 року, де вказується, що ключові з них не змінилися.

Ідеться про те, що кількість членів Дорадчої групи експертів має налічувати сім осіб (а не шість), причому більшість – чотири – мають становити міжнародні експерти. Крім того, кандидати, визнані ДГЕ як недоброчесні, не можуть бути призначеними на посаду суддів КСУ.

“Хоча більшість ключових рекомендацій, викладених у висновку від грудня 2022 року, були виконані, дві ключові рекомендації – щодо повноважень ДГЕ та її складу – не були враховані в ухваленому законі”, – йдеться в листі Базі-Малорі.

“У світлі цього висновку передумови для номінування Венеційською комісією кандидатів у члени ДГЕ не виконані”, зазначено в посланні.

Голова комісії запропонувала українській стороні допомогу з підготовкою відповідних напрацювань до закону про Конституційний Суд, щоб врахувати вказані рекомендації (*Новинарня* (<https://novynarnia.com/2023/01/25/veneczijska-komisiya-vidmovlylya-vid-uchasti-u-vidbori-suddiv-ksu-bez-vypavlennya-yevrozakonu/>). – 2023. – 25.01).

Рада суддів України оголосила початок конкурсу на посаду судді Конституційного суду. Конкурс триватиме по 3 лютого включно. На сайті РСУ з'являться рекомендації для кандидатів.

Рада також заслухала трьох кандидатів на посаду члена новоствореної Дорадчої групи експертів. Цей орган буде проводити відбір та рекомендуватиме кандидатів до Конституційного суду (*Суспільне* (<https://suspilne.media/364924-rada-suddiv-ogolosila-konkurs-na-posadu-suddi-ksu/>). – 2023. – 23.01).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Богатир, Закон і Бізнес: Про вибірккову розумність

Рішення ЄСПЛ за скаргами двох колишніх суддів КС не назвеш дивним або неочікуваним. Не викликає особливої цікавості й мотивація. Навряд його часто цитуватимуть у Страсбурзі. Втім, кілька висновків з цієї справи для України можна зробити.

Звільнення за очевидністю

У 2010 році КС ухвалив рішення (№ 20рп/2010 від 30.09.2010), яким скасував зміни, що були внесені до Конституції у 2004 році, встановивши, що вони були прийняті з порушенням процедури. Відповідно, почала діяти попередня редакція Основного Закону.

Але наприкінці лютого 2014 року Верховна Рада прийняла Закон «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» (тих самих змін 2004 року). А за кілька днів – Постанову «Про реагування на факти порушення присяги суддями Конституційного Суду України». Одним із фактів називалося голосування саме за те рішення, відтак, за порушення присяги нардепи звільнили кілька суддів КС. Окремі з них спробували оскаржити Постанову ВР.

Зокрема, В'ячеслав Овчаренко одразу ж звернувся з позовом до Вищого адміністративного суду і вже у червні навіть отримав рішення на свою користь. У ньому говорилося про недотримання принципів незалежності судової влади, нагадувалися норми профільного закону про те, що судді КС не несуть юридичної відповідальності за результати голосування, а також наголошувалося на порушеннях як Конституційним Судом, так і Верховною Радою, процедури звільнення. Але за скаргою парламенту Верховний Суд у грудні 2014 року констатував очевидну невідповідність дій судді присязі, яку він склав, тож рішення ВАС було скасоване.

А от Михайло Колос одразу отримав відмову ВАС, бо на момент постановлення рішення вищі судді вже мали на руках позицію верховників

у справі його колеги В.Овчаренка. Спроби скажитися до ВС виявилися також марними.

Тоді ж колишні представники єдиного органу конституційної юрисдикції подалися до Страсбурга.

В Європі наголосили на надзвичайній важливості оцінки достатності гарантій незалежного та безстороннього розгляду справ заявників на національному рівні. Зокрема, питання функціонального імунітету суддів (обмеження обсягу юридичної відповідальності за результати голосування) потребувало розгорнутої відповіді. Воно, переконаний ЄСПЛ, не повинно бути мовчазно відкинута, але має бути детально вивчене.

З огляду на важливість перебування суддів на посаді для підтримання верховенства права та демократії, на національному рівні мали б надати дуже детальне та чітке обґрунтування складових елементів «порушення присяги».

Оскільки ж усього цього не було зроблено, рішення про звільнення заявників не можуть вважатися достатньо обґрунтованими. За цих обставин суд у Страсбурзі констатував порушення статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині права заявників на вмотивоване рішення у їхніх справах (див. текст рішення ЄСПЛ у справі «Овчаренко і Колос проти України» (скарги № 27276/15 та 33692/15 тут).

Тож зрештою у Європі відновили справедливість?!

Традиції української визначеності

Аби надати повну відповідь на це запитання, слід трошки зануритися у проблематику, що стала причиною порушення прав суддів КС.

На думку ЄСПЛ неприпустимим є покарання та фактично політичне переслідування суддів КСУ за розв'язання складного правового питання в конституційно-правовому вимірі, яке також було предметом серйозних дебатів як в Україні, так і за її межами, про що зазначали Венеціанська комісія та ПАРЕ.

А відсутність чіткості та детальних роз'яснень Верховною Радою призвела до ситуації правової невизначеності, яка є неприйнятною, тим більше, коли йдеться про посаду у суді, який відіграє вирішальну роль у підтримці верховенства права та демократії. Верховна Рада у 2014 році використала свої дискреційні повноваження таким чином, що підірвала правову визначеність і поставила під загрозу вимогу законності для цілей статті 8 Конвенції.

З цим важко сперечатися, водночас слід додати, що відповідно до статті 151-2 Конституції України рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені. Отже, Рішення КС, за яке звільнили суддів, чинне до сьогодні та є частиною діючої Конституції.

І це свідчить про те, що вітчизняне правосуддя вже не визнає очевидні принципи, як *functus officio* – доктрина вичерпання повноважень суб'єкта ухвалення рішення, як один з механізмів, за допомогою якого у праві втілюється принцип остаточності. У судовій практиці й у правничій науці визнана доктрина *res judicata*, яка також утверджує значення остаточності судового рішення. Її цінність беззаперечна для розвинених правових систем світу, і часто застосовується у практиці самого Євросуду.

Але українському парламенту дозволили вийти за межі повноважень та надавати оцінку Рішенням КС і діям суддів, наслідком чого стала копіяція тексту Конституції. Бо, як відомо, у ВР відновили не всю реформу 2004 року.

Навіть чинний спікер ВР небезпідставно жалівся на відсутність еталонного тексту Конституції України! На його думку немає єдиної зрозумілої редакції самої Конституції. Тож сьогодні більшість юристів та політиків використовує електронний варіант Основного Закону, текст якого розміщений на веб-сторінці Верховної Ради у розділі «Законодавство України». Але ж це текст, скопійований на основі офіційних публікацій у Відомостях ВР.

Саме системний, наскрізний характер порушень, помножений на хаотичні реформи, і призвів до тих наслідків, що з прискіпливим

виглядом, але крізь пальці, сьогодні розглядає ЄСПЛ.

Убачається, що відкривши природу системних порушень, Європейському суду з прав людини слід було вказати у пілотному рішенні на заходи, які наша держава мала б вжити для їх усунення? Але цього, на жаль, не сталося.

Тоді, якщо Україні ЄСПЛ допомогти не зміг, обмежившись формальним підходом, можливо справедливість отримали хоча б заявники?

Справедливі критерії

Спробуємо абстрагуватися від прізвищ і країни, та нехай кожен відповість на наступне запитання. Що двом суддям-науковцям, які перебували на вершині юридичної кар'єри, мали певний авторитет і повагу, яких звинуватили у порушенні присяги та звільнили, і яких потім зрадили їхні колеги на найвищому рівні,.. що цим двом чоловікам 1957 та 1953 років народження дає рішення, ухвалене через майже вісім років після звернення за захистом?

І якщо застосувати підхід про справедливий суд до самого ЄСПЛ, то цілком можна припустити, що проголошене рішення не відповідає критеріям ст. 6 Конвенції. Адже, кожен має право не просто на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, але ще й упродовж розумного строку.

Звісно, поняття «розумний строк» не має фіксованого числового вираження. Він не може бути однаковим у всіх випадках. Але за практикою Євросуду, розумність визначається такими критеріями, як складність справи; поведінка учасників процедури; важливість предмета розгляду; спосіб здійснення органами влади, зокрема судом, своїх повноважень.

Що тут можна оцінити? Складність – не виправдання. Так, цю справу не назвеш простою, але і тисячі інших справ проти України розглядаються плюс-мінус так само. Поведінка – тут способів затягування процесу у Страсбурзі в його учасників не так вже й багато. Предмет – надважливий, адже йдеться про гарантії суддів (що відзначалося у рішенні) і слід розглядати чимскоріше.

Залишається сам суд і його поведінка. Можна сказати, що поробиш, ЄСПЛ перевантажений справами, зокрема і з України, яка, крім іншого, давно є лідером за скаргами!

Але і тут можна знайти відповідь у самого ЄСПЛ.

Так, у справі «Ціммерман і Штайнер проти Швейцарії» йшлося про надто тривале (три роки) провадження у федеральному суді. Причиною тяганини було надмірне навантаження. Кількість справ суттєво зросла, а суддів – не дуже. Хоча і були проекти задля виправлення ситуації, але існували також складнощі із реформуванням системи... Знайома ситуація, чи не правда?

Але ЄСПЛ був тоді суворим: Конвенція зобов'язує Договірні держави організувати свої правові системи у спосіб, який би надавав судам можливості для дотримання вимог пункту 1 статті 6, включаючи вимогу проведення судового розгляду в межах «розумного строку». Разом із тим, зауважили високі судді, тимчасове нагромадження невіршених справ не призводить до відповідальності, якщо держава оперативно вживає заходів для подолання такої надзвичайної ситуації.

До методів, які можуть бути визнані як тимчасово доцільні, – радили в Страсбурзі, – можна віднести встановлення певної черговості розгляду справ, яка залежить не просто від дати порушення справи в суді, а від ступеня її терміновості, важливості та, зокрема, значення, яке вирішення відповідного спору має для особи (осіб).

Проте, якщо такий стан речей набуває довготривалого характеру і стає проблемою структурної організації, такі методи вже не можуть вважатися достатніми, і тоді не можна відкладати надалі вжиття ефективних заходів.

Але повернемося до України. Існує дійсно чимало важливих справ, що роками чекають на свій розгляд у ЄСПЛ. Так з 2015 року лежить подібна справа ще однієї судді КС Наталії Шаптали.

І цих справ, зважаючи на колапс адміністративної юстиції у Києві через ліквідацію ОАСК, невдовзі стане ще більше, але це вже тема для окремого дослідження.

Можна констатувати, що ЄСПЛ хворіє на професійне вигоряння і більше не здатен повноцінно працювати. Водночас правильний діагноз поставлений. Щобільше, є і рецепт і ліки. Залишається лише бажання одужати.

Бо в іншому випадку, який сенс у такій інституції як ЄСПЛ, яка за фактом не може забезпечити справедливий суд.

Ну, звісно, не можна відкидати критерій унікального ставлення до нашої країни... Цікаво, скільки років і як саме у Страсбурзі розглядалася б подібна справа про високих суддів з Німеччини чи Об'єднаного Королівства? (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/154443-chomu_espl_perestav_buti_dlya_ukraini_ostannoyu_nadiyu_na_s.html). – 2023. – 13.01).

Г. Чижик, К. Бутко, Українська правда: Чого боїться судова мафія в Антикорупційній програмі?

19 січня відбулось перше засідання оновленої Вищої ради правосуддя (ВРП). Символічно, що першим рішенням нової ВРП стало затвердження Державної Антикорупційної програми (ДАП) на 2023-2025 роки.

Нагадаємо, що ДАП – це комплексний документ, розроблений Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК), який описує проблеми, що існують в

різних органах влади, та пропонує конкретні дії для їх вирішення.

Важлива роль у Державній антикорупційній програмі відведена судовій реформі та подоланню корупції у судах.

Для затвердження позиції щодо ДАП членам ВРП знадобилось майже 7 годин активних дискусій. У результаті Вища рада правосуддя підтримала Антикорупційну програму,

проте з низкою зауважень. За таке рішення проголосували майже одногосно – 14 з 15 голосів «за».

Примітно, дуже схожі зауваження до ДАП висловила й Рада суддів на чолі з одіозним Богданом Монічем.

Ми вирішили детально ознайомитися із зауваженнями та розібратись, що саме так не подобається представникам судових органів у Державній антикорупційній програмі та чи дійсно їх варто врахувати.

В одному із пунктів ДАП сформульована така проблема: «У суспільстві спостерігається тенденція щодо збільшення рівня недовіри до органів у системі правосуддя».

З цим категорично не погодились члени Вищої ради правосуддя, заявивши, що твердження про недовіру до судової влади «не є такими, що підтверджуються будь-якими реальними дослідженнями серед професійної спільноти чи широкого кола споживачів судових послуг».

Яка ситуація насправді:

Одне з останніх соціопитувань, проведених Центром Разумкова у вересні 2022 року, показує, що тенденція зростання рівня довіри українців до влади майже не торкнулася судів: 72% громадян не довіряють судам, і це є одним із найвищих показників недовіри.

Заперечуючи переважну недовіру до суду нові члени Вищої ради правосуддя вдаються до вже традиційної маніпуляції, до якої часто вдавались їхні попередники: замість даних загальнонаціональних опитувань, які репрезентують думку всього українського суспільства, вони апелюють до результатів опитування споживачів судових послуг, тобто безпосередніх учасників судових процесів.

Справді, рівень довіри до судової влади тут порівняно вищий, втім, недовіра переважає (35% проти 51% за даними опитування, проведеного у 2021 році).

Тож виникає питання: а чи знайомились самі члени ВРП детально з даними опитувань, на які покликаються?

Абсурдності ситуації додає те, що заперечуючи недовіру українців до судової влади, нові члени ВРП заперечують і потребу в судовій реформі, завдяки якій вони отримали свої посади.

Замість того, аби поставити собі за мету підвищення рівня довіри через забезпечення прозорості і якості рішень, члени оновленої ВРП продовжують грати гру, основним правилом якої є заперечувати реальність та підтримувати ілюзію в те, що система досконала і не потребує жодних змін.

Наразі, якщо в когось зі членів ВРП є конфлікт інтересів при розгляді того чи іншого питання, він зобов'язаний повідомити про нього. Однак чи буде член ВРП з наявним конфліктом інтересів відсторонений від розгляду цього питання, чи ні – вирішується загальним голосуванням членів органу.

У минулому в подібних випадках член Вищої ради правосуддя неодноразово залишався розглядати питання попри заявлений конфлікт інтересів. ДАП звертає увагу на необхідність зміни такої тенденції.

Однак, на думку членів ВРП, жодної проблеми тут немає, адже відсутні аналітичні матеріали, що це підтверджують, і, до того ж «відсутні також будь-які конкретні факти щодо прийняття членами ВРП рішень в умовах потенційного чи реального конфлікту інтересів».

Яка ситуація насправді:

Знову таки, члени ВРП заперечують очевидне. Ще 2017 року аналітичне дослідження, здійснене Фондом DEJURE, переконливо продемонструвало, що члени Вищої ради правосуддя беруть участь у прийнятті рішень попри конфлікт інтересів: лише в 4 з 62 випадків член ВРП усувався від участі в розгляді питання.

Конфлікт інтересів у рішеннях членів ВРП розслідували журналісти. Врешті, повноваження члена Вищої ради правосуддя Віктора Грищука у 2022 році було припинено, зокрема, через те, що він діяв в умовах конфлікту інтересів, як констатували члени Етичної ради у своєму рішенні.

Автори Державної антикорупційної програми звернули увагу на численні нарікання громадськості щодо непрозорості виставлення балів при проведенні кваліфікаційного оцінювання суддів Вищою кваліфікаційною комісією.

Позиція ВРП: вже традиційно, члени Вищої ради правосуддя відписали, що жодних проблем

з прозорістю виставлення балів чи голосування в них немає й нарікань до цього також бути не може.

Яка ситуація насправді: Відповідно до ч. 4 ст. 34 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» рішення Вищої ради правосуддя, її органів ухвалюється відкритим голосуванням, якщо інше не визначено законом. Здавалося б, справді, в чому проблема?

Втім, передбачену законом відкритість члени ВРП тлумачать в дивний спосіб: вони не оголошують поіменні результати голосування, а публікують лише загальну кількість голосів «за» та «проти» кожного рішення. Тож суспільство не знає, якою є позиція конкретного члена ВРП з будь-якого питання, якщо ж це не одностороннє рішення.

В такий спосіб члени ВРП уникають персональної відповідальності за свої рішення, яка стає колективною безвідповідальністю.

Ми переконані, що оприлюднення поіменних результатів голосування сприяло б не лише підвищенню прозорості органу, але й ретельнішому ставленню членів ВРП до виконання професійних обов'язків.

Примітно, що цей пункт ДАП стосується не лише рішень Вищої ради правосуддя, але й Вищої кваліфікаційної позиції суддів, і заціпає важливий інструмент оцінювання суддів і кандидатів на суддівські посади.

Критика діяльності ВККС в минулому великою мірою ґрунтувалась на тому, що було взагалі незрозуміло, які оцінки ставили кандидатам окремі члени комісії та яким чином визначались місця кандидатів у фінальному рейтингу.

Окремо в Державній антикорупційній програмі виділили місце ГРД, звернувши увагу на необхідність «більш чітко визначити завдання та повноваження Громадської ради доброчесності, забезпечити такий її склад, до якого б входили різні представники суспільства, та посилити норми щодо конфліктів інтересів, зокрема шляхом запровадження ефективного механізму контролю».

Також, у тексті ДАП говориться про необхідність підвищення інституційної спроможності ГРД.

Позиція ВРП: у своїх зауваженнях члени Вищої ради правосуддя наголошують, що жодні додаткові повноваження чи, тим більше інституційне підсилення ГРД не потрібні. В обґрунтування цієї позиції члени ВРП говорять про те, що законодавцем не визначений чіткий статус для ГРД, а також посилаються на висновок Ради Європи від 2017 року щодо регламенту Ради.

Яка ситуація насправді:

Тут члени ВРП суперечать самі собі, адже кажуть, що статус ГРД не унормований, водночас виступаючи проти унормування.

Насправді діяльність двох складів ГРД в минулому продемонструвала успішність ідеї залучення громадськості до оцінювання та відбору суддів.

Позиція щодо участі громадськості у судовій реформі може стати одним із лакмусових папірців для оцінки щирості намірів новообраних членів ВРП. Адже якщо вони орієнтовані на якісне оновлення суддівського корпусу, то мали б бути найбільше зацікавлені у допомозі громадянського суспільства. Навпаки, якщо їхні наміри нещирі і їм є що ховати від суспільства, тоді вони всіляко намагатимуться перешкодити активному залученню зовнішніх учасників.

ДАП пропонує удосконалити процедури відбору та оцінювання суддів, розробити чіткі, зрозумілі і передбачувані критерії оцінювання та забезпечити єдність підходів ВККС, ГРД та ВРП. При цьому, документ пропонує взяти на озброєння найкращі практики, напрацьовані у минулому, зокрема, Громадською радою міжнародних експертів.

Позиція ВРП: Традиційно, ВРП виступає проти запропонованих змін, наполягаючи на тому, що наявних в законі критеріїв достатньо.

Яка ситуація насправді:

Українське законодавство визначає лише загальні критерії оцінювання суддів і кандидатів на суддівські посади. Ці критерії мали б бути деталізовані нормативними документами ВРП та ВККС і випробувані практикою.

Саме відсутність чітких визначених індикаторів оцінювання в минулому дозволяла свавільні рішення, коли за однакових обставин одні кандидати припиняли участь у конкурсі, а

інші опинялись вгорі рейтингового списку. Так само і відсутність єдиних підходів до розгляду дисциплінарних скарг уможлиблювала покарання або з відмову від покарання суддів за одні і ті ж порушення.

Тож така позиція нової ВРП змушує вкотре сумніватися в щирості намірів. Адже чіткі та деталізовані правила мали б допомогти членам ВРП повно та якісно виконувати поставлені завдання та упередили б їх від неоднакової практики.

Примітно, що перегляд та вдосконалення методології відбору суддів, визначення чітких і зрозумілих критеріїв та індикаторів є одним із зобов'язань України за новою макрофінансовою угодою з ЄС.

Сподіваємось, ВРП не розкритикує і цей документ та запропоновані ним зміни.

Одним із важливих заходів, які пропонує Державна антикорупційна програма є заборона на звільнення судді з посади за його заявою про відставку до завершення дисциплінарних проваджень щодо судді.

Позиція ВРП: ВРП пропонує вилучити цей захід, оскільки він начебто може призвести до порушення конституційних гарантій суддів.

Яка ситуація насправді:

Саме щодо цієї проблеми було чи не найбільше нарікань громадськості до попереднього складу ВРП.

Дуже часто судді, щодо яких відкривають дисциплінарні провадження, намагаються втекти у відставку на чималі довічне утримання та уникнути покарання в такий спосіб. А ВРП їм радо у цьому сприяє.

Наприклад, кілька років тому ВРП відправила в почесну відставку суддю Наталю Булавіну, тоді як на розгляді ВРП було подання від ВККС про звільнення судді за вчинення дисциплінарного порушення. Підставою було те, що суддя залишилась в окупованому Луганську та почала працювати в судді так званої «ЛНР», зайнявши там ще й посади голови ради суддів та судді верховного суду.

Роботу Наталії Булавіної на ворога підтвердило й СБУ. Втім замість звільнити суддю за дисциплінарне порушення ВРП відправила її почесну відставку з довічними

виплатами коштом податків українських громадян.

Не можемо не згадати й випадок, який стався 10 березня 2020 року, коли першим питанням порядку денного було звільнення у відставку судді Апеляційного суду Рівненської області Анжеліки Шеремет, а другим – її звільнення у зв'язку із непроходженням кваліфікаційного оцінювання. Тоді ВРП розглянула лише перше питання, адже неможливо звільнити суддю двічі.

Тож пропозиція чітко визначити в законі послідовність розгляду питань щодо звільнення суддів видається цілком логічною. Зрозуміло, що самим суддям така пропозиція не подобається, адже вони можуть втратити одну із важливих лазівок на майбутнє.

На жаль, виступаючи проти такої пропозиції, ВРП демонструє, що ставить інтереси та бажання суддів вище суспільних, і готова покласти на громадян тягар довічних виплат недоброчесним суддям, аби лишень не наразитись на критику суддівського корпусу.

Тож ми бачимо, що зауваження ВРП до Державної антикорупційної програми орієнтовані на збереження чинних практик та підтримання атмосфери клановості, за якої обрані члени ВРП мають майже необмежену владу щодо вирішення питань суддівської кар'єри, будучи зобов'язаними лише тим, хто обрав їх на посади.

На жаль, агресивна риторика ВРП нічим не відрізняється від риторики попередників, що нашоухує на прикру думку про марність зусиль останніх років із реформування органу.

Складається враження, що члени ВРП хоч і отримали посади завдяки новим правилам добору, втім, поставили собі завдання не допустити будь-яких оновлень та змін на краще, хоча саме зміни практики та підходів ВРП і була завданням реформи.

Тому наразі затвердження Державної антикорупційної програми виглядає як протистояння старої системи та нових підходів, націлених на знищення можливостей для зловживань та корупції.

Хто ж переможе в цьому двобою, визначить урядовий комітет та Кабінет Міністрів, які або змусять НАЗК врахувати всі зауваження судової

мафії, або ж підтримають чинну редакцію документа (*Українська правда* (<https://www.prawda.com.ua/columns/2023/01/26/7386501/>). – 2023. – 26.01).

Т. Катриченко, Фокус: Головний крок на шляху у ЄС. Судову реформу проведено чи вдало імітовано?

Роботу Вищої ради правосуддя розблоковано. А це означає, що ще одну з ключових вимог міжнародних партнерів на шляху до європейської інтеграції Україна виконала. Фокус розібрався: чому це рішення правильне за формою і чим небезпечне за змістом.

Спочатку треба зазначити, що судова реформа – одна з тих реформ, якій міжнародні партнери приділяють велику увагу. Зокрема, вона серед перших у списку на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції. Про це неодноразово говорили як у представництві ЄС в Україні, так і послы країн «Великої сімки». Нещодавно до Офісу президента останні передали нові рекомендації щодо реформ, в яких зазначили, що судова реформа є для них пріоритетом.

Водночас в Україні з реформою судової системи завжди було складно. І перша причина тому – небажання суддів реформуватись. У різний час вони дуже болісно сприймали необхідність проходження перевірок, зокрема, на добросовісність, та втручання міжнародних експертів під час різноманітних конкурсів та відборів.

Крім того, в політичних колах завжди знаходилися ті, хто намагався співпрацювати із суддівською владою, домовляючись про лояльність і погоджуючись на різноманітні законодавчі компроміси. В результаті за останні дев'ять років можна було почути про кілька судових реформ, зокрема і п'ятого президента України Петра Порошенка, і шостого – Володимира Зеленського, але жодна з них не була доведена до кінця. Тому як в українському суспільстві, так і серед міжнародників досі існує великий запит на формування по-справжньому незалежного суддівського корпусу. А від рішень Вищої ради правосуддя цей процес безпосередньо залежить.

Суддівські обранці

12 січня завершився XIX з'їзд суддів. Його результатом став вибір восьми членів Вищої ради правосуддя – органу, який відповідає за призначення, звільнення та дисциплінарні покарання суддів.

До цього майже одинадцять місяців його роботу блокували. Спочатку 22 лютого 2022 року 10 із 15 чинних тоді членів ВРП після початку оцінювання Етичною радою, злякавшись перевірок, склали повноваження. Через відсутність кворуму орган припинив роботу – для перезапуску потрібно було щонайменше 15 членів із 21, серед яких більшість становили б судді. Потім почалося повномасштабне вторгнення РФ в Україну, і часу для розв'язання кадрових питань не було. І ось у серпні 2022 парламент приймав за своєю квотою двох нових членів Вищої ради правосуддя: адвоката Романа Маселка та кандидата юридичних наук Миколу Мороза.

Після обрання ще восьми орган може поновити свою роботу.

Отже, новими членами Вищої ради правосуддя у першому турі обрали п'ятьох: суддя Харківського апеляційного суду Алла Котелевець, суддя Касаційного цивільного суду у складі ЗС Григорій Усик, суддя Львівського окружного адміністративного суду Олександр Сасевич, суддя Господарського суду Донецької області Юлія Бокова, суддя Північного апеляційного господарського суду Ольга Попікова. Під час другої – ще трьох: суддя Миколаївського апеляційного суду Тетяна Бондаренко, суддя Херсонського окружного адміністративного суду Олена Ковбій та суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Сергій Бурлаков. Усі вони склали присягу і працюватимуть у ВРП наступні чотири роки.

У представництві Євросоюзу в Україні перезапуск ВРП схвалили. Головний дипломат ЄС в Україні Матті Маасікас сказав, що це є важливим кроком на шляху втілення в життя судової реформи.

«Так ключові судові органи можуть відновити роботу. З нетерпінням чекаю, коли реформована ВРП продемонструє верховенство закону та чесність на практиці», – написав він у своєму Twitter.

Поїздки до Криму та родичі у РФ

Після першого туру експерти Центру протидії корупції (ЦПК) заявили, що до всіх п'яти кандидатів є питання. Наприклад, суддя Бокова та її близькі родичі неодноразово відвідували окупований Крим та володіють там нерухомістю та іншим майном. У мотиваційному листі до ВРП Бокова наголосила: «Судова реформа знекровила судову владу, позбавляє суддів права та можливості кар'єрного зростання, створює виправдання для системного посягання на суддівську незалежність та недофінансування судів».

Котелевець у 2012 році хотіли звільнити – під час розгляду справи про ДТП суддя безпідставно не врахувала результатів медекспертизи, а потім ухвалила рішення щодо зменшення компенсації потерпілому.

Суддя Попікова у деклараціях за 2010-2013 роки не задекларувала жодного об'єкта нерухомості – виникають питання щодо походження коштів.

Сасевич був фігурантом розслідування VINUS.Info про голосування за узгоджених кандидатів на суддівських з'їздах, а Усик у 2010 році стягнув із журналістки Ольги Сніцарчук 20 тисяч гривень моральної шкоди, нібито завданої депутату-«тушці» Юрію Буту – той напередодні перейшов із «Народної самооборони» до «регіоналів» (журналістка назвала його «відщепенцем від коаліції»).

Після з'явилася інформація і ще про трьох кандидатів. Виявилось, Т. Бондаренко могла приймати рішення не на робочому місці та приховувати факти адмінпорушень під час керування автомобілем. Бурлакова в ЦПК називають людиною, близькою до сім'ї

бізнесмена Олександра Фельдмана, депутата від забороненої ОПЗЖ (під час виборів 2004 року Фельдман був довіреною особою кандидата Віктора Януковича).

Єдина, до кого питань у громадськості було менше – Олена Ковбій. Але водночас відомо, що брат судді Херсонського окружного адміністративного суду проживає в Росії та працює генеральним директором підприємства, що здійснює вантажні залізничні перевезення. А сама Ковбій свого часу скасувала рішення про перейменування вулиці Лютеранської на Херсонщині на вулицю Катерини Гандзюк. Після початку повномасштабного вторгнення суддя виїхала з окупованого Херсона та вступила до Вінницької територіальної оборони.

Компромісне рішення

Водночас Жернаков зазначає: добре, що судді таки змогли домовитися та обрати вісім членів, а отже – перезапустити ВРП.

«Принаймні, вони не зірвали євроінтеграцію, – каже він. – Але велике питання, які рішення прийматиме такий склад ВРП і як далеко ми з ними на шляху євроінтеграції зайдемо. На жаль, поки така ситуація з кандидатами від суддів: мало того, що серед них мало чесних, але за тих, кого можна такими вважати, категорично відмовляється голосувати суддівська спільнота – це все відлуння того, що ще у 2016 році під час змін до Конституції ми заклали принцип суддівського самоврядування, де все чи майже все вирішують судді, обрані суддями. Це класно працює для збереження статус-кво, але максимально згубно для будь-яких змін».

Реформою для галочки називає формування нового складу Вищої ради правосуддя суддя Жовтневого райсуду Л. Гольник. Суддя відома своєю принциповою позицією і сама подавалася на конкурс до ВРП, але зійшла з дистанції на етапі розгляду Етичною радою – вона її визнала такою, що не відповідає критеріям через посади в соціальних мережах та публічних висловлювань. Сьогодні Гольник натякає: система, що останні десять років діє в Україні, збереглася.

«Нарікати на з'їзд суддів не бачу сенсу. Причина нинішньої поразки громадянського

суспільства – Етична рада, – каже вона. – Замість того, щоб відсікти всіх сумнівних кандидатів і не дати депутатам, суддям, вченим жодного шансу обирати між агентами змін і висуванцями суддівських кланів, Етична рада вирішила діяти за принципом: одна від ваших, одна – від наших (до речі, доступ до співбесід з кандидатами Етична рада закрила після повномасштабного військового вторгнення РФ, мотивуючи це безпекою кандидатів, – ред.). Розмінними монетами при виробленні консенсусу всередині Етичної ради стали кілька незалежних та самостійних суддів. Ті, кого система визначила як своїх персональних

ворогів. І завбачливо знешкодила – вони не змогли стати переможцями”.

Сьогодні експерти кажуть, що перші результати роботи нового складу ВРП можна побачити дуже скоро. По-перше, важливо зрозуміти, кого оберуть головою та заступником Ради, адже від їхньої позиції залежатиме багато. А по-друге, яким буде новий склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів – ще одного суддівського органу, який набиратиме нових суддів на кілька тисяч вакантних місць (*Фокус (<https://focus.ua/uk/politics/545205-golovniy-krok-na-shlyahu-u-yes-sudovu-reformu-provedeno-chi-vdalo-imitovano>). – 2023. – 13.01*).

Т. Михалков, Закон і Бізнес: Його Гнучкість закон

Бажання судитися до останньої інстанції у ВС назвали гарною українською традицією. Однак в традицію входять також і сумніви у справедливості суду. Чи варто сподіватись на міфічну правову визначеність і прогнозовану судову практику?

У ролі передовиків

Верховний Суд з другої спроби все ж провів міжнародну конференцію «Імплементация принципу верховенства права: роль ВС в сучасних умовах», яка присвячена 5-тиріччю діяльності оновленого ВС.

Секретар Пленуму ВС, д.ю.н., професор Дмитро Луспеник нагадав, що на урочистому засіданні, присвяченому першій знаковій даті у роботі ВС, усі гості і учасники говорили про справедливість судових рішень, судової влади і моральність як властивість суспільства, без якої не повинні ухвалюватись рішення.

Основним лейтмотивом нинішньої конференції, за спостереженнями Д. Луспеника, стало верховенство права, що означає панування права в державі. «Говорити про верховенство права під час війни може лише той, хто це пережив або переживає. На очільника нашого Суду випало величезне випробування – працювати у таких умовах», – такими словами Д. Луспеник запросив до слова із основною доповіддю Голову ВС Всеволода Князева.

Розповідаючи про шлях до верховенства права в Україні, В. Князев зазначив, що 5 років тому завершився один із ключових етапів реформи судової системи. Як наслідок, був створений ВС і набрали чинності нові редакції процесуальних кодексів. До складу ВС увійшли судді, які пройшли ретельний конкурсний відбір як щодо доброчесності, так і щодо фахового рівня. Метою цього був справедливий судовий розгляд і верховенство права. В якості курсу визначено деполітизація та незалежність судової влади.

Величезним викликом сьогодення Голова ВС назвав формування нової Вищої кваліфікаційної комісії суддів і додав, що сподівається: у найближчі місяці ця непроста робота буде завершена, і судові органи запрацюють на повну силу на благо правосуддя і українському суспільству.

Водночас, недофінансування системи створює ризики для незалежності судової влади. Адже під час війни матеріальні проблеми лише загострились. Навіть Верховному Суду довелось прийняти непросте рішення про значне скорочення штату працівників. Разом з цим, у системі відзначається величезний брак кадрів, й виною тому те, що більше 3 років не працює ВККС. Саме від її роботи, на думку Всеволода Князева, залежатиме якість правосуддя.

Попри всі проблеми, В. Князев вбачає у діяльності ВС і позитивні зрушення. Так, ВС отримав спадок – величезну кількість нерозглянутих справ – 77 тис. «До цього додалися ще й нові, що весь час надходили, тож навантаження на суддів у перші роки було надзвичайним. Напружено, на межі фізичних можливостей до пізньої ночі доводилось їм працювати», – додав В. Князев.

Протягом 5 років залишок нерозглянутих справ неухильно знижувався. Так, станом на початок поточного року він складає 20,5 тис. Загалом за 5 років діяльності ВС розглянув близько 450 тис. справ.

Голова ВС зазначив, що нині показник розгляду справ, який склав цього року 108%, свідчить про передову практику ВС. «Видається, що кількість процесуальних звернень залежить не тільки від законодавства, а й у першу чергу від ставлення учасників судових процесів до рішень судів першої та апеляційної інстанції. Не забуваємо й про гарну українську традицію – судитися до останньої інстанції», – додав В. Князев.

Окрім того, поступово знижується час розгляду справ у ВС. У 2021 році цей показник був найкращим і становив у середньому 93 дні на розгляд однієї справи. У 2022-му він збільшився, насамперед через те, що доводилося переносити розгляд справ через військові дії.

Голова ВС нагадав, що ВС ухвалює рішення, що мають прецедентний характер, а правові висновки є обов'язковими для врахування, оскільки це сприятиме єдності судової практики. На сьогодні існує база правових позицій ВС із відкритим доступом, яка дозволяє підбирати релевантну судову практику.

В. Князев зазначив, що потужним інструментом забезпечення єдності судової практики є й інститут зразкової справи в адміністративному судочинстві. Адже 24 рішення, прийнятих у зразкових справах, – це тисячі справ, що знайдуть однакове, справедливе вирішення. ВС таким чином формує орієнтир, якому в свою чергу слідуватимуть суди першої та апеляційної інстанції.

Однак В. Князев наголосив: «Ідея єдності судової практики, яка дозволила б зробити

судові рішення передбачуваними, виглядає дуже привабливою, але лише на перший погляд. На практиці єдності немає і досягти її неможливо».

На думку Голови ВС, не слід досягати і повної правової визначеності, бо вона б стала на заваді розвитку права. Адже закон не повинен відставати від обставин, що змінюються, він має бути гнучким. Натомість є потреба у розумному ступеню правової визначеності. Саме тому суди повинні відступати від попередніх висновків, якщо це необхідно для розвитку права.

Справедливість поза матерією

Суддя Європейського суду з прав людини від України Микола Гнатівський під час доповіді замислився над питанням: навіщо взагалі висувається вимога щодо єдності і послідовності судової практики?

Спікер зазначив, що це питання, на яке відповідали представники міжнародних судових установ протягом минулого століття. Так, існує думка, що єдність і послідовність судової практики по суті є передумовою передбачуваності поведінки суду і довіри до суду, яка є критично необхідною. Аби здобути авторитет міжнародні судові установи мусять переконувати держави в тому, що вони їм потрібні. Бо інакше до них ніхто не звертатиметься, якщо вони будуть непередбачувані, а їх рішення – необґрунтовані.

У національних судах, зазначив М.Гнатівський, на перший погляд такої проблеми немає. Адже національний суд об'єктивно існує, і від нього нікуди не подінешся. Але коли у національних судах не забезпечується принцип правової визначеності, рішення є непередбачуваними, а серед громадськості немає переважної переконливості в адекватності і справедливості тих підходів, які застосовує суд, то і національний суд змушений мати справу з тими ж проблемами, які є актуальними для міжнародних судів.

«Коли ми відзначали 5-річчя ВС, пролунало неприємне питання про те, чому ж ВС тільки 5

років, якщо Верховний Суд існував від початку існування незалежної України? Відповідь на нього зокрема полягає і в тому, що на якомусь етапі в українському суспільстві ми втратили уявлення про те, що судова практика є послідовною, що гарантується право на справедливий судовий розгляд і правової визначеності. Це і стало підставою для реформи і створення нового ВС», – зазначив М.Гнатівський.

Коли ж йде мова про право на справедливий суд, на думку спікера, ми повинні розуміти, що це таке. Справедливість судового розгляду, яку вимагає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, це не матеріальна справедливість. Бо матеріальна справедливість, як зазначав ще юрист Ганс Кельзен, це питання мета-юридичне.

Насправді, звернув увагу М. Гнатівський, §1 ст.6 конвенції гарантує лише процесуальну справедливість. На практиці це означає

змагальність провадження, для цього потрібно оцінювати все разом для того, щоб оцінити чи був такий судовий розгляд справедливим. Адже певні порушення під час провадження ще не означають, що суд був несправедливим.

Чи може непослідовний суперечливий суд бути справедливим? Ні, але це не означає неможливості змін і розвитку судової практики. Тут думки М.Гнатівського співпали із висловлюваннями Голови ВС про те, що єдність судової практики і правова визначеність – це точно не те, за чим слід гнатись.

Однак, видається, що занадто довільна інтерпретація закону нівелює його роль у суспільстві. Й кожен пік незадоволення новими тлумаченнями ризикує обернутися появою нових судів зі старими назвами (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/154562-ednosti_sudovoi_praktiki_nemae_i_dosyagti_ii_nemozhливо_gol.html). – 2023. – 23.01).

Р. Маселко, Українська правда: Старі граблі від нової Вищої ради правосуддя або з чим ВРП не погоджується у антикорпрограмі

Формування і початок роботи Вищої ради правосуддя є надзвичайно важливою подією. Це не лише одна з ключових умов вступу України до Європейського Союзу, але й рішуча вимога українського суспільства, яке дуже очікує на справжню судову реформу.

І наші партнери, і суспільство сподіваються на сигнали від ВРП, що їх очікування будуть виправдані. Але вже ніхто не вірить словам, лише діям.

Перше засідання нової ВРП відбулось 19 січня і дуже символічно, що на ньому розглядалось погодження проекту Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки (ДАП), вагома частина якої стосувалась сфери правосуддя.

ДАП розроблена Національним агентством з питань запобігання корупції на підставі Антикорупційної стратегії, що 20 червня 2022 року затверджена Законом «Про засади

державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки». Це надзвичайно важливий, комплексний нормативний документ, який загалом викладений на понад 800 сторінок, що передбачає та пояснює конкретні кроки, спрямовані на запобігання корупції в усіх сферах діяльності держави.

Програма описує існуючі проблеми, фактори, які їх зумовлюють та передбачає заходи, необхідні для їх усунення. Наприклад у сфері правосуддя зазначається про такі проблеми:

- низьку довіру до органів правосуддя,
- недосконалість процедур оцінювання та добору суддів, відсутність єдиних критеріїв доброчесності та непрозорість виставлення балів при оцінюванні суддів,
- відсутність дієвих механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу та реагування на встановлені факти впливу на

суддів, нечіткість підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності,

– ігнорування правила, що одна особа не може обиратись головою суду більше ніж двічі поспіль, що призводить до проблеми «вічних голів»,

– недостатні цифровізація, фінансування, кадрове забезпечення судочинства та інші.

Для вирішення цих проблем у програмі передбачено значну кількість дієвих заходів, які визначені у додатках 1 та 2 до ДАП, а детально пояснені у Додатку до пояснювальної записки. Зокрема йдеться про кроки для завершення процесу обрання членів ВРП та Вищої кваліфікаційної комісії, затвердження єдиних критеріїв доброчесності, посилення інституційної спроможності та ролі Громадської ради доброчесності, удосконалення процедур оцінювання, добору та дисциплінарної відповідальності суддів, реального запуску електронного судочинства, вирішення проблеми фінансування судів та багато іншого.

Програма розроблялась за участі експертів та пройшла громадське обговорення. Надалі вона надсилалась у відповідні органи для її узгодження, у т.ч. ВРП.

Листом від 9 грудня 2022 року за підписом в.о. голови ВРП Віталія Саліхова НАЗК було проінформовано, що ВРП не підтримує ДАП. Однак на той момент рада правосуддя не була повноважна і фактично йшлося не про позицію органу, а лише 3 його членів. Тому коли 11-12 січня 2023 року З'їзд суддів обрав 8 нових членів ВРП, що забезпечило її повноважність, НАЗК повторно звернулось з проханням висловити позицію щодо проєкту антикорупційної програми.

Саме це і було питанням першого засідання оновленого складу ВРП, яке відбулось 19 січня.

На моє переконання антикорупційна програма дійсно якісна і виконання запланованих у ній кроків, може призвести до усунення багатьох корупційних ризиків та покращення ситуації у правосудді. При цьому потрібно розуміти, що програма є досить гнучкою і не означає, що у ході її реалізації будь-які корективи заходів неможливі.

Навпаки, вона передбачає необхідність обговорення, аналізу, врахування думок усіх зацікавлених, щоб кінцевий результат був максимально ефективним. Тому втілення програми апріорі передбачає можливість її корегування відповідно до поточної ситуації та позицій усіх сторін, але з врахуванням заданого вектору руху.

Тому я вважаю, що програму слід було повністю підтримувати та корегувати вже у ході реалізації.

Однак на засідання ВРП 19 січня нам був запропонований проєкт рішення, який передбачав, що ВРП не підтримує прийняття Державної антикорпрограми.

Після 7 годин дискусій, близько 21 години Вища рада правосуддя вирішила таки підтримати прийняття ДАП, але із зауваженнями. Ось текст зауважень.

Висловлю власну думку чи можна це вважати перемогою та хорошим сигналом суспільству від ВРП. Частково так і я вдячний колегам, що відмовились від ідеї взагалі не підтримувати програму. Але якщо подивитись зауваження, то стає зрозумілим, що сигнал вийшов, м'яко кажучи, тривожним, а не хорошим.

Отже з чим Вища рада правосуддя категорично не погоджується?

Це важко пояснити раціонально, але перш за все у рішенні ВРП заперечується, що «у суспільстві спостерігається тенденція щодо збільшення недовіри до органів у системі правосуддя». І хоча це пряма цитата п.3.1.1. Антикорстратегії на 2021-25 роки, яка затверджена законом ВРП наполягає, що це «не підтверджуються будь-якими реальними дослідженнями серед професійної спільноти чи широкого кола споживачів судових послуг».

Якщо чесно я думав, що ми вже пройшли цю стадію і принаймні визнаємо, що проблема з недовірою існує. Це доводять останні соціологічні дослідження. Зокрема відповідно до соціологічного опитування, що проводилося авторитетними Фондом «Демократичні ініціативи» разом з Центром Разумкова у серпні 2022 року показали, що за

балансом довіри-недовіри суди знаходяться на передостанньому місці (– 45 %). Довіряє їм 18 % і не довіряє 64 % громадян.

Про недовіру кажуть також міжнародні партнери (зокрема Європарламент у резолюції від 11 лютого 2021 року) і саме вона стала головною причиною судової реформи.

Тому заперечувати цей прикрий, але факт, як мінімум, дивно. Ми повинні нарешті визнати проблему та працювати над її вирішенням, а не заперечувати її існування. Нажаль, перше рішення ВРП свідчить, що нові члени ВРП ще не готові до цього.

Друге заперечення стосується вимоги програми передбачити кращі механізми врегулювання конфліктів інтересів у діяльності ради правосуддя. ВРП не погоджується з цим та вказує, що проблема надумана: «відсутні будь-які конкретні факти щодо прийняття членами ВРП рішень в умовах потенційного чи реального конфлікту інтересів».

Не буду багато пояснювати з цього приводу, нагадаю лише, що 7 травня 2022 року Етична рада ухвалила рішення про невідповідність члена Вищої ради правосуддя Віктора Грищука критеріям доброчесності, через що він був звільнений. Однією з підстав було саме ухвалення ним рішення в умовах конфлікту інтересів. То чи дійсно «відсутні будь-які конкретні факти»?

У антикорпрограмі пропонується ввести відкрите та поіменне голосування членів ВРП при доборі суддів. На необхідності такого кроку неодноразово наголошувала Громадська рада доброчесності та експерти. Зрештою ч. 4 ст. 34 Закону «Про Вищу раду правосуддя» передбачає, що «рішення Вищої ради правосуддя, її органів ухвалюється відкритим голосуванням». Однак насправді відкритим є лише загальний результат голосування. Хто і як голосував залишається прихованим. Тому ця пропозиція цілком відповідала закону та очікуванням суспільства.

Водночас у рішенні ВРП вказано, що голосування і зараз є відкритим, а НАЗК не має повноважень визначати організаційні засади функціонування судової влади, тому нічого змінювати не потрібно.

Особливо цікавими є заперечення ВРП щодо посилення інституційної спроможності та ролі Громадської ради доброчесності (ГРД).

Я 4 роки входив до складу ради доброчесності і переконаний, що однією з головних причин чому попередні спроби очищення судової влади провалились була відсутність у ради реальних правових механізмів домогтися звільнення недоброчесних. Висновки ГРД просто ігнорувались. Тому у проекті антикорпрограми передбачено додаткові права для ради доброчесності, які б давали такі можливості.

Зокрема пропонувалось застосовувати механізм, який працював при обранні суддів Вищого антикорсуду. Тоді питання про подальшу участь кандидата, який мав зауваження від Громадської ради міжнародних експертів вирішувалось на спільному засіданні Вищої кваліфікаційної комісії та цієї ради. Це дозволило спільно та максимально об'єктивно перевірити обґрунтованість претензій до кандидатів та не дозволяло ігнорувати позиції один одного.

Однак ВРП висловила проти цього, а також проти залучення ГРД до добору нових суддів, надання ГРД повного доступу до суддівських досьє та створення секретаріату, який би допомагав їм виконувати свої функції.

У зв'язку з цими запереченнями ВРП вимагає виключити з антикорпрограми два дуже цікаві речення, які описували проблему, а саме: «Громадська рада доброчесності не бере участі у процедурах добору суддів поза процедурою кваліфікаційного оцінювання, з приводу чого Європарламент висловлював жаль у резолюції від 11 лютого 2021 року щодо виконання Угоди про асоціацію з Україною в ЄС. Інституційна спроможність, ресурси та роль Громадської ради доброчесності потребують посилення з урахуванням попереднього досвіду її діяльності.».

11 лютого 2021 року Європарламент дійсно ухвалив дуже важливу резолюцію, яка визначала вектор реформ в Україні, необхідних для нашого руху у Євросоюз. У пункті 45 цієї резолюції вказано, що Європарламент: «висловлює жаль з приводу того, що в минулому ВККС не брала до уваги

думку Громадської ради доброчесності під час оцінювання суддів, і закликає її робити це в майбутньому, щоб заповнити вакансії в судах нижчих інстанцій суддями, які відповідають стандартам етики та доброчесності у повній відповідності до Висновку N969/2019 Венеціанської комісії...».

Програма якраз пропонувала реальні механізми, за яких ГРД буде долучена до добору суддів, а її позиція врахована. Натомість ВРП заперечила проти цього простим виключенням з ДАП посилення на резолюцію Європарламенту, яка цього вимагала. Так і хочеться запитати – а що так можна було? Навіщо вирішувати проблему, якщо можна просто виключити згадку про неї. І не просто згадку, а вимогу наших партнерів, яка стосується життєвоважливих для України євроінтеграційних процесів.

Більшість інших зауважень ВРП, на моє переконання, є або несуттєвими, або безпідставними. Але саме таке рішення ВРП ухвалило на своєму першому засіданні.

Я дуже сподіваюсь, що це рішення не заблокує прийняття та втілення Державної антикорпрограми.

Ще більше сподіваюсь, що я разом з моїми колегами у ВРП не будемо ставати на старі граблі, ігноруючи проблеми та захищаючи старі порядки, а виправдаємо очікування суспільства, проведемо справжню реформу та відновимо довіру до судової влади.

З першого рішення не вийшло. Тепер це важче, але ще можливо виправити. Все залежить від наступних кроків (*Українська правда* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/maselko/63cda7eb0a1b5/>). – 2023. – 22.01).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль заявив, що зміни до закону про порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду, який критикувала Венеційська комісія, можуть відбутися ще до саміту Україна-ЄС. Як повідомляє «Європейська правда», про це він сказав в інтерв'ю Politico.

Зокрема, Шмигаль заявив, що уряд готовий переглянути нещодавно прийняте законодавство про Конституційний суд України, щоб задовольнити вимоги як Європейської комісії, так і Венеційської комісії. За словами Шмигала, зміни можуть відбутися вже цього тижня, напередодні саміту.

Хоча Україна оголосила про реформування Конституційного суду, зокрема, щодо порядку призначення суддів, Венеційська комісія все ще має занепокоєння щодо повноважень та складу консультативної групи експертів – органу, який відбирає кандидатів до суду, – через ризики політичного втручання.

Шмигаль запевнив, що ці питання будуть вирішені. «Ми проводимо консультації з Європейською комісією, щоб побачити, що

всі видані висновки можуть бути включені в текст», – сказав він (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/30/7155127/>). – 2023. – 30.01).

Закон щодо конкурсного добору кандидатур на посади суддів Конституційного Суду треба виконувати, а не вносити в нього постійні зміни, оскільки він створює всі підстави, щоб конкурс був прозорий. Про це заявила віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина в інтерв'ю національному телемарафону, передає Укрінформ.

«Така ймовірність (зміни закону щодо конкурсного добору кандидатур на посади суддів Конституційного Суду – ред.) є завжди. Але, знову ж таки, ми вважаємо, що цей закон потрібно виконувати, а не продовжити вносити в нього постійні зміни. Більше того, ми не можемо сьогодні мати гарантій, що знову не буде змінена позиція, як це відбулось з висновком Венеційської комісії», – сказала Стефанішина.

Вона нагадала, що парламент ухвалив цей законопроект на основі остаточного висновку Венеційської комісії, який був оприлюднений ще наприкінці листопада, закон надійшов на підпис Президенту і був підписаний. За словами віцепрем'єрки, ані вона, ані парламент чи Президент не мали інформації про те, що Венеційська комісія має намір змінити свій остаточний висновок «протягом фактично вихідних».

«Для нас це безпрецедентна ситуація. Я більше десяти років співпрацюю з Венеційською комісією, і вперше бачу, щоб такий поважний орган змінював свій остаточний висновок, не комунікуючи це з українською стороною. Тому я абсолютно не погоджуюсь з тим, що закон набрав чинності всупереч рекомендаціям Венеційської комісії. Він був підписаний Президентом, і лише після того або в той самий день ми отримали висновок Венеційської комісії», – зауважила урядовиця.

Стефанішина додала, що з огляду на це українська сторона зараз вестиме відповідні консультації. Водночас вона акцентувала, що міжнародні партнери мають усвідомлювати, що немає більш зацікавленої сторони у тому, щоб цей конкурс відбувся прозоро і відкрито, ніж український уряд і Президент.

Вона також зазначила, що закон створює підстави, щоб конкурсний добір суддів КСУ був прозорий, а 50 відсотків складу групи, яка відбиратиме суддів Конституційного суду, складатиметься з міжнародних експертів, без яких засідання групи і ухвалення рішень неможливе (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3648623-zakon-pro-dobir-suddiv-ksu-treba-vikonuvati-a-ne-vnositi-v-nogo-postijni-zmini-stefanisina.html>). – 2023. – 8.01).

Голова ВР Р. Стефанчук провів перше у новому році засідання Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, повідомляє «ДС».

Учасники зібрання зупинилися на обговоренні шляхів оновлення українського законодавства відповідно до нових реалій,

зокрема боротьби України із російською агресією, її наслідками та післявоєнного відновлення країни.

«Після нашої Перемоги постане питання суттєвого оновлення українського законодавства. Вже зараз ми маємо визначити, які прогалини існують, як нам позбутися суперечностей та дублювання правових норм, і які зміни потрібні в першу чергу», – підкреслив Руслан Стефанчук і запропонував провести своєрідну «діагностику» чинного законодавства.

Адже, на думку спікера, перегляду та удосконалення потребує ціла низка законодавчих актів, поряд з тим є й такі, що вимагають нагальних змін: єдина правова практика, Конституція України, закони воєнного часу, міжнародне право, євроінтеграційний напрям, в тому числі й законопроект про правотворчу діяльність.

«Це мегаважлива реформа, фундаментальний документ, який визначає юридичну силу та ієрархічну підпорядкованість нормативно-правових актів у системі законодавства України. І суперечностей, як-от, на який із чинних документів посилатися, більше не буде. Тому що будуть визначені поняття кожного з актів та їх юридична сила», – пояснив деталі документа Голова Парламенту України.

Що ж до Конституції України, то на думку спікера Парламенту, Основний закон не дозволяє регулювати увесь спектр питань. З огляду на те, що під час війни не можна змінювати Конституцію, він пропонує проаналізувати її чинні положення і запропонувати шляхи їх удосконалення.

Особливої уваги потребує і законодавство щодо воєнного стану, яке вилилося за час війни у окремих та важливий напрям. «Нам треба вирішити низку питань, зокрема відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої воєнними злочинами та питання виплати компенсації», – наголосив Руслан Стефанчук та додав, що у цьому контексті важливу роль відіграє також і міжнародне право.

За словами парламентаря, попереду – адаптація національного законодавства до

європейського. І це – ґрунтовна і надважлива робота для нашого активного поступу на шляху до ЄС (*Dsnews* (<https://www.dsnews.ua/ukr/politics/nardepi-zagovorili-pro-zminu-konstituciji-y-nizki-inshih-zakoniv-11012023-472423>)). – 2023. – 11.01).

Парламентський Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів пропонує зменшити розмір пенсійного забезпечення суддів Конституційного Суду України до 30% винагороди такого судді. Про це повідомляє пресслужба комітету, передає Укрінформ.

«З метою зменшення соціальної напруги в суспільстві автори законопроекту за реєстр. №8321 пропонують внести зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України», зменшивши розмір пенсійного забезпечення суддів Конституційного Суду України до 30% винагороди такого судді», – йдеться в повідомленні.

Наголошується, що питання встановлення пенсій суддям Конституційного Суду було обговорено під час засідання Комітету з питань соціальної політики. Зокрема, присутні піддали сумніву справедливість діючих норм законодавства, відповідно до яких пенсія суддів КС складає 50% винагороди такого судді. Відтак, її розмір дорівнює пенсії у мінімальному розмірі 70 пенсіонерів або 20 пенсіонерів-військовослужбовців.

За словами голови комітету Г. Третякової, українці мають рівні конституційні права і свободи.

«Мати середню пенсію у розмірі 150 тисяч грн на місяць в умовах воєнного стану за рахунок коштів єдиного соціального внеску – на мою думку, не є нормальним та справедливим до громадян, які сплачують такий внесок і отримують пенсії в десятки разів менші», – зазначила Третякова.

За підсумками засідання комітет вирішив рекомендувати Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, що визначений головним в опрацюванні цього законопроекту, рекомендувати Верховній Раді України прийняти його за основу

(*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3660369-deputati-proponuut-zmensiti-rozmir-pensij-suddiv-konstitucijnogo-sudu.html>)). – 2023. – 27.01).

У 2023 році продовжиться реформа децентралізації. Ідеться про запровадження інституту префектів – посадових осіб, які будуть здійснювати адміністративний нагляд на місцях. Про це сказав Прем'єр-міністр Денис Шмигаль під час засідання Уряду 3 січня.

«Префекти – це неполітичні особи, що представлятимуть державу і стежитимуть за конституційністю ухвалених на місцях рішень. За зразок нашої моделі взятий найкращий європейський досвід, який довів свою ефективність. Після завершення воєнного стану на часі будуть і зміни до Конституції, які фіналізують реформу децентралізації. У підсумку отримаємо збалансовану, дієву та європейську систему управління зі спроможними громадами», – цитує Прем'єр-міністра Урядовий портал (*Децентралізація* (<https://decentralization.gov.ua/news/15973>)). – 2023. – 3.01).

Вища рада правосуддя обрала своїм головою Г. Усика. Як передає Укрінформ, про це йдеться на сторінці ВРП у Фейсбуці.

“15 голосами Головою Вищої ради правосуддя обраний Григорій Усик. Відповідне рішення ухвалила Вища рада правосуддя 23 січня 2023 року”, – йдеться в повідомленні.

Зазначається, що відповідно до ст. 22 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» Голова Вищої ради правосуддя обирається з членів ВРП строком на два роки таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів з будь-якою кількістю кандидатур, запропонованих членами Вищої ради правосуддя.

Рішення про обрання вважається ухваленим, якщо за нього проголосувало більш ніж половина від конституційного складу Вищої ради правосуддя.

У ВРП інформують, що Григорій Усик – суддя Касаційного цивільного суду у складі

Верховного Суду був обраний членом ВРП XIX позачерговим з'їздом суддів України 11 січня 2023 року (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3657611-visa-rada-pravosudda-obrala-golovou-grigoria-usika.html>)). – 2023. – 23.01).

Делегати з'їзду суддів обрали восьмого члена Вищої ради правосуддя. Про це повідомила пресслужба Ради суддів, передає Укрінформ.

“Делегати XIX позачергового З'їзду суддів України обрали усіх 8 членів ВРП за квотою від суддівської спільноти. Останнім представником у ВРП від З'їзду суддів став Бурлаков Сергій, якого обрали за підсумками повторного туру таємного голосування. Він є суддею Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду”, – йдеться у повідомленні.

Таким чином, членами Вищої ради правосуддя від з'їзду суддів України стали: Алла Котелевець – суддя Харківського апеляційного суду; Григорій Усик – суддя Касаційного цивільного суду у складі ВС; Олександр Сасевич – суддя Львівського окружного адміністративного суду; Юлія Бокова – суддя Господарського суду Донецької області; Ольга Попікова – суддя Північного апеляційного господарського суду; Тетяна Бондаренко – суддя Миколаївського апеляційного суду; Олена Ковбій – суддя Херсонського окружного адміністративного суду.

Усі новообрані члени ВРП склали присягу і працюватимуть в органі суддівського врядування найближчих чотири роки.

У Раді суддів наголосили, що обрання кандидатів від з'їзду суддів України дозволить розблокувати роботу Вищої ради правосуддя і поверне їй інституційну спроможність приймати рішення, позаяк з новообраними членами кількісний склад ВРП становитиме 15 осіб, а це необхідний кворум для роботи колективного органу (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3651208-zizd-suddiv-obrav-vosmogo-clena-vrp.html>)). – 2023. – 12.01).

Європейська Комісія повністю погоджується з рекомендаціями Венеціанської

комісії до закону №7662 про Конституційний суд і очікує, що Україна відповідним чином приведе у відповідність свій процес відбору суддів КСУ.

«Європейська Комісія уважно стежить за узгодженням реформи процесу відбору суддів Конституційного Суду України з висновком Комісії щодо заявки України на членство в ЄС, який, зокрема, передбачає, що цей процес здійснюється відповідно до Висновку Венеціанської Комісії», – заявили у коментарі Суспільному в ЄК.

Там зазначили, що виключення кандидатів до КСУ на підставі професійної компетентності та збільшення кількості членів Консультативної групи експертів до семи підвищило б довіру суспільства до Конституційного суду та забезпечило б неупередженість процесу відбору.

«Висловлюємо впевненість, що українська влада повністю усвідомлює відповідні позиції Венеціанської комісії та Європейської Комісії і добре підготовлена до прийняття рішення про повне дотримання їхніх рекомендацій», – підсумували в організації (*Суспільне* (<https://suspilne.media/357844-evrokomisia-napolagae-na-vikonanni-rekomendacij-venecianki-dozakonu-pro-ksu/>)). – 2023. – 12.01).

Європейський Союз підтримує реформу Вищої ради правосуддя (ВРП) та сподівається на продовження цієї позитивної тенденції. Як передає Укрінформ, про це йдеться у заяві речника ЄС Пітера Стано.

“Нещодавнє призначення з'їздом суддів восьми нових членів Вищої ради правосуддя дозволяє цьому ключовому органу суддівського врядування відновити роботу. ЄС рішуче підтримує реформу ВРП та сподівається на продовження цієї позитивної тенденції”, – сказав він.

Стано додав, що ЄС також уважно стежить за узгодженням реформи Конституційного Суду України (КСУ) з рекомендаціями висновку Європейської комісії щодо заявки України на членство в ЄС та її відповідності рекомендаціям Венеційської комісії.

“Зокрема, висновок Венеційської комісії, опублікований 19 грудня, рекомендує

здійснювати відхилення кандидатів на посади в КСУ на підставі професійної компетентності, та щоб кількість Консультативної групи експертів була збільшена до семи, причому 7-й член буде з квоти міжнародних донорів. Єврокомісія очікує від України відповідного узгодження законодавства», – додав Стано.

Зазначається, що запровадивши ці зміни, Україна не лише просунеться в процесі членства в ЄС, а й зміцнить довіру українських громадян до судової системи країни.

«Прогрес у судових реформах залишається життєво важливим для посилення стійкості України та верховенства права», – йдеться у заяві (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3652074-v-es-vitaut-zusilla-ukraini-sodo-zmicnenna-verhovenstva-prava.html>). – 2023. – 13.01).

Глава Представництва Європейського Союзу в Україні Матті Маасікас очікує на демонстрацію верховенства права та доброчесності на практиці від реформованої Вищої ради правосуддя. Про це Маасікас заявив у Твіттері, передає Укрінформ.

«Чудові новини від з'їзду суддів України. Щойно призначено вісім нових членів Вищої ради правосуддя. Таким чином, ключові органи судової влади можуть відновити роботу. З нетерпінням чекаю, коли реформована ВРП продемонструє верховенство права та доброчесність на практиці», – зазначив посол (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3651394-maasikas-ocikue-vid-reformovanoi-vrp-demonstracii-verhovenstva-prava-ta-dobrocesnosti.html>). – 2023. – 12.01).

Заступник керівника Офісу Президента А. Смирнов провів зустріч із керівниками та представниками посольств держав «Групи семи» (G7) та ЄС в Україні щодо судової реформи в Україні. Як передає Укрінформ, по це повідомляє пресслужба ОП.

Смирнов зазначив, що отримав рекомендації від міжнародних партнерів щодо подальших кроків у судовій реформі з урахуванням перезапуску Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Заступник очільника ОП привітав завершення у четвер процесу обрання з'їздом суддів України членів ВРП за своєю квотою, водночас нагадавши, що далі має бути сформована служба дисциплінарних інспекторів.

Щодо рекомендацій про запровадження прозорого конкурсного відбору суддів КС, посилення дисциплінарних процедур та етичних вимог до суддів КСУ, Смирнов зауважив, що багато питань урегульовані в законопроекті про конституційну процедуру, який поки що не ухвалила Верховна Рада.

У свою чергу посол Японії в Україні Кунінорі Мацуда, який головує у групі послів G7 із початку 2023 року, наголосив на важливості того, що судова реформа є пріоритетом для дипломатичних представників країн G7 і для української влади.

Посол США в Україні Бріджит Брінк зазначила, що судова реформа, яка вимагає багато зусиль, є важливою гарантією безпеки інвестицій. Вона підтримала позицію заступника керівника ОП щодо того, що реформа має полягати не в переміщенні людей із посад, а у створенні міцних ефективних інституцій.

За даними ОП, послы G7 привітали рішення з'їзду суддів України щодо обрання всіх восьми членів ВРП за своєю квотою та висловили сподівання на подальший прогрес у судовій реформі (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3651390-poslig-7-spodivautsa-na-progres-u-sudovij-reformi-pisla-rozblokuvanna-roboti-vrp.html>). – 2023. – 12.01).

У Верховній Раді зареєстрували законопроект №8342 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо ліквідації посад голів судів та їхніх заступників, а також ліквідації Ради суддів України». У Центрі протидії корупції зазначили, що саме через посади та органів, які пропонує скасувати документ, в Україні зберігається вплив «судівської мафії».

Документ на сайті парламенту поки недоступний. Однак, за даними ЦПК, законопроект передбачає такі зміни:

- скасування Ради суддів як окремого суддівського органу та передання її повноважень Вищій раді правосуддя (ВРП);

- скасування адміністративних посад в судах із передачею повноважень голови суду зборам суддів чи керівнику апарату суду.

При цьому посаду голови Верховного Суду законопроект пропонує зберегти.

У ЦПК переконані, що такі зміни є виправданими. Адже сьогодні ні голови судів, ні Рада суддів не виконують повноважень, які не можна було б передати іншим гравцям у судовій системі. Натомість саме завдяки їм, підкреслили в ЦПК, зберігає вплив так звана «судова мафія».

«Як голови судів, так і Рада суддів за останнє десятиліття стали ефективним інструментом тиску на суддів та збереження кругової поруки в судовій системі. Приміром, саме через Раду суддів та голів судів судді отримували вказівки щодо того, як голосувати на з'їздах та кого обирати до Вищої ради правосуддя чи Конституційного Суду», – зазначає експертка ЦПК Галина Чижик.

Законопроект №8342 передбачає, що повноваження Ради суддів проводити з'їзд суддів виконуватиме Вища рада правосуддя. Така передача повноважень відповідає рекомендаціям Венеційської комісії, яка радить Україні послідовно спростити систему органів суддівського врядування. Більшість організаційних та адміністративних повноважень голови суду зможе виконувати керівник апарату суду.

«Водночас 11-13 січня Рада суддів має провести з'їзд суддів. На ньому мають обрати 8 нових членів Вищої ради правосуддя. Лише за умови обрання усіх 8 членів можливо буде відновити роботу ВРП та продовжити судову реформу в Україні. Отже, наразі саме від Ради суддів залежить доля судової реформи. Її успішне проведення є однією з семи умов, які має виконати Україна для відкриття переговорів про членство в ЄС», – додали в ЦПК (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/radi-proponujut-skasuvati-posadi-holiv-sudiv-ta-likviduvati-radu-suddiv.html>)). – 2023. – 10.01).

Заява громадських організацій щодо перспектив запровадження префектів

Підтримуючи виступ Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала від 3 січня 2023 року щодо запровадження префектів відповідно до кращих європейських практик уже цього року, закликаємо владу зробити якнайшвидше реальні кроки для вдосконалення організації виконавчої влади в Україні.

Для запровадження префектів спочатку необхідно внести зміни в Конституцію України. Зробити це можна буде тільки після завершення війни, розглянувши законопроект на двох сесіях Верховної Ради.

Проте зробити суттєвий крок до європейських стандартів в організації влади в Україні можна значно простіше – ухвалити нову редакцію Закону України «Про місцеві державні адміністрації», максимально наблизивши його до кращих європейських практик, наскільки дозволяє Конституція України. Відповідний законопроект під №4298 був ухвалений у першому читанні ще 4 березня 2021 року, до вересня того ж року підготовлений до другого читання в редакції, яку підтримували експерти громадянського суспільства та практики. Але в листопаді 2021 року, замість винесення проекту на голосування в зал, його редакція була суттєво змінена профільним Комітетом, на нашу думку, не в кращий бік.

Зважаючи на важливість цього законопроекту і для організації влади в областях та районах, і для європейської інтеграції України, закликаємо Уряд та народних депутатів України відновити його редакцію від 4 жовтня 2021 року, актуалізувати перехідні положення та ухвалити в цілому.

Закон повинен відповідати Конституції України в частині повноважень Президента і Кабінету Міністрів щодо призначення та звільнення голів місцевих державних адміністрацій. Неприйнятними з цієї точки зору є положення, які з'явилися в редакції законопроекту від 17 листопада 2021 року, про обов'язок КМУ вносити Президенту кандидатуру, подану Президентом (ч. 5 ст. 9) або про дострокове припинення повноважень

голови МДА за ініціативою Президента, але без подання КМУ (ст. 10).

Принципово важливо, щоб цей Закон встановлював для голів районних і обласних державних адміністрацій статус державних службовців, запровадив конкурсний добір кандидатів на ці посади, фахове навчання кандидатів перед призначенням на посади та чіткі підстави звільнення.

Відповідного коригування потребують і норми щодо заступників голів МДА, посади яких також мають бути віднесені до державної служби, а призначення на них мають відбуватися на основі принципів належного врядування (професійність, політична неупередженість тощо), як і передбачалося в редакції від 4 жовтня 2021 року.

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» ухвалений в новій редакції на основі законопроекту №4298 в редакції від 4 жовтня 2021 року дійсно наблизатиме наше врядування до європейських стандартів, як обіцяв Прем'єр-міністр України та вимагає курс України на вступ у Європейський Союз.

Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ

Громадська мережа публічного права та адміністрації UPLAN

Ігор Коліушко, Центр політико-правових реформ

Юрій Ганущак, Інститут розвитку територій
Василь Куйбіда, Всеукраїнська асоціація магістрів державного управління

Анатолій Ткачук, Інститут громадянського суспільства

Ігор Бураковський, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Анна Колохіна, Дніпровський центр соціальних досліджень

Андрій Крупник, Одеський інститут соціальних технологій

Ірина Гайдучик, Волинський інститут права
Володимир Бригілевич, Центр досліджень місцевого самоврядування (Львів)

Ольга Мірошник, БФ «Фонд місцевої демократії» (Харків)

Віталій Разік, БФ «Право і демократія» (Львів)

Роман Сердюк, Інститут реформ та інновацій (Дніпро)

Олександра Щукіна, ГО «СМАРТ МЕДІА» (Харків) (ПРОВСЕ (<https://provse.te.ua/2023/01/zaiava-hromadskykh-orhanizatsiy-shchodo-perspektyv-zaprovadzhennia-prefektiv/>). – 2023. – 20.01).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Дирдін М., постійний представник Верховної Ради України у Конституційному суді України

Конституційний Суд у повному складі може запрацювати за пів року

(Інтерв'ю)

Напередодні підписання Президентом закону №7662 про конкурсну процедуру відбору кандидатур на посаду судді КСУ Венеційська комісія та Єврокомісія оприлюднили нові рекомендації до нього. Зокрема, європейські партнери вимагають збільшити з шести до семи кількість членів майбутньої Консультативної групи експертів за міжнародною квотою. Однак Верховна Рада не планує змінювати закон. І це не поставить хрест на європейській інтеграції України, переконаний новий постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України Максим Дирдін.

Він стверджує: комісія запрацює на початку лютого, а сам КСУ в повному складі – 18 суддів – ми отримаємо вже за пів року.

Про деталі конституційної реформи, перспективи запуску ВРП і ВККС, початок роботи нового адмінсуду після ліквідації ОАСК – в інтерв'ю Максима Дирдіна LB.ua.

– 20 грудня Президент Володимир Зеленський підписав закон №7662 про удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду. Остаточну редакцію закону критикували громадські експерти, вона суперечить оновленому висновку Венеційської комісії, яка рекомендувала змінити документ. Зокрема, збільшити кількість членів КГЕ з наявних шести до семи. Єврокомісія також закликала наших парламентарів внести зміни до закону, щоб додаткового сьомого члена КГЕ призначали за міжнародною квотою. Тож чи планує Верховна Рада внести зміни до цього закону, як вимагають європейські партнери?

– Нагадаю, ще 28 листопада минулого року Комітет Верховної Ради з питань правової політики на своєму засіданні, яке

тривало близько п'яти годин, розглянув цей законопроект до другого читання. Важливо, що тоді були враховані рекомендації Венеційської комісії.

Цей закон прийняв парламент і вже підписав президент. 23 грудня він набув чинності. Перед самим новим роком комітет провів ще одне засідання та по суті запустив конкурсну процедуру добору членів КСУ, формування Дорадчої групи експертів від Верховної Ради. А вже 4 січня на офіційному сайті парламенту була опублікована інформація про те, що впродовж десяти днів від фракцій і депутатських груп чекають на подання одного кандидата до цього дорадчого органу експертів. Крім того, відповідно до закону, це може бути спільна позиція фракцій чи груп щодо одного кандидата або кожна фракція та група надає свого кандидата. Тобто процес запущено. Відлік 10 днів почався з 5 січня.

Щодо подання кандидатів до цієї групи від інших суб'єктів, то там також почався процес. Отже, закон запрацював.

– Комітет врахував рекомендації першого висновку ВК до другого читання. Однак наразі мова про уточнені рекомендації вже після ухвалення закону. Тобто зміни, на яких тепер наполягає ВК і Єврокомісія, не будуть вноситися, бо, як ви кажете, процес запущено?

– Закон підписаний і працює. Ми маємо його виконувати. Парламент та інші суб'єкти будуть подавати кандидатів до цієї Дорадчої групи експертів. Як буде? Подивимося, яка буде ситуація. Зараз закон працює.

– Але ж реформа КСУ є одним із семи пунктів, які Україна має виконати у процесі підготовки до початку переговорів про вступ до ЄС. У Європейській комісії наголосили,

що будуть уважно стежити за виконанням рекомендацій. На вашу думку, невиконання цих вимог про зміну закону поставить хрест на шляху євроінтеграції? Парламентарі усвідомлюють такий ризик?

– Я думаю, що Верховна Рада виконала всі зобов'язання стосовно нової форми добору суддів КСУ. Я також брав участь у робочій зустрічі через зум з представниками Венеційської комісії. Вони ставили нам питання, ми відповідали, обмінювалися інформацією та аргументами. І коли комісія надала свій висновок до другого читання, то ми врахували ці рекомендації та всі їхні пропозиції.

Чомусь після ухвалення закону знову з'явилися нові позиції та певна зміна думок. Важливо розуміти, що, за чинною формою групи з 6 членами, є запобіжники для обрання гідних кандидатів. Бо для рішення про обрання кандидата необхідні чотири голоси з шести.

– Але ж є інша загроза. Закон критикували за цю форму: коли в разі непроходження кандидата через розподіл голосів комісії 3 на 3 на остаточному етапі вже голосування чи призначення на посаду члена КСУ все одно може висуватися недоброчесний кандидат. Чим нівелюються повноваження цієї комісії?

– Такі застереження були в першій редакції закону. Ми зняли їх до другого читання: якщо голоси розподіляються 3 на 3, то дорадча група не може ухвалювати рішення щодо оцінки відповідності будь-якого з кандидатів. У такому разі буде повторна співбесіда з кандидатами. Якщо за результатами додаткової співбесіди знову кількість голосів «за» та «проти» відповідності кандидата є однаковою, то він отримує оцінку «не відповідає» (за критеріями високих моральних якостей і професійністю). Та лише кандидати, що будуть визнані доброчесними, продовжують участь у конкурсі на посаду судді КСУ. В остаточній редакції передбачили двоетапну процедуру, щоб зняти всі питання. Я не бачу тут жодних загроз чи можливої патової ситуації, коли зможуть пройти недоброчесні кандидати чи такі, що не відповідають професійним якостям. Яких не рекомендувала група експертів.

– В інтерв'ю LB.ua один з авторів закону та голова профільного комітету Денис Маслов прогнозував, що Дорадчу групу можна сформувати за півтора місяця. І конкурси на три вакансії суддів КСУ за квотою парламенту та дві від З'їзду суддів України мають бути оголошені протягом 30 днів з моменту, коли закон підписав голова держави. На вашу думку, коли повноцінно запрацює нова конкурсна процедура добору суддів КСУ?

– Якщо ми говоримо про дорадчу групу, то для цього справді передбачено 30 днів з моменту набрання чинності закону. На початку лютого комісія вже має запрацювати. Але зазначу про досить важливий аспект. Остаточна редакція закону передбачає, що для початку роботи цієї Дорадчої групи потрібно не 6, а хоча б 4 її членів. Тому навіть за умови призначення не всього складу групи вона починає працювати. І вони мають право повноцінно працювати, суб'єкти призначення вже мають право оголошувати конкурс кандидатів на посади до КСУ. Як я вже говорив, від Верховної Ради процес уже запущено. Від інших суб'єктів подання також. Тому є всі сподівання, що на початку наступного місяця Дорадча група експертів буде сформована.

– А коли можна очікувати остаточного формування КСУ вже на конкурсній основі? Це питання року чи більше?

– У законі прописано терміни подання документів, їх опрацювання, роботи з кандидатами. Якщо підбити всі ці терміни, то сукупно виходить пів року. Якщо говорити детально по датах, то приймання документів від кандидатів до складу групи займе 10 днів, перевірка їх у комітеті – 20 днів, спеціальна перевірка всіх кандидатів – 25 днів. Оцінка кандидатів на посаду суддів КСУ вже дорадчою групою – чотири місяці.

Були дискусії щодо термінів оцінки кандидатів самою Дорадчою групою. Лунали пропозиції передбачити для цього два або чотири місяці. Зупинилися на чотирьох місяцях, щоб члени Дорадчої групи більш прискіпливо вивчили документи кандидатів і провели всі процедури.

Якщо все буде працювати так, як передбачила Верховна Рада, то за пів року ми зможемо

обрати три вакансії за квотою парламенту та дві від З'їзду суддів. Тобто можна буде заповнити 5 вакантних наразі посад суддів у КСУ. Є сподівання, що за пів року КСУ запрацює в повному складі. Саме так передбачає закон.

– *Формально КСУ і зараз зберігає кворум. Однак в Офісі Президента не під запис LB.ua прогнозували, що за таких умов КСУ ще як мінімум пів року навряд чи зможе ухвалювати рішення й обрати нового голову КСУ. Ви це підтверджуєте?*

– Ви посилаєтесь на джерело в Офісі Президента без зазначення конкретного прізвища. Я ж кажу про реальну ситуацію, як розумію. Дійсно, нині є 13 суддів. Для кворуму треба мінімум 12. До кінця грудня, нагадаю, було 16 суддів. Три судді КСУ за власним бажанням склали повноваження. Наразі кворум для прийняття рішень залишається.

Ви згадали про неможливість КСУ обрати голову. Ми пам'ятаємо, що за наявності 16 суддів голову теж не могли обрати. Була невдала спроба обрати голову влітку, потім у вересні. КСУ й досі залишається без очільника. Відповідно до чинного законодавства, виконує обов'язки голови Суду старший за віком суддя. Тому жодних проблем я тут не бачу.

– *Наразі це Сергій Головатий.*

– Так. Він головує та виконує повноваження. Звісно, такий орган, як КСУ, повинен мати повноцінну голову. Повинен бути не «в. о.», а судді мають обрати голову. Це їхні повноваження. Тому вони мають між собою домовитися.

– *За словами нардепа та колишнього представника президента в КСУ Федора Веніславського, в КСУ така велика конкуренція, що кожен третій суддя бачить себе головою. Тому домовитися не вдасться?*

– Я став Постійним представником Верховної Ради в КСУ 13 грудня. Не так давно. Тому не вважаю коректним коментувати процеси, що відбуваються між суддями.

– *Співрозмовник з ОП у спілкуванні з LB.ua наголосив, що «нікому не буде ні холодно, ні жарко від того, що КСУ не зможе більшістю виносити конституційні рішення. Якщо чесно, нам це навіть по кайфу. Ну, не виносять, і*

добре», – цитую. Тобто в ОП зацікавлені в тому, щоб суд по суті не працював?

– Рішення насправді приймають. Наприклад, одне з останніх – 27 грудня, коли Велика палата прийняла рішення щодо церков. Були інші рішення по конституційних скаргах. Так, з іншого боку, є справи, де судді ще не прийняли рішення. Але якщо ми говоримо про останнє, то це було 27 грудня.

– *Це рішення КСУ прийняв на подання представників колишньої ОПЗЖ щодо необов'язкового згадування приналежності церкви до МП. Джерело в ОП напередодні його ухвалення розповіло, що насправді КСУ планував задовольнити подання Новинського й інших депутатів колишньої проросійської фракції. «І коли ми побачили певні рухи в КСУ з цього приводу ще місяць тому, прийняли, скажімо так, низку державницьких рішень про те, що не варто бавитися з цією історією», – додав наш співрозмовник. Тобто на КСУ чинився прямий тиск? І в результаті було прийнято протилежне рішення?*

– Я хотів би почути від вас прізвище цього джерела. Мені особисто невідомо про факти якимось впливу на суд. Щодо рішення про церкви, то воно було проголосовано 12 суддями. Пан Головатий оприлюднив пояснення, аргументацію та мотивацію такого рішення. Дійсно, скажу, що суспільство врешті позитивно його сприйняло. Як депутат-мажоритарник від Миколаївської області, часто спілкуюся з людьми в окрузі. Навіть в моїй області його сприйняли однозначно позитивно. Скажу більше, що до цього міські та районні ради приймали рішення про заборону Московського патріархату у своїх громадах. Зокрема, це було ще влітку в місті Первомайськ. Є звернення громад до Верховної Ради, щоб на нашому рівні ми внесли відповідні зміни. Тому більшість позитивно сприйняла таке рішення КСУ.

– *Але КСУ не завжди, за словами колишньої нардепки, а сьогодні судді Ольги Совгирі, займає таку проукраїнську позицію. В інтерв'ю LB ще до призначення вона розповідала, що КСУ після повномасштабного вторгнення так і не зробив заяви щодо війни. Ба більше, виніс рішення на користь російської громадянки.*

Які ще спірні, умовно, антиукраїнські подання розглядає наразі суд?

– Я вже вивчаю документи конституційних скарг, подань. З того, що в роботі, можу сказати, що подібних спірних питань на розгляді наразі немає. Наприклад, є конституційні скарги щодо відповідності чи невідповідності Конституції певних статей Кримінально-процесуального кодексу, виконавчого провадження, пенсійних питань, незначних спорів у цивільному процесі. Коли ми готуємо інформацію від Верховної Ради щодо цих скарг, то вивчаємо також історію попередніх судових спорів. На основі всього цього ми готуємо свою правову позицію щодо конкретних конституційних скарг і направляємо її до КСУ.

– Зашкварних скарг і подань на розгляді КСУ немає?

– На основі того, що я маю наразі на руках, документів, які отримую, як представник можу сказати: що такі документи до мене не потрапляли. Зрозуміло, це не знімає питання стосовно подань, які давно спрямували та вони довгий час у суді. Це вже інша сторона медалі. Серед нових подань і скарг я таких не бачу.

– Федір Веніславський заявляв, що президент має право розпустити КСУ. Чи поділяєте ви таку позицію?

– Як ми пам'ятаємо, був навіть відповідний законопроект. Однак його відкликали ще 27 січня 2021 року. А тому немає предмета для обговорення цього питання.

– Минулого тижня фракція «Слуга народу» зробила заяву, закликавши не спекулювати на темі позбавлення мандатів нардепів від ОПЗЖ, оскільки спроба це зробити законом чи постановою буде суперечити Конституції. Однак запит суспільства на очищення від проросійських політиків ніхто не знімав. Тому яке рішення може ухвалити Рада, аби воно не суперечило Конституції?

– Так, у Конституції прописано вичерпний перелік підстав для дострокового припинення повноважень нардепів. Під час війни змінювати Основний закон заборонено. Як і не можна проводити вибори. Усі про це добре знають. Конституцію приймали в 1996 році, коли ніхто навіть не міг уявити можливість війни такого

масштабу в сучасному світі. Після 24 лютого, повномасштабного вторгнення, ситуація кардинально змінилася. Є нові виклики. На які ми маємо реагувати, але в межах Конституції.

Звісно, в питанні проросійських депутатів є юридична та політична складові. Якщо ми говоримо про юридичну, то фракція «Слуга народу» надала пояснення. Але політичну складову та суспільний запит теж треба розглядати. Наприклад, є законопроект 7424 народного депутата, нашого колеги зі «Слуги народу» Ігоря Фріса про внесення змін до Регламенту ВРУ. Він пропонує певний алгоритм обмеження повноважень цих народних депутатів колишньої фракції ОПЗЖ. Уже є висновок ГНЕУ до цього проекту.

Було звернення Комітету ВРУ з питань регламенту до нашого Комітету з питань правової політики щодо надання висновку про відповідність законопроекту 7424 положенням Конституції України.

10 січня наш комітет після обговорення цього питання звернувся до наукових установ з метою отримання науково-експертних висновків. Думаю, що за два тижні будуть висновки – і ми вже в комплексі розглянемо на комітеті це питання щодо відповідності Конституції України. Моє бачення – цей проект більш-менш відповідає Конституції. Але є різні думки.

– Про яке саме обмеження повноважень народних депутатів тут йде мова? Відсторонення з керівних посад заступників голів комітетів і секретарів? Чи від участі в засіданнях комітетів і парламенту?

– Пропонують комплексні зміни до Регламенту. Суть проста. Законопроект передбачає внесення змін до ст. 51 Регламенту Верховної Ради України, щоб установити політичну відповідальність народного депутата, який входить чи входив до депутатської фракції, що була сформована політичною партією, діяльність якої зупинена рішенням Ради національної безпеки й оборони України. Така політична відповідальність передбачатиме: позбавлення такого народного депутата права брати участь у пленарних засіданнях Верховної Ради, урочистих

засіданнях Верховної Ради, парламентських слуханнях, засіданнях Погоджувальної ради. Також у засіданнях комітетів, підкомітетів, тимчасових слідчих і тимчасових спеціальних комісій, у роботі Лічильної комісії і офіційних парламентських делегацій України, а також передбачити процедуру застосування вказаного виду політичної відповідальності.

– Ваш колега по фракції та нардеп Комітету з питань державної влади та місцевого самоврядування Віталій Безгін в інтерв'ю LB.ua наголошував, що цей законопроект про обмеження повноважень депутатів колишньої фракції ОПЗЖ теж сумнівний і спірний з погляду відповідності Конституції, де прописані повноваження народних обранців. Цей законопроект може бути компромісним?

– Може бути компромісним. Ми маємо розуміти, що триває повномасштабна війна. Та є певні моменти, які не регулюються чинною Конституцією, бо у 96 році ніхто не передбачав таких викликів. А політичний суспільний запит на розв'язання цього питання щодо депутатів уже забороненої політичної партії є. 24 лютого після указу президента про введення воєнного стану всю державу почали переводити на воєнні рейки. З того часу ми всі розуміли, що у Верховній Раді треба швидко приймати рішення. Наразі ми не можемо міняти Конституцію. Якби такої заборони не було під час воєнного стану, то не сумніваюся, що не було б проблем з унесенням змін у частині позбавлення мандатів нардепів від ОПЗЖ. Парламент неодноразово вже демонстрував консолідацію та здатність швидко приймати рішення. Але маємо те, що маємо. Тому треба приймати закон, що набагато легше, і для цього необхідно лише 226 голосів.

Я також знаю, що зараз готується новий варіант законопроекту від колег щодо дострокового припинення повноважень народного депутата України на підставі п. 6 ч. 2 ст. 81 Конституції України. Якщо він буде зареєстрований, то будемо цей законопроект опрацьовувати.

– У разі прийняття цього закону, на вашу думку, не буде загрози подання до КСУ щодо його неконституційності?

– Парламент, на моє особисте бачення, в першу чергу політичний орган. Верховна

Рада – це місце для дискусій та обговорення. Звичайно, що ми обов'язково повинні дотримуватися Конституції. Але й враховувати політичну ситуацію також. Подання може бути. Цього ніхто не виключає, і це не заборонено. Однак ми маємо реагувати на ті виклики, що з'явилися. І вони виправдані.

– 13 грудня Рада нарешті ліквідувала ОАСК. Однак, за словами пана Шабуніна, правовий комітет протягом 20 місяців затягував розгляд відповідного законопроекту. До речі, Шабунін називає також і ваше прізвище серед тих, хто гальмував цей процес. Чому знадобилося так багато часу, щоб ухвалити закон у цілому?

– Шабунін називає прізвища всіх людей, і тих, які лише зараз стали депутатами та лише влітку увійшли до складу нашого комітету. Чи перейшли до нашого комітету з інших комітетів лише зараз.

– Але чому знадобилося так багато часу, щоб закон ухвалили в цілому? Це було зроблено під тиском західних партнерів і після введення санкцій стосовно судді Вовка?

– Цей закон підтримали в цілому 310 народних депутатів. Тобто конституційна більшість. Так, у суспільства були питання щодо необхідності ліквідації цього суду. Але прийняли закон, як уже прийняли. Виходячи з ситуації, яка склалася на цей момент. Щодо ролі введення санкцій, то я цей момент також не виключаю.

– ОАСК нарешті ліквідовано. Натомість має бути утворено Київський міський адміністративний суд. Якою буде процедура його створення?

– Державна судова адміністрація вже займається цим питанням. Наскільки мені відомо, вже ведеться робота щодо передачі справ. Потім відбудеться розподіл справ. Чекаємо, коли запрацює ВРП. У січні має відбутися З'їзд суддів. Та є великі сподівання, що З'їзд суддів обере 8 членів ВРП. Це той мінімум, який необхідний для запуску роботи ВРП. Якщо це відбудеться, то далі стартує відбір членів до ВККС. Далі буде запущено процес обрання суддів у цей новий адмінсуд.

По часу важко давати прогнози. Їх можна буде робити, коли завершиться запуск ВРП.

Якщо не буде обрано 8 членів З'їздом суддів, то весь цей процес знову буде затягуватися (*LB dirdin_konstitutsyniy_sud.html*). – 2023. – 11.01).

Юрчишин Я., народний депутат, перший заступник голови антикорупційного комітету у ВР

Судова реформа: що відбулося і що далі?

У 2023 році Україна у внутрішній політиці підходила з низкою завдань, які ми мусимо вирішити якнайшвидше задля інтеграції до Європейського Союзу.

Одна з них – судова реформа: маємо забезпечити неупередженим професіоналам високі позиції, запустити повноцінну роботу судів та повернути довіру до представників Феміди.

Тож, розповідаю про стан справ у січні нового року.

Доукомплектація Вищої ради правосуддя: є імена

Упродовж 11-13 січня відбувся всеукраїнський з'їзд суддів, на якому було обрано вісьмох нових членів Вищої ради правосуддя. Саме стільки й бракувало для повноважності органу. Упродовж з'їзду обрали Юлію Бокову, Аллу Котелевець, Григорія Усика, Олександра Сасевича, Ольгу Попікову, Тетяну Бондаренко, Олену Ковбій та Сергія Бурлакова.

Але попри позитив від самого факту доукомплектування, є і негативний момент, адже до кожного з новоспечених членів є питання.

Обранням саме вищезазначених осіб, на жаль, судова система продемонструвала свою неготовність до реальних змін. Проте робота ВРП розблокована.

Сподіватимемося, що це забезпечить подальші прозорі конкурси на посади суддів.

Суди не запрацюють без Вищої кваліфікаційної комісії суддів

Одним із ключових органів на шляху до розблокування судів є Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС). Вона складається з 16 членів, 8 із яких мають бути судьями або судьями у відставці.

ВККС має право функціонувати за умови щонайменше 11 чинних членів, з яких мінімум шестеро – судді.

У 2019 році повноваження попереднього складу ВККС були припинені без передачі функцій будь-якому іншому органу. Відтоді жоден суддя в Україні не може бути призначений або переведений до іншого суду.

З метою поновлення роботи ВККС була створена Конкурсна комісія у складі шести осіб (3 українці та 3 міжнародники), яка має набрати кандидатів на засадах прозорого конкурсу.

На початку 2022 року Комісія оголосила про початок конкурсу на посаду члена ВККС. Станом на зараз опрацювали всі подані комплекти документів для участі у конкурсі та запросила на співбесіди 64 кандидати.

Такі співбесіди вже розпочалися 16 січня 2023 року і мають бути усі проведені протягом січня та лютого. Вони відкриті і транслюються наживо в YouTube.

Комісія має відібрати 32 найкращих кандидати, щоб рекомендувати їх Вищій раді правосуддя (ВРП) для призначення на 16 вакантних посад у Вищу кваліфікаційну комісію суддів.

У подальшому ВРП також має провести відкриту співбесіду з рекомендованими Конкурсною комісією кандидатами та прийняти за її результатами обґрунтоване і вмотивоване рішення про призначення або про відмову в призначенні відібраних кандидатів на вакантні посади членів ВККС.

Конституційний Суд України: конфлікт інтересів із Венеціанкою

13 грудня 2022 року Верховна Рада ухвалила закон щодо вдосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного

суду України (КСУ). Втім ухвалений закон не відповідає рекомендаціям Венеціанської комісії (далі Комісія або Венеціанка – ред.) та не вирішує проблеми політичної залежності суддів, а навпаки сприяє продовженню практики політичних призначень.

Комісія відреагувала на це, наголосивши на проігнорованих рекомендаціях у остаточній редакції висновку, затвердженій на пленарному засіданні 16-17 грудня 2022 року.

Зокрема, Венеціанка рекомендує збільшити склад відбіркової комісії (Дорадчої групи експертів), щоб додати сьомого члена за квотою міжнародних партнерів.

Крім того, рішення Комісії мають мати обов'язковий характер для суб'єктів призначення суддів як в частині оцінювання доброчесності, так і професійності кандидатів. Це забезпечить якісний склад Конституційного Суду.

Пітер Стано, речник ЄС з питань зовнішньої політики заявив, що:

«Єврокомісія очікує від України відповідного узгодження у законодавстві. Запровадивши ці зміни, Україна не лише просунеться в процесі членства в ЄС, але й зміцнить довіру українських громадян до судової системи країни».

Окружний адміністративний суду Києва (ОАСК): операція «ліквідація» іще до кінця не завершена

Ліквідацію багатостраждального Окружного адміністративного суду Києва (більш корумповану та антиукраїнську установу важко уявити) підтримали всі: громадськість, Верховна Рада та Президент. На його місці, згідно з проголосованим законопроектом, мав постати Київський міський окружний адміністративний суд.

Проте «вовчий суд» ніяк не хоче канути в лету і чіпляється за будь-які формальності, що можуть відтермінувати його остаточне поховання на смітнику судової історії.

З ОАСК все ще не передали справи Київського окружного адміністративного суду (мали на це 10 днів у грудні), а суддя Руслан Арсірій подав до Київського окружного адміністративного суду позов проти Державної судової адміністрації щодо скасування їх наказу про утворення ліквідаційної комісії ОАСК.

Отже, наразі відкритим залишається питання часу, оскільки на ліквідацію, передачу справ та створення іншого суду може піти не один місяць, що є основною проблемою цієї реформи (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/25/7386464/>). – 2023. – 01).

Міщенко І., суддя Верховного Суду, голова Конкурсної комісії з добору кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів під час війни: генеральна підготовка судової влади до вступу в ЄС

21 січня виповниться рівно рік, як розпочав свою роботу допоміжний орган Вищої ради правосуддя – Конкурсна комісія, в якій три українських і три міжнародних експерти на підставі відкритого конкурсу обирають кандидатів до головної кадрової агенції судової влади – Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Ця довга назва, скорочено – «ВККС», вже давно відома не лише правникам, адже формування цього органу на відкритому та

прозорому конкурсі є однією з умов повноцінного вступу України до Європейського Союзу.

Далі перед новообраною ВККС стоїть вкрай амбіційне, але як повітря необхідне українському суспільству завдання – наповнити судову систему доброчесними і професійними молодими суддями, які стануть тією позитивною рушійною силою, що змінить українську судову владу. Саме від цього органу залежить вирішення задачі кадрового голоду в українських судах.

Орієнтовно 2500 незаповнених суддівських вакансій – це дуже багато, майже 40% від загальної кількості суддів.

У 2019 році повноваження попереднього складу ВККС були припинені без передачі функцій будь-якому іншому органу. Відтоді жоден суддя в Україні не може бути призначений або переведений до іншого суду.

На мою думку, припинення повноважень колишнього складу ВККС без передачі цих функцій іншому органу (або без впровадження перехідного періоду) було вкрай недалекоглядним рішенням. Конфуцій казав, що єдина справжня помилка – не виправляти своїх попередніх помилок. Сподіваюсь, що

цей гіркий досвід стане у пригоді і такого прецеденту більше не станеться.

Про строки конкурсу

Тривала відсутність ВККС накладає жорсткі рамки й на діяльність Конкурсної комісії. З початку роботи Комісії найпопулярнішим запитанням було і залишається ось це: «так коли вже буде нова ВККС?».

Конкурсна комісія несе всю відповідальність за власний робочий процес, але варто враховувати, що ми не несемо і не можемо нести відповідальність за політичні кроки з непередбачуваними наслідками. Втім, розуміючи важливість строків, ми не будемо поступатись якістю конкурсу, який проводимо.

Етапи конкурсу на посади членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Хто є кандидатом?

- громадянин України
- має вищу юридичну освіту
- володіє українською мовою
- має стаж професійної діяльності у сфері права не менше 15 років
- відповідає критеріям доброчесності і професійної компетентності

Конкурсний добір

КОНКУРСНА КОМІСІЯ

Коли розпочалось повномасштабне вторгнення росії, ми тимчасово зупинили свою роботу. Ще влітку звучали думки, що не варто поновлювати роботу Комісії, натомість треба шукати альтернативні шляхи подолання кадрового голоду та інших проблем, викликаних відсутністю ВККС.

Коли я дізнався про такі ініціативи, мені спав на думку відомий вислів Генрі Луїс Менкена, який казав, що кожна проблема має як мінімум одне просте, зручне та, вочевидь, помилкове

рішення. На мій погляд, таким рішенням було б як раз впроваджувати альтернативу. Саме тому відновлення роботи Конкурсної комісії стало, навпаки, складним, але абсолютно правильним варіантом розвитку подій. Будь-який інший шлях нівелював би ті позитивні здобутки, які ми вже маємо на цьому шляху. А ми їх маємо.

Попри війну, окуповані території та безліч логістичних проблем, ми отримали від 301 правника повні комплекти документів для участі у конкурсі. Це означає довіру до

Конкурсної комісії та її процедур і бажання змінювати судову владу в Україні на краще.

Члени Комісії проаналізували майже 14 000 документів, провели сотні годин в обговореннях та дискусіях, оцінюючи кандидатів відповідно до попередньо затвердженої методології.

Як результат, Комісія запросила на співбесіди 64 кандидати, з якими у січні та лютому проведе публічні співбесіди, що транслюватимуться на YouTube в режимі реального часу. Якщо все піде за планом, рекомендувати 32 найкращих кандидати на 16 вакантних посад у ВККС ми зможемо уже у березні цього року.

Перший конкурс за принципом позитивного відбору

Після появи списку з 64 запрошених на співбесіду, деякі кандидати, які такого запрошення не отримали, ставлять в соцмережах питання «Чому мене не запросили на співбесіду, а його/її/їх запросили?», «Чи будуть висновки з причинами відмови саме мені?»

Питання принципово зрозуміле. Почнемо з початку. Вперше в історії суддівських конкурсів, наша Конкурсна комісія застосовує принцип позитивного відбору. На практиці це означає, що кандидат, який не проходить в наступний етап, не отримує будь-якого негативного висновку, а отже – не ризикує власною репутацією, приймаючи рішення про участь у конкурсі.

Комісія діє так само, як кадровий відділ будь-якої компанії: запрошує найкращих, на нашу думку, на другий етап – співбесіду. Іншими словами, Конкурсна комісія не відсіює кандидатів, шукаючи негатив, а обирає кращих, зосереджуючись на позитиві. Це насправді питання акцентів та способу мислення: «хто з-поміж кандидатів стане найкращим членом ВККС» на протигагу: «хто ні в якому разі не може претендувати на цю посаду».

Від початку роботи я особисто захищав ідею позитивного відбору та відсутності негативних висновків, хоча це питання було вкрай дискусійним. Наслідки ухвалення щодо кандидата негативного рішення мною сприймаються як деструктивні, оскільки

такий кандидат отримає «пляму» на репутації, яка, вочевидь, буде впливати й на подальше професійне і кар'єрне життя.

Іноді складно відмовлятися від моделей та патернів, які вже увійшли у звичку. Зрештою, Конкурсна комісія змогла змінити цей тренд, що я вважаю абсолютно правильним рішенням і запрошую всіх доєднатись до позитивного досвіду.

Члени Конкурсної комісії ознайомились із документами, які кандидати подали на конкурс, інформацією НАБУ та НАЗК, інформаційними довідками громадянського суспільства та інформацією з відкритих джерел, обговорювали кожного кандидата. Хтось потрапив до списку на співбесіди, хтось – ні. Звісно, суб'єктивізму при цьому уникнути неможливо, оскільки шість різних членів Комісії є правниками з абсолютно різним життєвим та професійним досвідом. Але при цьому рішення щодо 64 кандидатів, запрошених на співбесіду, спирається на багатогодинних обговореннях документів та вивчення інформації.

Розуміючи розчарування тих кандидатів, яких ми не запросили на співбесіду, я все ж переконаний, що участь у конкурсі дала їм змогу замислитись над власним кар'єрним та професійним шляхом та здобути цінний досвід, який зможе знадобитись їм у подальшому.

Судова реформа як обов'язковий елемент інтеграції в ЄС

Продовження судової реформи, яка розпочалась у 2016 році та продовжилась з 2021 року, є одним із кроків, які Україна повинна виконати, щоб стати повноцінним членом Європейського Союзу. За всю історію незалежності ця реформа є наймасштабнішою реформою України й зараз отримала без перебільшення історичне значення.

Реформа передбачає формування Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на відкритих та прозорих конкурсах із залученням незалежних міжнародних експертів.

Важливо, що міжнародні експерти отримали право вирішального голосу в цьому процесі. Дивлячись зсередини процесу конкурсного

відбору, як людина, яка сама проходила конкурс, могу сказати всім скептикам, що участь іноземних експертів в конкурсному процесі – це величезна перевага, яка вже доведена роком нашої спільної роботи.

Синергія досвіду та різних підходів допомогла нам як членам Комісії знайти універсальні принципи та підходи, які застосовуються в будь-якій адекватній країні світу. Крім того, те, з якою віддачею та енергією працюють наші іноземні колеги, особисто в мене викликає лише захоплення. Законом сказано, що всі наші процедури мають бути публічними та прозорими. Навіть зараз, під час війни, ми цей принцип зберігаємо.

Наступний крок – співбесіди з кандидатами

Співбесіди з кандидатами ми розпочинаємо з середини січня. Всі вони будуть транслюватись на каналі Конкурсної комісії та Вищої ради правосуддя в YouTube і будь-хто зможе переглянути їх в режимі реального часу.

Я вважав і вважаю помилкою закривати співбесіди у будь-яких конкурсних процедурах, хоча це не проста дискусія, і апологети протилежного підходу мають достойні аргументи. Моя основна ідея полягає в тому, що саме процедура, процес є тим простим механізмом, з якого починається велика філософська категорія верховенства права.

Суспільство повинно мати можливість спостерігати за процесом відбору, оскільки закритість нівелює навіть найкращі практики та здобутки.

Конкурсна комісія буде проводити співбесіди всім складом, при цьому будуть два головні модератори кожної співбесіди – один українець, один іноземець, кандидати між ними будуть розподілені за принципом випадковості. Всі ці складнощі, які я, можливо, не дуже зрозуміло опишу, мають на меті досягти двох цілей:

- щоб ті кандидати, які почнуть першими, не відчували, що їм було значно складніше, ніж кандидатам, які будуть завершувати співбесіди (і навпаки);

- нівелювати в очах стороннього спостерігача будь-яку думку про те, що в будь-якого члена Комісії є «свої» або «улюблені» кандидати, до яких він більш схильний.

Тривалість співбесід буде не більшою за 90 хвилин і не меншою за 60 хвилин, модератори будуть стежити за часом і за тривалістю відповідей, буде відбуватись синхронний переклад, у кожного кандидата на початку співбесіди буде можливість представити себе і розказати про свої ідеї та мотивацію участі в конкурсі.

Я сподіваюсь, всім буде цікаво спостерігати за процесом співбесід. Я впевнений, що кожен із запрошених нами на співбесіди кандидатів – цікава та глибока особистість, думки та ідеї якої варто вислухати.

Це перший конкурс з такими підходами та практиками в Україні, і я щиро сподіваюсь, що його досвід стане у пригоді всім наступним конкурсам і комісіям. Перекоаний, що за позитивним підходом майбутнє. Бажаю всім переможного нового року в усіх сенсах. Слава Україні! (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/10/7383693/>). – 2023. – 10.01).

Кишакевич Л., голова Етичної ради

З'їзд суддів обрав 8 членів Вищої ради правосуддя: чому це важливо

Завершилася робота XIX позачергового з'їзду суддів України, який вже, без перебільшень, можна назвати історичним.

Представники суддівської спільноти за своєю квотою обрали всіх 8 членів Вищої ради правосуддя з числа кандидатів, раніше визнаних

Етичною радою такими, що відповідають критеріям професійної етики та доброчесності.

Загальна кількість членів Вищої ради правосуддя (ВРП) досягла відмітки 15 осіб, більшість з яких становлять судді. Це значить, що роботу вищого органу суддівського

врядування майже після річної перерви буде врешті-решт відновлено.

ВРП стала повноважною для того, щоб ухвалювати ключові рішення, необхідні для функціонування всієї судової системи України: звільняти та призначати суддів, переводити суддів з одного суду до іншого, давати згоду на їхній арешт, притягувати до дисциплінарної відповідальності тощо.

Серед іншого, це дозволить найближчим часом, зокрема, звільнити деяких суддів-зрадників, які перейшли на сторону держави-агресора, та заповнити вакантні місця у судах.

Таким чином, з'їзд суддів продемонстрував відповідальність суддівської спільноти перед всім українським суспільством, зробивши все від нього належне, аби оновлена Вища рада правосуддя, члени якої відповідають критеріям професійної етики та доброчесності, в найкоротші строки запрацювала, а Україна отримала шанс на високу якість правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам. Не кажучи вже про те, що рішення з'їзду суддів сприяє європейській інтеграції України, адже формування ВРП – одна з ключових умов надання нашій державі статусу кандидата на вступ до ЄС.

Цей шлях був довгим та непростим. Війна також наклала свій відбиток на роботу Етичної ради, проте ми, незважаючи на зовнішні обставини, доклали усіх зусиль, аби ВРП запрацювала якнайшвидше.

Нагадаю, що після кількох місяців напруженої роботи, яка тривала влітку-восени минулого року, члени Етичної ради оцінили 60 кандидатів на посаду члена ВРП від з'їзду суддів (дві хвили), зокрема, провели з ними 53 співбесіди.

Як результат, 16 кандидатів було визнано такими, що відповідають критеріям професійної етики і доброчесності для зайняття посади члена ВРП, а 20 – ні. Ще 21 кандидат припинив участь у відборі за власним бажанням.

Серед основних причин, чому деяких з кандидатів рішеннями Етичної ради було визнано недоброчесними – невідповідність вимогам фінансового контролю (15 кандидатів), невідповідність критеріям сумлінності (11 кандидатів), чесності (10), законності джерел походження майна (8), дотримання етичних норм та бездоганної поведінки (5) тощо.

Робота Етичної ради триває. Зокрема, нині ми продовжуємо оцінювання кандидатів на посаду члена ВРП від всеукраїнської конференції прокурорів та найближчим часом починаємо оцінювання кандидатів від Президента України та з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Тож з високою вірогідністю невдовзі склад Вищої ради правосуддя поповниться новими доброчесними членами, що зробить його роботу більш сталою, передбачуваною та якісною на благо держави та всіх українців (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/12/7384623/>). – 2023. – 12.01).

Петров Є., суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, професор

Паралізована Феміда: чому судді мають призначити вісьмох членів Вищої ради правосуддя?

24 лютого Україна прокинулася не тільки у стані повномасштабної війни, а й з паралізованою гілкою судової влади. Напередодні у більшості членів Вищої ради правосуддя (ВРП), ключового органу судового самоврядування, припинились повноваження через їхнє звільнення з посад за власним бажанням.

Частина функцій ВРП була передана іншим органам у системі правосуддя. Але ключові повноваження, зокрема, призначення суддів, розгляд дисциплінарних скарг, затримання суддів-колаборантів, переведення суддів в інший суд або звільнення їх з посад, не можуть відбутися без повноважної ВРП.

Наступного тижня судді мають шанс змінити ситуацію – 11-13 січня відбудеться з'їзд, на якому ми зможемо обрати вісьмох нових членів ВРП. Саме час усвідомити, що це життєва необхідність для судової гілки влади зараз.

По-перше, повноваження Вищої ради правосуддя потребують самі судді. Адже вона надає право на відставку нашим старшим колегам, які за віком, за станом здоров'я або через життєві обставини не можуть здійснювати правосуддя.

Сотні наших колег готові прийняти естафету, проте не мають повноважень. Я маю на увазі, так званих «суддів-п'ятирічок», які не зможуть розпочати роботу, навіть пройшовши оцінювання Вищої кваліфікаційної комісії суддів – їх все одно має призначити повноважна ВРП.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ВККСУ) також неможлива без повноважного складу ВРП.

Безліч конкурсантів, які вже пройшли конкурс та навчання у Національній школі суддів, не можуть зараз зайняти посаду судді. А без цих нових призначень неможливо буде ані заповнити кілька тисяч вакантних посад у судах, ані зменшити навантаження на наявних суддів. Нарешті поставити крапку в конкурсі на заміщення вакантних посад в ІР-суд (Вищий суд з питань інтелектуальної власності).

По-друге, повноважна ВРП – це можливість кар'єрних змін для самих суддів: можливість перевестися до суду міста, де проживає ваша родина, можливість зростання, наприклад, взявши участь у конкурсі на вакантну посаду в апеляційному суді, або в конкурсі на заміщення вакантної посади в суді іншої юрисдикції.

По-третє, повноважна ВРП – це відповідь на суспільний запит, сигнал для українців про те, що судова влада реагує на виклики часу і конструктивну критику з боку громадськості.

Сильні українські інституції є найкращою ілюстрацією спроможності нашої держави для міжнародної спільноти також.

Увага усього світу нині звернена на нас і на те, як ми будуємо країну в умовах війни.

Натомість необрання восьми членів ВРП дасть привід для критиків сказати, що судді

не здатні обрати достатньо гідних кандидатів з-поміж себе, а достойних знайшлося значно менше, ніж потрібно (відповідно, можна зменшити представництво суддів в ВРП).

Головним чином, саме судді, здатні спростувати тезу, що на з'їзді суддів все вирішується кулуарно, за допомогою досягнення домовленостей між впливовими керівниками судової системи.

Кожний делегат, активно голосуючи за кандидатів, обертаючи вісім членів ВРП зможе дати відсіч всім нападам, що судді на з'їзді не є незалежними, їх використовують в своїх «ігрищах» впливові керівники судової системи, як чинні, так і ті що у відставці, але виконують певні завдання на з'їзді.

Я вірю, що мої колеги пам'ятають ті обіцянки на минулих з'їздах, які лунали за обрання тих чи інших кандидатів – час показав, що після з'їзду про них забувають, і «сценаристи» голосування потім мають свій зиск з цього, але не судді та судова система.

Серед колег можна почути різні думки – а навіщо нам ВРП, наразі не витрачаємо час на написання пояснень на скарги (в своїй більшості необґрунтовані), не всі кандидати нам подобаються, немає достойних, багато суддів з Верховного Суду. Спробую навести свої аргументи.

Хочу засмутити колег, але уже обговорюються законодавчі ініціативи, які можуть внести зміни до порядку діяльності ВРП, якщо не вдасться зібрати повноважний орган на січневому з'їзді. Зокрема, щодо розгляду дисциплінарних скарг.

Наразі ці справи не розглядаються, але шириться ідея дозволити виконувати цю функцію уже наявним членам ВРП, призначеним за квотою науковців, прокурорів та Верховної Ради. Така ВРП запрацює, але без належного представництва суддів.

Немає достойних – то чому «достойні» не подавали документи на конкурс, або не визнані такими, що є добросовісними?

Врешті-решт, повноважна ВРП – це насамперед орган, який захищає професійні інтереси саме суддів та комунікує з іншими державними органами. Він не тільки мусить виконувати роль, визначену у теперішньому

законодавстві, а й повинен мати право законодавчої ініціативи щодо зміни норм судоустрою та статусу суддів.

Тільки обрання повного складу ВРП, де більшість членів будуть судьями, дасть змогу виконати покладені Конституцією завдання.

Підсумовуючи, нині в українській суддів є вибір: або відповісти на запит турбулентного часу і здорового глузду, зміцнивши судову гілку

влади, або приректи українське правосуддя на параліч в умовах війни. Бо наразі в українській Феміді зав'язані не тільки очі, а й руки.

Я вірю, що сучасні судді заради майбутнього Держави та судової системи, зокрема, зможуть протистояти впливовому погляду з минулого (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/6/7383811/>). – 2023. – 6.01).

Козьяков С., кандидат юридичних наук, адвокат

Підсумки-2022. Поворот від державного популізму до прагматики стосовно суду та суддів

2022 рік у судовій системі закінчується дивними подіями. Найбільш неординарна з них відбулася 15 грудня, коли практично все політичне керівництво країни взяло участь у роботі Пленуму Верховного суду, присвяченого 5-й річниці від дня початку його роботи.

Виступ на Пленумі президента Зеленського показав, що в політичній риторичній лінійці лідера незалежної України, яка воює за свободу, щодо судової системи з'явилися нові тези.

Президент Зеленський, а за ним і його політичні соратники, принаймні в публічній риторичній лінійці, зробили поворот від державного популізму до прагматики щодо суду та суддів. Наприкінці першого року війни це справді важливо ще й тому, що війну державна машина України зустріла з Вищою кваліфікаційною комісією суддів (ВККС), яка завдяки набранню чинності ще 7 листопада 2019 року законом «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування», до 24 лютого 2022 року не працювала вже 26 місяців. І паралізованим за два дні до початку війни конституційним органом – Вищою радою правосуддя (ВРП), звідки 22 лютого пішли у відставку зразу 10 членів.

Таким чином були зупинені близько 60 державних функцій, які вони сукупно здійснювали.

Навіщо були зупинені два ключових органи в судовій владі, які наслідки, і хто саме був

зацікавлений у такій ситуації – тема окремої статті.

Адаптація до воєнного стану

Однак із перших днів війни парламент прийняв величезну кількість законів, завданням яких була адаптація практично всіх аспектів мирного життя до умов воєнного стану. Тільки перелік цих законів зайняв би кілька десятків сторінок. Та частина нового законодавства, з допомогою якої було адаптовано діяльність судів, допомогла українським судьям, які зіштовхнулися з тими самими проблемами, що й решта країни, швидко відновити працездатність колективів судів.

Судьям вдалося в умовах війни ефективно здійснювати правосуддя на всіх підконтрольних українській владі територіях, щоправда з урахуванням необхідності евакуювати сім'ї, повітряних тривог, відсутності електроенергії, пошкоджень будівель та інших аналогічних проблем. Голови судів у Василькові, Борисполі, Макарові, десятках інших районних і обласних центрах (Київській, Харківській, Житомирській, Запорізькій, Миколаївській, Сумській, Одеській, Херсонській областей) та в столиці проявили справжній і непоказний кризовий менеджмент в умовах розгубленості перших днів війни в деяких великих кабінетах.

Є підстави стверджувати, що на цьому напрямі в умовах повномасштабної війни, що торкається всієї території країни, судова,

законодавча та виконавча гілки влади України ефективно впоралися. У таких масштабах, можливо, вперше у світовій історії.

Європа відбиває атаки на незалежність судової влади

А тимчасом у Європі було опубліковано кілька державних доповідей із аудитом результатів реформ європейських судових систем за рік.

У Люксембурзі, Хорватії, Італії, Кіпрі, Нідерландах та Швеції ініційовано законодавчі зусилля, спрямовані на зміцнення незалежності судових рад. Неприємні події, що відбуваються навколо національних рад судової влади – ключова тема в таких державах – членах ЄС як Іспанія, Болгарія, Ірландія, Словаччина.

У наших друзів у Литві вже кілька років не призначається постійно діючий голова Верховного суду (через політичну позицію президента країни). В Албанії через помилки у проведенні судової реформи кілька років у Верховному суді взагалі працював лише один суддя. В Угорщині та в наших найкращих друзів у Польщі створювані політиками обмеження незалежності судової влади вийшли на рівень вищих органів Європейського Союзу і навіть Європейського суду справедливості.

В Ірландії новий законопроект про призначення суддів обмежує розсуд уряду в процедурі. У Хорватії процес призначення голови Верховного суду змінили, щоб уникнути «потенційного глухого кута в майбутньому». В Чехії зміни до законодавства було спрямовано на створення прозорої і єдиної системи найму та добору суддів і голів судів. У Нідерландах розглядаються зміни, розраховані на подальше зміцнення незалежності судової системи, і особливо щодо призначення суддів Верховного суду.

Залишаються проблеми стосовно політизації та обмежень участі судової влади в процедурах призначення в суди вищої інстанції і на посади голів судів на Мальті, у Греції, Болгарії, Латвії та, що особливо дивно, – в Австрії, а також традиційно в Угорщині й Польщі.

І вже наприкінці грудня цього року – «під ялинку» – Конституційний суд Іспанії прийняв

звернення основної правої опозиційної Народної партії з вимогою зупинити проходження через парламент реформи порядку обрання суддів у деякі судові органи, включно з самим Конституційним судом. І виніс постанову, яка забороняє Верхній палаті парламенту обговорювати й голосувати за поправки до кримінального кодексу країни, що стало безпрецедентним втручанням у діяльність законодавчого органу.

Порівняння нинішніх проблем судової гілки влади в країнах Європи із ситуацією в Україні показує і схожість, і відмінності між ними. Ми вирішували багато в чому такі самі проблеми, що й решта європейських країн. Однак слід підкреслити – і це буде справедливо: багато проблем (складу та політичної незалежності органів судової влади, конкурсної і прозорої системи обрання суддів та обрання голів судів) ми вирішили на кілька років раніше (наприклад, ще 2016 року), ніж багато країн Європи.

Ось нарешті й у США нас намагаються наздогнати в деяких питаннях. Буквально 10 травня цього року до Сенату надійшов законопроект S.4177 – Judicial Ethics and Anti-Corruption Act of 2022 («Про суддівську етику та боротьбу з корупцією, 2022»).

Серед іншого законопроект:

- забороняє федеральним суддям і суддям Верховного суду мати інтерес у володінні окремими акціями та цінними паперами;

- вимагає, щоб Конференція суддів Сполучених Штатів видала правила, які обмежують прийняття подарунків у зв'язку з участю суддів у приватних судових семінарах;

- висловлює думку про те, що Кодекс поведінки суддів США має застосовуватися і до суддів Верховного суду;

- вимагає, щоб федеральні судді та судді Верховного суду повідомляли про кожну асоціацію чи інтереси, які потребують відведення судді, включно з будь-якими фінансовими інтересами другого з подружжя або неповнолітньої дитини, що проживають у сім'ї;

- засновує комітет для розгляду скарг на дії суддів Верховного суду.

Судячи з усього, цей законопроект – реакція на результати роботи Комісії Байдена, яка підготувала об'ємну доповідь про результати дискусії щодо можливої реформи Верховного суду США.

Судді нашого Верховного суду мають здивуватися: адже на них Кодекс суддівської етики поширюється так само, як і на решту суддів.

А Рада суддів України, на додачу до цього документа, затвердила ґрунтовний офіційний коментар.

Та й влада Вищої ради правосуддя, яка розглядає дисциплінарні скарги на суддів в Україні, теж поширюється на суддів Верховного суду, як і на суддів першої та апеляційної інстанцій. Без жодних винятків.

Експерти з серйозних наукових шкіл вважають, що в Європі тривають атаки на незалежність судової влади: «вульгарні, системні й підступні». Саме так оцінили ситуацію автори Німецького юридичного журналу, який видається з участю міжнародної команди, у статті під приголомшливим заголовком: «Недавні атаки на незалежність судової влади: вульгарні, системні та підступні».

На їхню думку «вульгарні спроби» – це пряме втручання державних чиновників у конкретні справи, які розглядають суди. «Системні атаки» маскуються під законодавчі заходи судової реформи. Вони ефективно шкодять структурам незалежності судових органів і можуть мати далекосяжні руйнівні наслідки.

«Підступні зусилля» можуть бути найнебезпечнішими і мати найбільш далекосяжні наслідки. Це атаки, спрямовані на саму легітимність судової системи. Політичні діячі, які очолюють ці атаки, насамперед спрямовують свою риторику на адресу громадськості, стверджуючи, що у невиконанні обіцянок політичного діяча винні судді, котрі виступають проти будь-яких позитивних змін. При цьому політичні діячі прагнуть зміцнити свою владу, знижуючи довіру суспільства до судової системи.

Читач може подумати, що ці твердження написані про нашу країну. А ось і ні. У статті

йдеться про ситуацію в Чехії, Словаччині, Польщі, Угорщині та США.

Україна: структурні проблеми будуть вирішені. Мабуть

Тим часом в Україні є і такі структурні проблеми, і результати їх вирішення, які радикально відрізняють нашу ситуацію від європейської.

На кінець 2022 року, незважаючи на війну, після істотних пауз, які не завжди можна пояснити воєнним станом, в Україні зрушила з місця ситуація з призначенням нових членів до складу ВРП. Однією з функцій ВРП, відповідно до прийнятого ще до війни закону, буде призначення нового складу ВККС, яка не працює вже майже 38 місяців.

Чи будуть нові члени ВРП розбиратися не тільки в дисциплінарній функції, а й у бюджетних питаннях, а також у питаннях деталей розробки і функціонування систем електронного правосуддя? Чи будуть нові члени ВККС із першого робочого дня (а це треба саме з першого дня) професійно розбиратися в особливостях досить складних кадрових процедур набору нових суддів і конкурсах в апеляційні та спеціалізовані суди?

Проміжні результати неквапливої роботи Етичної ради, яка сприяє ВСП та Конкурсній комісії з виборів кандидатів у члени ВККС, демонструють, що така впевненість поки не проглядається.

Ситуація ускладнюється також у зв'язку з довоєнними помилками, наприклад у законодавчому врегулюванні дисциплінарної функції ВРП. Однак у влади немає єдиної думки щодо того, хто саме має ініціювати зміни до чинного закону: офіс президента чи група членів ВРП, які вже майже рік працюють, але не виконують функцій держави в неповноважному конституційному органі.

Ще складніша й поки що невирішена проблема – необхідність спрощення доволі складних процедур добору суддів і конкурсних процедур призначення суддів в апеляційні та спеціалізовані суди. Дивно, але поки що не всі зацікавлені особи розуміють, що «спрощення» і «скорочення термінів» лежить не тільки й

не так у процедурах ВККС, а в тому, що після ВККС документи кандидатів незрозуміло довго (місяці й роки) можуть залишатися без руху у ВРП та в офісі президента.

Системно необхідно врахувати й те, що в деяких ланках державної машини висувуються взаємовиключні ідеї. Паралельно з прагматичною ідеєю «спрощення» і «скорочення» кадрових процедур пропонується заповнити вивільнений час, наприклад, надаючи громадськості нові повноваження в оцінюванні кандидатів у процедурі добору, а отже – нові можливості для трудової зайнятості. І це автоматично означає, що ніякого скорочення термінів набору нових суддів не буде. Терміни, навпаки, подовжаться.

Що стосується впровадження електронного суду. Здається, що після критики результатів роботи над ним усередині самої судової влади та корупційних скандалів, пов'язаних із закупівлями обладнання, починає формуватися перспективний консенсус стосовно залучення до цього процесу Міністерства цифрової трансформації України.

Про обережний оптимізм і роль рожевої зефірної феї

Незважаючи на наявні проблеми, можна говорити про обережний оптимізм в очікуванні результатів здійснення окремих елементів судової реформи. Влада у 2020–2022 роках позбулася найзапекліших ворогів судової реформи з числа політичних кар'єристів, корупціонерів і ворогів незалежності, які становили організаційний фундамент контрреволюційної атаки на судову реформу, що розпочалася 15 лютого 2019 року.

Якщо вдасться захистити судову реформу ще й від популістів (а це вже й загальноєвропейська тенденція) і знайти необхідні кошти для фінансування, то вже 2023 року можна буде побачити позитивні структурні результати. Правда, знадобиться ще переконати наших партнерів, що отримані результати слід порівнювати з тим, що було раніше в нас і в

сусідів по європейському континенту, а не з тим, що нафантазувала рожева зефірна фея...

Замість висновків

Очевидно, не завжди потрібно рівнятися на Європу, – там теж не все гаразд. Але чому тоді в нас правильних документів і законів дедалі більше, а система працює гірше, ніж у Європі? Адже реформи в секторі оборони України показали, що менш ніж за 10 років можна побудувати одну з найпотужніших армій у світі. І, до речі, саме з допомогою країн-партнерів, розташованих на американському і європейському континентах.

В умовах війни суди зберегли здатність відправляти правосуддя саме завдяки доброму адмініструванню. Війна реальна показала, що війна політична між гілками влади всередині країни, котра має активного й агресивного зовнішнього ворога, – неприпустима. Навмисне перебільшені – з політичних мотивів – нападки на суддів підривають верховенство права всередині країни та репутацію всієї її правової системи на міжнародній арені.

Понад те, нераціонально приймати хороші закони, а потім організовувати їх невиконання, зокрема і вносячи суперечливі поправки до нових законів, у поєднанні з відсутністю незворотності покарання недобросовісних суддів.

Необхідне об'єднання зусиль усіх гілок влади, людей державного мислення – професіоналів і представників громадськості. У кожного з них – своя виняткова місія в цій реформі. Зміцнення інститутів судової гілки влади людьми, які системно й адекватно мислять, дасть можливість судам і суддям результативно працювати не тільки в умовах війни, а, що не менш важливо, – в умовах тяжких років відновлення країни, коли настане мир (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/LAW/pidsumki-2022-povorot-vid-derzhavnoho-populizmu-do-prahmatiki-stosovno-sudu-ta-suddiv.html>). – 2023. – 5.01).

Лещенко О., к.ю.н., адвокат, керуючий партнер АО «Лещенко, Дорошенко і партнери»

Рада підтримала ліквідацію ОАСК: яка процедура передбачена законом

Верховна Рада України 13 грудня 2022 року проголосувала в цілому закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду.

Так, 15 грудня даний Закон України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду» набрав чинності, прийнятий 13 грудня 2022 року № 2825-ІХ.

Даним законом передбачено ліквідувати Окружний адміністративний суд міста Києва та утворити Київський міський окружний адміністративний суд із місцезнаходженням у місті Києві.

Так, відповідно до Прикінцевих та перехідних положень установлено, що з дня набрання чинності цим Законом:

1. Окружний адміністративний суд міста Києва припиняє здійснення правосуддя;

2. До початку роботи Київського міського окружного адміністративного суду справи, підсудні окружному адміністративному суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ, розглядаються та вирішуються Київським окружним адміністративним судом;

3. Окружний адміністративний суд міста Києва невідкладно, протягом десяти робочих днів, передає судові справи, які перебувають у його володінні, до Київського окружного адміністративного суду;

4. З дня початку роботи Київського міського окружного адміністративного суду Київський окружний адміністративний суд невідкладно передає справи, підсудні окружному адміністративному суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ, до Київського міського окружного адміністративного суду.

Також, відповідно до повідомлення ОАСК від 14 грудня, з 15 грудня він припиняє прийом процесуальних документів.

Одразу, як у юридичної спільноти, так і у громадян України виникає ряд питань, а саме: до якого суду слід подавати відповідні адміністративні позови?; чи є можливість ліквідації суду у період воєнного стану?; як вплине ліквідація ОАСК на право громадян України до доступу до правосуддя, які подали адміністративні позови до суб'єктів владних повноважень і які наразі перебувають в ОАСК?; як будуть в подальшому розглядатися адміністративні справи, які вже знаходяться на стадії судового розгляду в ОАСК? Що буде з суддями та працівниками суддівського корпусу ОАСК?

Вважаю даний закон, прийнятий Верховною Радою України, є поспішним, такий що, в першу чергу суперечить Конституції України, порушує конституційні права громадян України та порушує Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Так відповідно до частини 1 статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність.

При цьому, на мою думку, Верховна Рада України, приймаючи даний Закон, не взяла до уваги дані приписи Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та не провела більш глибокий аналіз при прийнятті даного Закону України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду».

Щодо питань: як будуть в подальшому розглядатися адміністративні справи, які вже

знаходяться на стадії судового розгляду в ОАСК? як вплине ліквідація ОАСК на право громадян України до доступу до правосуддя, які подали адміністративні позови до суб'єктів владних повноважень і які наразі перебувають в ОАСК?

За загальним принципом незмінності складу суду в разі зміни складу суду розгляд справи починається спочатку.

З публікацій ЗМІ вбачається задум членів профільного комітету Верховної Ради України продовжити розгляд початих справ тими ж суддями ОАСК, які будуть переведені в «новостворений суд», і для цього навіть обговорюється можливість прийняття нового закону. Як воно буде на практиці, ми з часом побачимо.

Так, на мою думку, цілком очевидним мінусом прийняття даного Закону про ліквідацію ОАСК є те, що ліквідація одного конкретного суду, як на думку влади є «найбільш заплямованим», є показовим свідченням неефективності роботи інститутів влади, бажаних у демократичному суспільстві. Насамперед – органів суддівського врядування та правоохоронних. Виходить, що в державі відсутні належні механізми забезпечення належного здійснення правосуддя суддями.

Також ще один з мінусів даного Закону про ліквідацію ОАСК полягає у тому, що від даної реформації суду неодмінно постраждають учасники процесу, які і так буває роками чекають на судові рішення.

Всі попередні приклади передачі справ між судами свідчили про те, що це дуже повільний процес. Частина справ може загубиться, частина – «застрягнути» на роки.

Найбільшу шкоду від такого рішення відчують українці, які будуть позбавлені доступу до правосуддя – десятки тисяч справ, які перебувають на сьогодні в провадженні ОАСК, буде передано спочатку до Київського окружного адміністративного суду, а потім до Київського міського окружного адміністративного суду, і кожного разу розгляд справ буде починатися спочатку.

Також постраждає і бізнес, а суб'єкти ж владних повноважень, чії дії, бездіяльність

чи рішення оскаржувались, навпаки сильно не засмуться від прийнятого даного Закону про ліквідацію ОАСК.

Київський ОАС вже має свій потік справ і достатнє навантаження, тепер зусилля треба буде потроїти. Цікаво й те, що з точки зору механізмів створення нового суду, час обрано, м'яко кажучи, не найкращий.

Що буде з суддями та працівниками суддівського апарату?

Відповідно до Конституції України ліквідація суду, де працює суддя, не є підставою для звільнення цього судді.

Тому всі судді ОАСК залишаються суддями, мають відповідні гарантії та продовжують отримувати суддівську винагороду. Єдина відмінність – вони поки що перестають виконувати свою роботу, тобто слухати справи.

Суддям ОАСК має бути запропоноване переведення до іншого адміністративного суду. З посади їх можна звільнити лише у випадку, якщо вони не погодяться з таким переведенням. Ця процедура відбувається за рішенням Вищої ради правосуддя (ВРП), яка наразі не працює, чекаючи призначення нових членів.

Щодо працівників суддівського апарату, то тут ситуація більш гірша.

Працівники апарату, яких в ОАСК налічувалося близько 200, мають бути звільнені як працівники будь-якого органу держави чи підприємства, що ліквідується. Ще кілька місяців вони зможуть отримувати зарплату, але далі стають потенційно безробітними. В ідеалі їх мали б перевести на аналогічні посади в інші суди, проте за нинішніх складних часів навряд чи це так працюватиме.

Також маємо ризик критичного сповільнення відправлення правосуддя в адміністративних справах у всьому Київському регіоні.

Після створення нового суду всі справи, які не встигне розглянути за тимчасовий період обласний адмінсуд, будуть відразу ж передані до новоствореного суду, і їх розгляд знову почнеться спочатку новими суддями.

Через це все може з'явитися ще одна негативна тенденція – відчуття безкарності у органів влади при прийнятті ними рішень.

Вони будуть розуміти, що через суд швидко їх рішення не скасують та не змусять дотримуватися законодавства. На це можуть піти роки. Спокуса для органів влади приймати рішення, вчиняти дії чи взагалі не робити того, що маєш робити, отримуючи від цього ті чи інші вигоди, є дуже небезпечною.

Тому вже зараз органи повноважні судової влади та народні депутати мають напрацьовувати рішення та механізми, які мінімізують всі ці негативні наслідки.

Щодо справ, які слухалися в ОАСК чи мали би там слухатися?

Повторююсь, що з 15 грудня ОАСК припинив слухати всі справи, незалежно від стадії, на якій знаходився розгляд. Це стосується і недавно поданих позовів і справ, в яких відбулося кілька засідань. І навіть тих, де досліджені всі докази і заслухані всі пояснення, а справа перебуває на стадії дебатів або ж суддя взагалі видалився до нарадчої кімнати для винесення рішення. Більше того, якщо суддя вже оголосив короткий текст рішення, але не встиг підготувати повний текст – він вже не зможе його підписати.

ОАСК дуже швидко, протягом двох календарних тижнів, має передати всі справи до обласного адмінсуду. Не думаю, що це реально передати справи в такі строки.

Наразі актуальних справ в ОАСК більше 50 тисяч, архівних – сотні тисяч.

До створення і початку роботи нового суду всі незакінчені справи ОАСК та нові позови має розглядати Київський окружний адміністративний суд (обласний адмінсуд).

За нинішніх обставин запустити новий суд швидко не вийде через непрацюючу з початку війни Вищу раду правосуддя (ВРП) та відсутність з осені 2019 р. Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККСУ).

За оптимістичними оцінкам відновити роботу ВРП можна у лютому 2023 р. Потім ВРП має утворити нову ВККСУ. Конкурсні процедури щодо ВККСУ тривають, але ще не завершені. Далі ВККСУ має оголосити і провести конкурс для заповнення вакансій в новому суді. Це теж займе кілька місяців. І пам'ятаємо, що за більш ніж трирічний строк,

коли не працювала ВККСУ, накопичилася чимала кількість критичних питань.

Тобто, за найоптимістичнішими прогнозами запустити новий суд реально приблизно через рік.

З урахуванням цього всього розгляд справ та захист прав та інтересів осіб, які звертаються за судовим захистом, протягом хоча б прийнятних строків, не говорячи вже про строки, встановлені Кодексом адміністративного судочинства, в адміністративній юрисдикції на території як м. Києва, так і Київської області під великим питанням. І ось чому.

В ОАСК фактично працювало трохи більше 40 суддів. Протягом року ці судді розглядали близько 60 тисяч проваджень.

В обласному адмінсуді працює вдвічі менше суддів – трохи більше 20. Навантаження на них втричі менше – близько 20 тисяч проваджень за рік, на кінець року залишається в провадженні до 10 тисяч. Якщо весь залишок нерозглянутих ОАСК передати до суддів обласного адмінсуду, навантаження на одного суддю відразу ж зростає в 4 рази. Скільки справ за таких умов встигне розглянути та винести по ним рішення суддя обласного адмінсуду за умовний рік до створення нового суду? Очевидно, що небагато. І це лише по існуючим справам, а ще будуть нові позови. Якою буде їх доля і швидкість розгляду – уявити не важко.

Які є варіанти вирішення даної ситуації?

– Тимчасове збільшення штатної кількості суддів КО АС і заповнення нових вакантних посад через процедуру тимчасового відрядження з інших адмінсудів першої інстанції. В умовах війни та відсутності ВРП штатну чисельність може змінити Державна судова адміністрація, а відправити у відрядження – Голова Верховного Суду.

– Перерозподілення справ між найближчим адмінсудами (сусідніх областей), щоб зменшити навантаження на КОАС. Можливість застосування відеоконференцій для судових засідань та системи електронного суду для подачі документів може нівелювати логістичні труднощі для сторін.

– Внесення змін до процесуального кодексу, де в порядку виключення можна передбачити

для цих справ можливість продовжувати слухання не з самого початку, а з певної стадії (наприклад зі стадії розгляду справи по суті).

Ці та подібного роду механізми потрібно реалізовувати вже зараз. Не можна залишати

громадян, навіть тимчасово, без судового захисту, тим більше у спорах з органами влади (*ЮрЛіга* (https://jurliga.ligazakon.net/analitics/217000_rada-pdtrimala-lkvdaty-u-oask-yaka-protsedura-peredbachena-zakonom)). – 2023. – 26.01).

Стефанішина О., віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України

Нам треба вже зараз закладати фундамент для тієї країни, якою Україна буде завжди

(Інтерв'ю)

З лютого, в п'ятницю, в Києві відбудеться саміт Україна–ЄС. Черговий, але водночас унікальний, бо вперше в історії Євросоюзу саміт пройде у столиці країни-кандидата, яка є жертвою найбільшої й найжорстокішої збройної агресії з часів Другої світової.

Проте, незважаючи на війну та прогнози близького нового масованого наступу ворога, українська сторона на саміті намагатиметься розширити вікно європейських можливостей для України і прискорити її просування до повноправного членства в ЄС. Та чи виконав Київ свій «кандидатський мінімум», аби претендувати на початок перемовин про вступ? Про це ми поговорили з віцепрем'єркою з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольгою Стефанішиною.

Про очікування від саміту

– *Пані Ольго, президент Зеленський заявив, що очікує «дуже конкретних результатів і домовленостей» на саміті Україна–ЄС. Яким питанням буде присвячено цей саміт? Яких його результатів ви очікуєте?*

– Є кілька важливих політичних аспектів, пов'язаних із проведенням цього саміту. По-перше, якщо порівнювати з попередніми заходами такого рівня, то до саміту, що відбудеться 3 лютого, прикута безпрецедентна міжнародна увага. Майже всі лідери Європейського Союзу були долучені до підготовки саміту, визначення його конкретних результатів на найвищому рівні. Так само готуються до цього засідання

медіа, аналітичні центри, бо сьогодні справді майбутнє ЄС асоціюється з історичними рішеннями, які ухвалюються щодо України. Як людина що брала участь у великій кількості заходів такого рівня, підтверджую: увага дійсно безпрецедентна.

Другим важливим моментом є те, що на тлі зростаючих загроз із боку РФ лідери ЄС ухвалили рішення прибути фізично для участі в саміті саме в Київ. Нагадаю: за черговістю цей саміт мав би відбуватися в Брюсселі, але лідери усвідомлюють, що рівень загроз високий, що український верховний головнокомандувач не може цими днями залишити територію України. Тому, попри всі наявні безпекові ризики, ухвалено рішення прибути сюди фізично. Це дуже важливий політичний контекст у наших відносинах.

Під час саміту і зустрічей напередодні буде оголошено про наступні кроки України для підготовки до перемовин про вступ. Також Європейський Союз визначить зі свого боку наступні кроки, необхідні для того, аби почати підготовку України до членства в Європейському Союзі.

Звісно, будемо обговорювати політичні реформи. І говорити, що попри те, що повномасштабна війна триває вже майже рік, в умовах продовження військових дій нам потрібно зберігати той рівень економічної і фінансової підтримки, який передбачено на цей рік. Ідеться про програму макрофінансової допомоги. Також ми маємо зберегти всі

економічні преференції, які ми отримали навесні минулого року.

Будемо говорити про те, що майбутня відбудова держави, після нашої перемоги у війні, має базуватися на розумінні того, що ми будемо країну, яка буде членом ЄС. Тому важливо почати перемовини про вступ у 2023 році, важливо провести їх до закінчення війни, щоб розпочати відбудову країни вже з розумінням конкретної стратегії. Тому цей саміт важливий. Ми визначаємо нашу роботу на наступний рік.

Я не можу говорити зараз про конкретні результати саміту. Є очікування. Я їх означила. У нас уже такий формат відносини із ЄС, що це буде справжній діалог – перемовини, а не просто протокольні зустрічі. З моменту отримання кандидатства моя команда працювала на забезпечення належної координації євроінтеграції для того, щоби саме на саміті ми обговорили найважливіші політичні питання. Це – виконання Україною семи рекомендацій Європейської комісії (ЄК) та ключові рішення, які ми можемо ухвалити у 2023-му, розуміючи що наступний, 2024 рік – це рік виборів до європейських інституцій, що може звизити політичні можливості.

Про відбір суддів Конституційного суду

– Цілі дуже амбітні. Але і ви, і прем'єр ще на початку осені казали, що ми виконаємо сім рекомендацій Єврокомісії ще до кінця року. Пан Шмигаль говорив навіть про початок переговорів про вступ. Але цього не сталося. Справді, було багато зроблено за цей невеличкий термін, проте «хвости» ще залишаються. Очевидно, що й до саміту «залік» з усіх семи «предметів» отримати не вдасться.

Ось, наприклад, днями спікер Стефанчук отримав лист від президентки Венеційської комісії Клер Базі-Малорі, в якому була сумна новина для України – вони не готові призначити міжнародних членів дорадчої групи експертів (ДГЕ), поки Україна не внесе зміни до закону про вдосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду. Чи готова Україна виконати ці вимоги? Адже не тільки Венеційка, а й Єврокомісія кілька

разів підкреслювала, що вони очікують від України виконання цього пункту. Коли це може статися?

– Недавно я робила презентацію для членів уряду щодо підготовки до перемовин про вступ. Аби міністри усвідомлювали свою відповідальність і працювали над формуванням відповідної команди. Один із моїх ключових меседжів полягав у тому, що підвалини реформ, які ми закладаємо на нашому шляху до ЄС, – це не зміни, які можна буде переглянути через три-чотири роки, переглянути після виборів та зміни людей на посадах. Ідеться про те, якою буде наша країна завжди.

Коли ми говоримо про політичні реформи, передбачені сімома рекомендаціями Європейської комісії, то це, власне, про імідж держави, про сприйняття України. Будуть нас сприймати розвиненою демократією з верховенством права чи якимось інакше? Усвідомлюємо відповідальність, як і те, що визнання політичних реформ не відбувається у форматі проставлення галочки під кожним пунктом. І я можу підтвердити важливу річ: на 31 грудня 2022 року ми зробили все, залежне від української сторони, з кожної рекомендації, зробили необхідні кроки – чи то ухвалення законодавства, чи здійснення певних призначень, чи оголошення конкурсів і завершення відборів. Наразі ми в процесі оцінки цих кроків. За її результатами будемо розуміти, що треба зробити, аби завершити виконання кожної рекомендації.

Одним із найважливіших аспектів справді було ухвалення закону про відбір суддів Конституційного суду. В нас пройшов дуже конструктивний діалог із Європейською комісією, цей законопроект одразу після першого читання був направлений на експертизу Венеційської комісії (ВК). Але сьогодні, на жаль, ми маємо ситуацію з опублікованою позицією ВК з вимогою додати сьомого експерта до складу дорадчої групи, яка відбиратиме суддів. Я не вбачаю в цій рекомендації ні високих стандартів верховенства права, ні якоїсь правової основи. Я вважаю, що це суто політична рекомендація. І, мабуть, негативний фльор, що виник на

ті розробки й ухвалення цього закону, був пов'язаний із тим, що діалог української влади з Венеційською комісією не був прозорим з боку саме Комісії. Були активні консультації, перемовини, ми надавали пояснення. Але коли ми просили про роз'яснення і додаткову аргументацію, ми щоразу отримували постфактум якісь рішення і висновки ВК, що не були проговорені з українською стороною.

Так само й на момент, коли президент уже підписав закон про відбір суддів КСУ на конкурсній основі, що набирає чинності наступного дня, був опублікований висновок Венеційської комісії з додатковими рекомендаціями.

– Однак Єврокомісія підтримала ці рекомендації ВК, і в січні її представники мінімум двічі підкреслювали, що Україна має внести правки до цього закону згідно з рекомендаціями ВК.

– Буквально за два дні до того, як останній висновок ВК, про який ви кажете, був опублікований, минулого понеділка (23 січня. – Т.С.), ми провели консультації з президенткою Венеційської комісії, спікером ВРУ, головою профільного комітету. Ми наголосили, що готові внести правки до закону, і ми хочемо їх продискутувати, тому що процес попереднього діалогу був непрозорим і деякі речі, які ми в робочому порядку узгоджували, згодом не підтверджувалися Венеційською комісією.

Я підкреслюю: ми заявили про готовність оновлювати закон і вносити зміни. Ми хотіли додаткових консультацій, щоб розуміти, які це будуть зміни і в який спосіб. Тому що, маю нагадати, ми демократична країна і після спілкування з Венеційською комісією ми повертаємося в парламент. А в парламенті маємо сформувати більшість, яка підтримає ці зміни до законодавства.

Мені жаль, що, попри нашу відкритість, комунікація з ВК відбувається в такий спосіб. І я сподіваюся, що ми відверто проговоримо це питання на саміті. Звичайно, для нас є пріоритетом виконання цієї рекомендації. Однак головним пріоритетом є формування Конституційного суду України, до якого буде довіра. Ані в чинній редакції закону, ані в

будь-яких змінах до нього не має бути жодних положень, які б ставили під сумнів можливість або бажання української сторони провести цей конкурс за високими стандартами.

Хочу наголосити: вперше в нашій історії передбачається конкурсний відбір суддів Конституційного суду. Я розумію, що мої певні висловлювання можуть здаватися емоційними, але, на жаль, я бачила багато хайпу на цих змінах, заяв на кшталт «от врешті-решт ми переламали владу, і «Венеційка» змушує вносити зміни до законодавства», але я не бачила, щоб усі ці люди, які виступають із критикою, допомагали нам спільно виконувати цю рекомендацію і просувати європейські прагнення. Це теж досвід для нас. Проте повторю: першочерговим для нас є виконання семи рекомендацій ЄК. Ми проговоримо політично, як це можна зробити, вже на саміті, і на весну (до проміжного висновку ЄК. – Т.С.) цю рекомендацію буде виконано.

Про антиолігархічну реформу

– У нас ще одна з семи рекомендацій Єврокомісії зав'язана на співпрацю з Венеційською комісією – щодо антиолігархічної реформи. Висновку ВК на підписаний закон немає. Це теж гальмує і виконання семи пунктів, і відповідно наше просування до переговорів про вступ. У чому проблема? Що можна зробити в цьому питанні? Деякі експерти вважають, що Венеційка зволікає, бо висновок буде негативний.

– Зважаючи на досвід роботи над законодавством про Конституційний суд і ті висновки, що, фактично, завжди були сюрпризом для України, попри наш постійний діалог із ВК, мені важко оцінювати, яким буде висновок до закону про олігархів.

– А коли він буде?

– Ми ще влітку комунікували з Венеційською комісією, все проговорили. Ми досягли спільного розуміння з ВК, що оцінка охопить як закон, так і його імплементацію. Ми надали Комісії всю інформацію про законодавчі акти, які розробили – як ми бачимо впровадження закону. І я сподіваюся, що оцінка Комісії буде комплексною.

Очевидні також кілька речей. По-перше, певною мірою закон свою роль частково виконав. Деякі найбільш відомі особи вийшли з медійного бізнесу або публічно заявили, що вони не підтримують жодних політичних партій. По-друге, у нас в принципі вся підзаконна база готова для того, щоб імплементувати закон. Є кілька принципових позицій Венеційської комісії, що тягнуть за собою зміни до законодавства, ми також готові їх ухвалити. Тут немає жодних підводних каменів. По-третє, ситуація дуже змінилася з часу ухвалення закону, що, нагадаю, було до повномасштабного вторгнення Росії. У нас війна, і, очевидно, що питання створення реєстру олігархів не може бути пріоритетним. Ми боремося на полі бою, боремося також за те, аби утримати керованість держави – фінансову, економічну. І я бачу розуміння цього з боку Єврокомісії.

Про оцінювання Єврокомісії

– Проміжне оцінювання Єврокомісії буде навесні. У березні чи пізніше?

– Саме щодо цього ми й домовимося на саміті. Єврокомісія, очевидно, їде з очікуванням, що це оцінювання буде найпізніше навесні. І Європейська комісія, і Європейська рада точно знають, що вони, приїхавши до Києва, почують нашу позицію: ця оцінка має бути на початку весни. Десь посередині, думаю, ми зійдемося. Тобто цей часовий проміжок поки що не визначений, бо в нас різні очікування, але це буде точно навесні.

– А ви не побоюєтесь, що чогось не встигнете зробити? Чи ви хочете отримати цю оцінку найшвидше саме для того, аби побачити, що це треба зробити, чого від нас очікують, щоби швидше почати переговори про вступ?

– Думаю, тут дві основні складові. Основна оцінка буде в жовтні 2023 року. І логіка весняної оцінки полягає в тому, щоб визначитися з переліком принципових кроків, які нам треба виконати до жовтня. Для того, аби отримати максимально амбітні рекомендації щодо початку перемовин, наступних кроків. Це дуже важливо з погляду політичної ясності. Базу для цього ми закладемо 3 лютого на рівні розмов

і дискусій лідерів. Політичну роботу надалі буде забезпечувати урядова команда, яку я координую.

Це перше – підготуватися максимально амбітно до жовтня.

Друге. Ми розуміємо, що статус кандидата ми отримали трошки більш ніж пів року тому. Але ми маємо за плечима досвід майже восьми років виконання Угоди про асоціацію, досвід функціонування зони вільної торгівлі. А це дуже жорсткі умови, в яких наша країна має працювати на європейському ринку. І це не про політичні домовленості. Це про гроші, про бізнес, про економіку. Там жорсткі правила гри, дуже важко домовитися, там дуже висока конкуренція. Тому це вимагало від нас зміни законодавства й інституцій, створення нових органів, незалежних регуляторів, анбандлінгу. Результат – ми стали частиною енергетичного і цифрового ринку ЄС; увійшли в ТОП-20 імпортерів ЄС. Ми не повинні себе недооцінювати. Ми вже провели величезну роботу. У певному сенсі ми вже «інтеграційні тигри». Не бачу підстав для сумнівів щодо здатності України реалізувати необхідні політичні реформи у найкращий можливий спосіб, який буде прийнятний для всіх сторін. Ми поспішаємо, бо розуміємо, що нам треба готувати країну до перемоги. Нам треба вже зараз закладати фундамент для тієї країни, якою Україна буде завжди. Це абсолютно інший процес, ніж той, що стартував у 2014 році з підписанням Угоди про асоціацію. І, на нашу думку й на переконання особисто президента, це найкращий запобіжник від будь-якої зміни курсу держави, постійної економічної нестабільності – коли бізнес сьогодні живе в одних умовах, з одними реформаторами, а завтра приходять інші реформатори. Тобто ми закладаємо основу тієї країни, в якій будемо жити ми, наші діти й онуки. Це і є сталість, європейськість. Тому і відповідальність шалена. Тому ми поспішаємо, ми знаємо, що у нас за плечима вже значний досвід, маємо повну єдність парламенту, президента і судової гілки влади. Тому це політичне вікно можливостей є не тільки з боку ЄС, воно є зараз в Україні, ми не маємо права його не використати.

Про переговори про вступ до ЄС

– Мені імпонує ваш драйв і впевненість у силах. Але оглядач Радіо Свобода Рікард Йозвяк, який ознайомився з драфтами висновків ЄК по Грузії, Молдові й Україні, пише, що, за п'ятибальною шкалою, Україна з 32 розділів (глав) лише з двох, зовнішньополітичних, отримала «четвірку» – «добрий рівень підготовки». З усіх інших глав оцінка друга з кінця – «певний рівень підготовки». Це децю контрастує з вашим визначенням «інтеграційні тигри». Україна справді зробила багато, але чи достатньо цього для початку переговорів про вступ?

– Абсолютно недостатньо. Ми мали цілу дискусію на уряді з цього питання. Все, що ми робили, ми робили в рамках виконання наших зобов'язань стосовно Угоди про асоціацію. І це дуже багато. Але якщо ми говоримо про членство, то це лише 10–15% від усього, що нам потрібно буде зробити. Перемовини – це побудова структури європейської держави по кожному з 35 розділів майбутньої Угоди про членство.

Це соціальна політика, енергетична, транспортна, права людини – тобто всі сфери. Це означає, що ми беремо на себе зобов'язання щодо таких-то трансформацій і формуємо застереження щодо таких-то змін. Де нам треба зберегти наш ринок, наше лідерство, наприклад в аграрній сфері, тощо. Тобто це своєрідна книга української державності, того, якою наша країна буде. Для нас важливо, щоби на момент, коли ми зможемо повноцінно почати відновлення економіки і держави, ми були готові з цією візією по кожному розділу. Ми зараз пливемо, умовно кажучи, в Чорному морі і впадаємо у великий океан. А там більші хвилі, більші шторми, більший простір. Тому нам важливо увійти максимально сильними в цей процес. Він буде надзвичайно складним, надзвичайно об'ємним, це буде процес, із яким ані українська влада, ані Українська держава ще не стикалися. Але ми справді є «інтеграційними тиграми», ми знаємо, як плавати в цьому океані. І тому ми не хочемо збавляти темп.

– Але чи варто давати суспільству меседжі, що ми зможемо завершити ці переговори за два роки? Адже були такі заяви. Ви самі

кажете, що нам треба не тільки змінити своє законодавство і практики під європейські, а й зберегти свої галузі.

– Для нас політично важливим є рішення про початок перемовин. Його ухвалення можливе або цього року, або займе певний довший час. Але це рішення не має політизуватися з причин, про які я вже казала. Перемовини мають тривати до того моменту, доки ми не будемо впевнені, що відстояли все. І, оскільки ми говоримо про те, що будуємо країну такою, якою вона існуватиме надалі – в принципі, незалежно від результатів виборів або політичних процесів, – ми не маємо можливості дозволити собі політично завершувати перемовини просто тому, що так хочеться. Це надзвичайно відповідальний процес.

Але ми як «інтеграційні тигри» придумали, як усе це можна оперативніше зробити. Відповідні рішення будуть оголошені на зустрічі Європейської комісії та уряду України. Президент братиме участь у цих заходах. Ми оголосимо, як ми бачимо цей процес. І не будемо прив'язуватися до дати початку перемовин. Тобто ми почнемо роботу вже.

Про судову реформу і відбір до Вищої ради правосуддя (ВРП) та Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС)

– Повернімося до семи рекомендацій. Ми зупинилися на другій – про ВРП та ВККС. Це теж частина судової реформи. Так, відбір проходить, ВРП вже навіть повноважна, але у громадськості є питання до деяких рішень Етичної ради. Наскільки наші партнери звертають увагу не лише на факт обрання тих чи інших персон, а й на якість процесу відбору?

– Публічний дискурс про сприйняття чи несприйняття певних рішень є насамперед ознакою демократичної держави. У нас завжди є дискусія. Понад 600 кандидатів подалося на відбір у Вищу раду правосуддя. Хтось із громадянського суспільства, хтось із адвокатської спільноти, хтось представляє Верховний суд чи суди першої інстанції. Тобто це люди з різних професійних і суспільних прошарків.

Етична рада, яка оцінює всіх кандидатів, складається з українських і міжнародних

представників. Вона має повну свободу і незалежність у своїй діяльності. Її робота забезпечується окремим секретаріатом, який не належить до жодної владної структури. Засідання транслиювалися, громадськість мала можливість надати свої пропозиції. З усього цього масиву кандидатів було рекомендовано лише 16. Могло би бути більше, але тільки 16 відповідали найвищим критеріям.

Тому на будь-яку критику ми сьогодні не зважаємо, бо розуміємо – Вища рада правосуддя вже правомочна. А це не лише виконання однієї з семи рекомендацій, це нарешті притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, розгляд скарг. Ви ж уявляєте, скільки в нас було окупованих територій; що, очевидно, бували випадки, коли відправлення правосуддя або не здійснювалось, або здійснювалось не в спосіб, який відповідає національним інтересам. Є багато різних випадків, і ВРП – це ключова інституція, яка мала запрацювати.

Тепер, коли Вища рада правосуддя спроможна, ми розпочинаємо формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів, яка відбирає всіх суддів. Тут теж працює Етична рада, і я не бачу зараз якихось проблемних питань. Уже є досвід попередньої етичної ради, досвід попередніх відборів.

Єдине – що ми закликаємо і цю Етичну раду, і комісію з відбору директора Національного антикорупційного бюро працювати оперативніше. Не в спосіб, який впливатиме на якість роботи цих органів, але організувати процеси оперативніше через взаємну комунікацію між різними гілками влади. Це можливо. Я розумію, що до складу цих органів входять міжнародні експерти. Це також впливає на часові рамки. Але є дві важливі речі: по-перше, ці експерти давали згоду на те, що на них буде покладено певні зобов'язання, по-друге, ці зобов'язання покладені на них законодавством, рішеннями уряду. Якщо необхідно фізично бути в Україні, то вони мають тут бути, щоб виконати свої функції. Інакше ці конкурси й відбір не відбуватимуться.

Але поки що ми не бачимо суперкритичних речей.

Про обрання директора Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) і боротьбу з корупцією

– Але за два тижні, як закликав пан Шмигаль, очевидно ж, нереально обрати главу НАБУ. Бо треба ще і тести провести, і співбесіди.

– А я вважаю, що це було б абсолютно реально. Тому що до наступних етапів конкурсу на директора НАБУ допущено лише 22 особи. Це не сотні й не десятки людей. І роботу Комісії забезпечує секретаріат, який працював уже на інших конкурсах, зокрема відборі спеціалізованого антикорупційного прокурора. Тобто базові матеріали, документи, все, що необхідно для проведення конкурсів, уже підготовлене. Завершити в найближчі тижні всі останні етапи, пов'язані з визначенням трьох ключових претендентів, які будуть рекомендовані уряду для призначення, можливо. Проте якихось інструментів впливу на комісію, крім публічних закликів, як от зараз, ми не маємо.

– Але в пункті про боротьбу з корупцією йдеться не лише про призначення керівників САП і НАБУ, там ширше – про боротьбу з корупцією. Чи буде, наприклад, поновлене декларування для посадовців?

– Такого зобов'язання немає в рамках політичних рекомендацій ЄК. Але Національна агенція запобігання корупції (НАЗК) і парламентарії, наскільки мені відомо, розуміють, що рано чи пізно це питання стане актуальним. І, очевидно, в комунікації з міжнародними партнерами воно буде підтримане. Я знаю, що такі рішення проробляються. НАЗК над ними працює. В парламенті профільний комітет теж формує візію. В певний час це декларування має бути відновлене.

Щодо антикорупційних показників, пов'язаних із рекомендаціями ЄК, то варто орієнтуватися на статистичні дані стосовно відкриття, розслідування і направлення до суду справ про злочини, пов'язані з корупційною тематикою. Ці показники, якщо брати кінець 2022-го – початок 2023 року, зросли істотно. Зокрема зросла кількість справ, які направляються до судів.

– А вироків?

– Ми говоримо про рік, який ми прожили в умовах повномасштабної війни. Співробітники-детективи НАБУ, інших органів теж були на передовій, були задіяні всі можливі ресурси для захисту держави. Тому ми говоримо про показники на кінець року, які є непоганими, зокрема й стосовно вироків. Якби в нас були захмарні цифри, то, мабуть, це не було би приводом до особливих радощів. А наявні показники свідчать, що інституції функціонують, вони спроможні.

Про закони про медіа та нацменшини

– Два останні пункти – медіа і нацменшини. Навіть значна частина незалежних експертів оцінює, що тут у нас справді прогрес. Проте до закону про медіа є зауваження від представників професії, – цей закон посилює контроль влади над ЗМІ, а деякі журналістські організації навіть звернулися до президента із закликом внести зміни до нього.

До закону ж про нацменшини були публічні зауваження в Румунії, і ми за спиною бачимо ще Угорщину... То що робити з цим законом, коли ми залежимо від певних країн, зокрема від їхнього майбутнього голосування, коли в ЄС буде вирішуватися питання початку переговорів про вступ України?

– Щодо нацменшин. Ми виходили з того, що це законодавство врешті-решт має бути ухвалене. Цей закон максимально враховує результати консультацій і експертизу Ради Європи, консультації з нацменшинами. Він є загальним, рамковим. Усі індивідуальні очікування представників меншин, котрі виявляють

активну позицію, буде враховано в державній програмі, яку зараз готує уряд; концепцію держпрограми вже виставлено на громадські обговорення. Програма передбачатиме фінансування на п'ятирічній основі на заходи з підтримки та розвитку національних меншин. Ми розуміємо важливість інклюзивного діалогу з представниками нацменшин.

Щодо закону про медіа можу сказати як людина, котра працювала над багатьма законодавчими ініціативами в різних сферах, що на етапі законотворчого процесу завжди вбачаються певні ризики – що закон буде спотворений, а імплементація неналежна, що інституції будуть корумповані, що буде маніпуляція повноваженнями. Це буває завжди, це певна природа законотворчого процесу. Але в нас тут є один запобіжник. Коли ми говоримо про виконання семи рекомендацій, ідеться не лише про ухвалення закону, а й про його імплементацію. Це означає, що позитивна оцінка можлива, лише якщо Нацрада діятиме в рамках принципів європейського регулювання, в дусі свободи розвитку медіаринку. Маю впевненість щодо цього закону, адже за його імплементацією стоїть дуже тривалий процес моніторингу й оцінки – щоби ми дійшли до тієї точки, коли Україна стане членом ЄС і нам сказали: у вас справді розвинений демократичний медіаринок (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/international/olha-stefanishina-nam-treba-vzhe-zaraz-zakladati-fundament-dlja-tijeji-krajini-jakaju-ukrajina-bude-zavzhd.html>)). – 2023. – 30.01).

Ткаченко О., суддя Господарського суду Миколаївської області

Етичність етичної ради

Очевидно, набагато легше давати оцінку діяльності якогось органу, якщо його рішення не стосуються тебе особисто. У даній статті буде надана суб'єктивна оцінка рішення ЄР, одним з кандидатом на посаду члена ВРП, якого не рекомендовано як кандидата до складу ВРП.

Дискримінація суддів першої інстанції

Посли країн G7 привітали оприлюднення етичною радою рішень щодо кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя від з'їзду суддів України. Венеціанська комісія також двічі позитивно оцінила роботу ЄР щодо оцінювання кандидатів на посаду члена ВРП.

Отже демократичні країни приділяють велику увагу до судової реформи, та до створення в Україні дійсно незалежної судової влади. При цьому, послы G7 та ВК уперто не помічають такого неприпустимого явища як дискримінація суддів першої інстанції, що триває 30 років, а з прийняттям закону «Про судоустрій і статус суддів» №1402 набула відкритої форми.

ВК, надаючи свої висновки завіряє, що вона залишається в розпорядженні української влади для подальшої допомоги в судовій реформі. Проте чомусь відмовляється від допомоги більшості представників української судової влади – суддям місцевих судів.

На звернення заступника голови одного із місцевих судів надати висновок щодо ст.135 закону №1402, аналогічний висновку наданому щодо цієї статті, що стосується суддів Верховного Суду, комісія відповіла що не розглядає індивідуальні звернення. Однак звернення було направлено не від фізичної, а від юридичної особи – місцевого суду.

(Детальніше про дискримінацію: «Еволюція дискримінації», «ЗіБ» №50/2018; «Кінець дискримінації», «ЗіБ» №42/2019 та «№1008: дискримінація триває», «ЗіБ» №41/2019).

Повернемось до етичної ради. Оцінку її рішень мав би здійснити Верховний Суд, про що було прямо зазначено ВК у висновку 1091/2022 від

24.10.2022. Проте він відмовся розглядати позови про визнання неправомірним рішень Етичної ради, замовчавши висновки ВК 1091/2022 (пп.44, 49, 52).

Однак, це відома правова позиція ВС: користуючись правом останньої інстанції, ухилятися від здійснення правосуддя, позбавляючи права на доступ до суду. Автор вже публікував статтю про ухилення ВС від здійснення правосуддя («Безмежна малозначність», «ЗіБ»).

Верховний Суд використовує висновки ВК в разі необхідності захисту власних інтересів, зокрема для збереження привілеїв в оплаті праці. Так, конституційне подання проти зменшення розміру посадового окладу судді ВС пістріє посиленнями на висновки Комітету

міністрів Ради Європи, ВК та Європейську хартію щодо статусу суддів. Отже, відмова ВС від оцінки рішень ЕР створює підґрунтя для виникнення у подальшому сумнівів у легітимності, як обраних членів ВРП, так і самої ВРП та її рішень.

ЕР теж, публікуючи огляд висновку ВК 1091/2022, жодного разу не послалась на ці пункти та не висловились щодо порядку оскарження власних рішень.

Повернемось до рішень ЕР, а саме рішення від 1.11.2022 №73. Воно містить 5 пунктів, в яких рада «як окремо, так і в сукупності» визнала кандидата таким, що не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності для зайняття посади члена ВРП.

Почнемо з «легких» звинувачень.

Щодо недекларування права користування водними засобами

У цьому п.5 зазначено: «Зважаючи на те, що кандидат не задекларував право користування водними засобами у деклараціях за 2020 та 2021 роки, ЕР має обґрунтовані сумніви у відповідності такому показнику критерію професійної етики та доброчесності як сумлінність (п. 1.3.4 методології) та дотримання вимог фінансового контролю щодо надання повної та точної інформації у майнових деклараціях (1.3.7.6 методології).»

Так, користування не було задекларовано. У 2020-му та 2021 рр. мною, на підставі трирічних довіреностей, протягом літніх місяців (менше 6), кілька разів використовувались для відпочинку водні засоби, які належали на праві власності іншій фізичній особі. На відміну від автотранспортних засобів, ними заборонено користуватися без довіреностей. Водні транспортні засоби були повернуті власнику наприкінці літа кожного з років, що підтверджено власниками.

Відповідно до п.1.3.7.6 методології кандидат (діючий член ВРП) повинен відповідати вимогам фінансового контролю, що визначені антикорупційним законодавством.

Відповідно до ст.11 закону «Про запобігання корупції» №1700 до повноважень НАЗК належать:

71) здійснення в порядку, визначеному цим законом, контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування;

15) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, застосування інших положень цього закону та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів, захисту викривачів;

Пунктом 97 розд.VIII роз'яснень НАЗК щодо заповнення декларацій встановлено, що:

«У декларації вказують транспортні засоби, які відповідають хоча б одній з таких умов:

-транспортний засіб належить на праві власності, володіння чи користування суб'єкту декларування або члену його сім'ї станом на останній день звітного періоду;

-транспортний засіб перебував у володінні чи користуванні суб'єкта декларування або члена його сім'ї протягом не менше половини днів звітного періоду (для декларацій «щорічна», «кандидата на посаду» та «після звільнення» це – 183 дні);»

Жодної із зазначених умов для включення в декларацію водних засобів не існувало. Отже декларації були заповнені мною в порядку, визначеному антикорупційним законодавством України.

Усі питання щодо цього пункту були поставлені одним із іноземних членів ЕР.

Проте у п.49 висновку 1091/2022 ВК зазначила: «Більше того, міжнародний елемент впливає лише на склад ВРП, тоді як, будучи національною установою, сама ВРП працює повністю без будь-якої міжнародної участі. Нарешті, всі рішення етичної ради, які стосуються кандидатів, так і діючих членів ВРП, можуть бути оскаржені у Верховному Суді. Таким чином, остаточне рішення у всіх випадках залишається за національним органом».

Тобто, на думку ВК, ЕР повинна користуватися роз'ясненнями національних органів України, а не власним тлумаченням законодавства. Таким чином, рада, при прийнятті рішення керувалась не антикорупційним законодавством України, а власним тлумаченням вимог фінансового контролю, тобто прийняла неправомірне рішення з перевищенням повноважень.(п.1 ч.2 ст.2 КАС).

Щодо неточних та неповних відомостей у майнових деклараціях за 2015–2021 роки

Почну з того, що в ЕР не виникло сумнівів щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу.

Якого рівня життя може досягти суддя місцевого суду за 35 років роботи суддею, можна побачити у декларації кандидата.

Автомобіль Toyota Land Cruiser, 2003 року випуску був придбаний мною у 2008 році за \$40000. Розписка продавця про отримання коштів не зберіглася, його прізвище чи інші дані я не пам'ятаю. При перерахуванні вартості у гривню, для внесення даних у декларацію, напевне помилково був визначений курс долару. Внаслідок чого помилково була вказана і вартість автомобіля – 161600 грн., замість 202000 грн. Потім ця вартість кожного разу автоматично включалась в наступні декларації.

У своїх відповідях ЕР я просив раду в разі необхідності встановити через МРЕО попереднього власника та впевнитись у достовірності вказаної вартості авто. Етична рада не відреагувала на клопотання.

Нарешті, у цьому пункті ЕР прийшла до такого висновку:

«Оскільки Ткаченко О. В. не декларував достовірну інформацію про вартість автомобіля у деклараціях за 2015–2021 роки, ЕР вважає, що має місце обґрунтований сумнів у відповідності кандидата таким показникам критерію професійної етики та доброчесності як сумлінність (п.1.3.4 методології) та дотримання вимог фінансового контролю щодо

надання повної та точної інформації у майнових деклараціях (1.3.7.6 методології)».

Нагадую, що рішенням ЕР я визнаний недоброчесним по кожному із пунктів окремо («як окремо, так і в сукупності»).

Отже кандидата позбавили права бути членом ВРП лише за те, що він недостатньо старанно та ретельно впевнився у курсі долару при перерахунку суми для включення в декларацію. Тобто за неумисні дії, за помилку, в результаті якої до декларації внесені недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на суму, що не підпадає навіть під адміністративну відповідальність.

У своїх відповідях ЕР я просив застосовувати п.14 методології:

«При визначенні відповідності критерію професійної етики та доброчесності ЕР враховує істотність будь-якого порушення етики та доброчесності.

На додержання цього принципу вказує і ВК у висновку 1091/2022 (п.376): «Етична рада повинна пам'ятати про принцип пропорційності, відображений у п.1.4 її методології»

І ще одне зауваження. Строк повноважень ЕР встановлено у 6 років. За цей час відбудуться як мінімум ще 2 конкурси до ВРП. І в такому разі лише на підставі вказаних обставин мене буде знову позбавлений права брати участь у конкурсі. Чи ЕР встановить строки, після яких я вже не буду вважатися недоброчесним з цієї підстави, або інших вказаних в рішенні від 1.11.2022? Чи я буду вважатися недоброчесним до кінця життя?

Щодо неточних та неповних відомостей у декларації доброчесності

У вказаному пункті ЕР пише: «ЕР встановила обставини, які свідчать про повідомлення ним (кандидатом) недостовірних відомостей у декларації доброчесності, а саме – приховування відомостей про вчинення правопорушення».

Було встановлено вчинення мною два правопорушення. Перше – двічі порушення ПДР у 2015 року, які не були вказані в декларації доброчесності за 2016 рік. Ця декларація складалась у паперовій формі, в мене наразі відсутня, і знаходиться, як зазначила ЕР, в

моїй особистій справі. Чому я не вказав про правопорушення, вже не пам'ятаю.

При цьому, ЕР встановила, що в іншому документі, який був заповнений мною (анкета), я вказав про наявність цих правопорушень. Незважаючи на це, ЕР визнала мене несумлінним.

І знову ж: скільки ще років така помилка може бути підставою для недопущення до конкурсу до ВРП та наскільки рішення ЕР відповідає п.14 методології та п.376 висновку ВК 1091/2022?

Другим правопорушенням рада вважає умисне невиконання рішення Заводського районного суду м.Миколаєва від 31.10.2019 у справі №487/5705/16.

Детально про це буде у наступних пунктах. Коротко зауважу, що вказане рішення не містило обов'язку для мене його виконувати. Крім цього, воно не пред'являлось мені для виконання. Пред'являвся виконавчий лист, який не відповідав змісту рішення. Невиконання виконавчих листів не є правопорушенням згідно з діючим законодавством.

Таким чином, не було підстав вказувати в декларації доброчесності про неіснуюче правопорушення.

Пункт 2 рішення №73:

«Щодо невиконання рішення суду та законних вимог державного виконавця.

Рішенням Заводського районного суду м.Миколаєва від 31.10.2019 у справі №487/5705/16-ц, що набрало законної сили 27.02.2020, за позовом АГК «Парма» витребувано з чужого незаконного володіння

Ткаченка О.В. металевий гаражний бокс №90, розташований на території АГК «Парма», та зобов'язано повернути цей бокс позивачу.

13.05.2020 Заводський районний суд м.Миколаєва за цим рішенням видав виконавчий лист, за яким відкрито виконавче провадження.

За невиконання вказаного рішення суду без поважних причин постановами заступника начальника Заводського відділу державної виконавчої служби у м.Миколаєві Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції на кандидата було двічі накладено штраф.

Правомірність накладення штрафів у межах вказаного виконавчого провадження

підтверджена рішенням Миколаївського окружного адміністративного суду від 3.06.2021, залишеним без змін постановою П'ятого апеляційного адміністративного суду від 14.10.2021, ухваленим у справі №487/852/21 за адміністративним позовом Ткаченка О.В. про визнання протиправними дій та скасування постанов».

У відповідях на запит з цього питання ЄР були надані наявні в матеріалах цивільної справ статут АГК «Парма» 1999 р., позов, договір купівлі-продажу спірного гаражу та квитанція про сплату АГК за гараж за 1993 рік.

Згідно з цими документами АГК «Парма» стало власником гаражу, який витребувано у Ткаченка О.В., за 6 років до свого створення як юридичної особи.

Як свідчить правова позиція Касаційного адміністративного суду (постанова від 22.06.2022 у справі №120/3875/20-а), формальна наявність договорів, актів, податкових накладних та інших документів сама по собі не є достатнім та беззаперечним документальним підтвердженням фактичного виконання договірних відносин. Відтак, первинні документи не можуть бути свідченням реального виконання певних операцій за наявності обставин, які виключають можливість обміну такими послугами між суб'єктами господарювання.

Не треба бути суддею та навіть мати юридичну освіту щоб зрозуміти, що рішення у справі №487/5705/16-ц ґрунтується на завідомо для суддів фальшивих документах.

Відповідно до ст.366 КК кримінальним правопорушенням вважається внесення до офіційних документів, якими є також судові рішення, завідомо недостовірних відомостей. Мої спроби порушити кримінальну справу стосовно суддів закінчились відмовою Миколаївського АС у внесенні відомостей до ЄРДР, що є порушенням ст.6 конвенції та спробою апеляційного суду приховати власні незаконні рішення.

ЄР також була повідомлена і про ці факти. Однак вона «заплющила очі» на злочини, вчинені суддями у справі №487/5705/16-ц, визнавши недоброчесними мої дії щодо неповернення неіснуючого в реальності гаражу.

Так само ЄР замовчала вчинення такого злочину суддями, що розглядали справу №487/852/21 за моєю скаргою на дії державного виконавця.

По-перше, судді не можуть не знати, що рішення по задоволеному віндикаційному позову виконуються не боржником, а виконавчою службою, незалежно від посилання у рішенні суду про зобов'язання відповідача повернути майно.

Якщо судді, у тому числі ВС, не знали цього, то я повідомив їх про це, надав відповідне рішення того ж ВС (справи №№201/12569/16, 659/1012/18). Ці рішення були надані й ЄР.

Так само, суддям у справі №487/852/21 та ЄР було відомо, що виконавчий лист не відповідає змісту резолютивної частини рішення та підлягає поверненню, а не виконанню. Проте рада відреагувала на ці обставини шляхом внесення до свого рішення завідомо недостовірних відомостей про те що «виконавчий лист виданий за рішенням суду».

Оскільки суддям у справі №487/852/21 теж було відомо, що договір 1993 року, наданий АГК, є фальшивим, я також звернувся з повідомленням про порушення кримінальної справи за ст.366 КК.

Миколаївський АС так само відмовив у внесенні відомостей про цей злочин в ЄРДР. Про ці обставини, з наданням відповідних документів, ЄР також була повідомлена.

Щодо законних вимог виконавчої служби, зазначу, що згідно зі ст.13 закону «Про судову оцінку» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановях ВС, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень(у тому числі для ДВС), які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Незважаючи на це, виконавча служба, на підставі дефектного виконавчого листа, наполягала на виконанні рішення, яка сама була повинна виконувати. Потім општрафувала за невиконання того, що сама мала виконувати, та звернулася з повідомленням про притягнення кандидата до кримінальної відповідальності, надавши при цьому недостовірний акт про

наявність у володінні кандидата гаражу, що був предметом спору.

Підтвердження всіх цих обставин були надані ЄР у відповідях на її запит.

І нарешті останнє до цього пункту рішення №73.

Невиконання судового рішення є кримінальним правопорушенням, передбаченим ст.382 КК. Виконавча служба разом з Миколаївським АС розпочали в 2021 році кримінальну справу щодо мене за цією статтею.

У своїх відповідях до ЄР я повідомив про наявність кримінальної справи та заявив клопотання про витребування у ДБР рішення про закриття кримінальної справи за відсутності події чи складу злочину.

Незважаючи на це, рада ніяк не відреагувала на клопотання та в порушення ст.62 Конституції та ст.6 Європейської конвенції фактично визнала мене винним у кримінальному правопорушенні – невиконанні судового рішення без поважних причин.

У зв'язку з цим я звернувся до ЄР з пропозицією спростувати цю недостовірну інформацію.

Щодо ухвалення рішення в умовах конфлікту інтересів

ЄР прийшла до висновку, в тому числі і на підставі моїх власних відповідей та пояснень, що під час розгляду мною справи №6/193/09 влітку 2009 року я мав правовий зв'язок з АГК «Парма» (сплата членських внесків, отримання місця під гараж), і тому в моїх діях є ознаки конфлікту інтересів.

Проте, як свідчить п.2 цього рішення ЄР, рада беззаперечно визнає законність та обґрунтованість рішення Заводського районного суду №487/5705/16.

Як слідує з ухвали цього суду від 7.06.2015 у цій справі, доказом отримання мною металевого гаражу (і відповідно місця під гараж) є Півріччя 2009 року, а не червень—липень 2009 р. – час розгляду мною справи №6/193/09.

Витяг з ухвали: «Як вбачається із змісту протоколу засідання правління АГК «Парма» від 31.08.2015, факт передачі в тимчасове

користування відповідачу гаражу №90 підтверджується вказаним документом».

Витяг з протоколу від 31.08.2015, записаного зі слів голови АГК «Парма» Журавльова О.В.: «После того, как такое решение (у справі

№6/193/09) было принято судом в нашу пользу, я передал безвозмездно судье Ткаченко А.В., в пользование (аренду) гараж №90, принадлежащий АГК «Парма», как резервный или хозяйственный бокс

Крім цього, Журавльов О.В. у справі №476/5285/15-ц про стягнення з нього боргу 69100 грн., дав покази в якості свідка, що познайомився з Ткаченко О.В. лише під час розгляду справи №6/193/09, та в судовому засіданні підтвердив, що вперше побачив Ткаченка О.В. під час судового засідання у справі №6/193/09.

Таким чином, у справі №487/5705/16 суд встановив, що на час розгляду справи № 6/193/09 я не мав правового зв'язку з АГК «Парма».

Це суперечить моїм поясненням, наданим ЄР, про те що я мав у власності металевий гараж №90 не пізніше 31.12.2007. Такі ж самі покази, у формі заяви свідка, я давав і під час розгляду справи №487/5705/16. Проте суд віддав перевагу показам Журавльова О.В., записаним в протоколі правління АГК «Парма» від 31.08.2015.

Відповідно до ч.4 ст.82 ЦПК обставини, встановлені рішенням суду у цивільній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи.

У зв'язку з цим я звернувся до ВРП з заявою про притягнення мене до дисциплінарної відповідальності за дачу завідомо неправдивих показів. Дисциплінарна справа призупинена до призначення інспекторів ВРП.

Крім цього, я звернувся з повідомленням про порушення кримінальної справи за ст.384 КК – за завідомо неправдиві покази. Проте Миколаївський АС ухвалою від 16.06.2022 (справа №487/360/22) відмовив у порушенні кримінальної справи, посилаючись на те, що «Показання Ткаченка О.В. могли зводитися до його власної думки щодо певних обставин та до їх особистої оцінки».

Тобто, Миколаївський АС встановив, що факт знаходження в моїй власності металевого гаражу №90 саме з 2007 року існує лише в моїй уяві, а не в об'єктивній реальності.

У своїх письмових поясненнях та під час співбесіди я звертався до ЄР з пропозицією дати оцінку моєму вчинку щодо дачі неправдивих показів. Проте ЄР не поставила жодного питання про ці обставини. Зрозуміло, що визнання порушення принаймні судової етики, шляхом дачі завідомо неправдивих доказів означало б визнання незаконності рішення, за невиконання якого ЄР визнала мене недоброчесним.

Із вказаних обставин можу зробити висновок, що ЄР умисно ухилилась від застосування п.1.4 власної методології, умисно замовчала дії суддів, щодо внесення до судових рішень завідомо недостовірних відомостей, упереджено поставилось до кандидата, порушуючи при цьому презумпцію невинуватості.

Єдиний вчинок, який при цьому не призвів до негативних наслідків, але який все ж можна вважати істотним, – це порушення правил самовідводу у 2009 року, При цьому

вчинок визнаний радою всупереч фактам, встановленим рішенням суду, який рада вважає законним та обґрунтованим.

Відтак, не допускати до конкурсу суддю, який за 35 років роботи не має жодного дисциплінарного стягнення, розцінюю як порушення принципу пропорційності.

І наприкінці хочу звернути увагу ще на один факт.

Мінімальна кількість рекомендованих кандидатів згідно закону має складати 16 кандидатів, залежно від кількості кандидатів, які будуть визнані доброчесними. У разі меншої кількості доброчесних ніж 16, проводиться новий конкурс.

Виявилось, що із майже 60 кандидатів відповідають критерію професійної етики та доброчесності саме 16. Ні 30 чи 25, ні навіть 17, а рівно 16.

Що це: співпадіння чи підгонка під необхідну кількість кандидатів? (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/154351-yak_er_pozbavila_suddyu_prava_stati_chlenom_vrp_usuperech_vl.html).* – 2023. – 5.01).

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

УДК 340.12+342

doi:<https://doi.org/10.33270/02222402.9>

Костицький М. В. – доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2093-2513>;

Бесчастний В. М. – доктор юридичних наук, професор, докторнаук з державного управління, керівник секретаріату Конституційного Суду України, м. Київ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2491-773X>;

Кушакова-Костицька Н. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-4751>

Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні

Актуальність. За останні двадцять років у галузі цифрових технологій відбувся перехід від ліберальної перспективи до конституційної стратегії, яку визначають сьогодні як цифровий конституціоналізм. Цифрова трансформація суспільства спричинила зміни парадигми через те, що державна влада вже не є монопольним регулятором щодо дотримання конституційних принципів. Сучасні інтернет-платформи переважно перебирають на себе регуляторні функції, породжуючи застереження щодо захисту прав користувачів від автономного розсуду приватних компаній, адже їхня діяльність не регламентована на конституційному рівні. Це зумовлює потребу

в розробленні нових концептуальних підходів щодо розвитку конституційної демократії в умовах конкурентного протистояння між державною владою та приватним сектором.

Метою публікації є дослідження цифрового конституціоналізму – нового наукового концепту, який сьогодні знаменує з одного боку трансформацію традиційного конституціоналізму до нових цифрових реалій, а з іншого – конституціоналізацію регулювання відносин в інтернеті.

Методологія. З огляду на те, що окреслена тематика є практично не дослідженою в Україні, було обрано методи синтезу й аналізу наукового доробку переважно європейських учених, а також порівняльний метод, застосування якого є доцільним через відсутність одностайного підходу щодо осмислення феномену цифрового конституціоналізму.

Наукова новизна. Публікація є першим вітчизняним дослідженням, де у філософсько-правовому ракурсі розглянуто поняття «цифровий конституціоналізм», вивчено причини, що зумовили його розвиток, позначено перспективи можливого нормативного врегулювання відносин у цифровому середовищі.

Результати дослідження. Здійснено комплексний аналіз світоглядних, правових й етичних проблем, які виникають у контексті цифрового конституціоналізму. Висвітлено питання щодо захисту так званих фундаментальних прав і демократичних цінностей від викликів, пов'язаних із владою онлайн-платформ. Розглянуто формування нової конституційної парадигми, яка охоплює питання реалізації та захисту цифрових прав людини.

Практична значущість. Сформульовані принципи й особливості цифрового конституціоналізму та можливі напрями його розвитку сприятимуть вітчизняним доктринальним розробкам цього питання та подальшому розвитку відповідної законодавчої бази.

Ключові слова: цифровий конституціоналізм; цифровізація; цифрові права; влада; цифрове суспільство; правове регулювання інтернету.

Костицький М. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн. / [редкол.: М.В.Костицький (голов. ред.) та ін.].* Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – No2(24). – 124с. – С. 9-26. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/view/79/36>

УДК 340.12+342.4(477)

doi:<https://doi.org/10.33270/02222402.27>

Михеєнко Ю. М. – аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0466-9428>

Участь Конституційного Суду України в новелізації Конституції (спроба філософського підходу)

Актуальність. Конституційна реальність безпосередньо впливає на гарантування та забезпечення прав і свобод особи, функціонування держави й суспільства. Її зміна в позаконституційний спосіб (вихід органу державної влади за межі конституційно визначених повноважень, застосування неконституційного закону або застосування закону таким чином, що не відповідає Конституції України), свідчить про наявність проблеми, яка потребує розв'язання, зокрема засобами конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України за своїм конституційним статусом є органом, який покликаний попереджати, застерігати й розв'язувати відповідні проблеми, у процесі та за наслідком чого, як правило, з'ясовується та формулюється зміст відповідного конституційного регулювання, норм-принципів, «духу» Основного Закону України, завдяки чому відбувається їх новелізація. Водночас цей орган, творячи право, має діяти в межах конституційно визначених повноважень, аби, відповідно, не стати суб'єктом внесення конституційних змін у неконституційний спосіб, перебираючи на

себе роль законодавчої або установчої влади. Крім того, щоб бути сприйнятою суспільством, легітимізованою, новелізація Конституційним Судом України Конституції України має бути не лише юридично обґрунтованою, але й докладно поясненою, оскільки й найкращі рішення будь-якого органу влади, за умови їх нерозуміння та несприйняття суспільством, можуть перетворитися на фікцію або навіть стати причиною конституційного конфлікту.

Метою статті є комплексне дослідження участі Конституційного Суду України в новелізації Конституції України. **Методологія.** Удослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема герменевтичний, формально-логічний, системно-функціональний.

Наукова новизна. У статті досліджено питання участі Конституційного Суду України в новелізації Конституції України, окреслено межі, за які він не може виходити, та визначено запобіжники від перебрання ним повноважень.

Результати дослідження. Схарактеризовано форми участі Конституційного Суду в новелізації Основного Закону України, наведено окремі приклади новелізації та відповідні наслідки. Застережено від небезпеки перетворення Конституційного Суду з органу конституційної юрисдикції на такий, що перебирає на себе роль законодавчої або установчої влади; названо можливі запобіжники від узурпації права органом конституційної юрисдикції; наголошено на важливості юридичного обґрунтування та, за необхідності, пояснення здійсненої Судом новелізації Основного Закону України з метою їх легітимації суспільством і легітимації іншими органами публічної влади.

Практична значущість. Сформульовані в статті зауваги щодо небезпеки перетворення Конституційного Суду України з «охоронця» Основного Закону України на орган з необмеженою владою творити право, заступивши законодавчу й установчу владу, або створення в суспільстві такого негативного уявлення про орган конституційної юрисдикції, спрямовані на зміну, удосконалення юридичної практики Суду. Надано пропозиції щодо

необхідності обґрунтування та пояснення фактів новелізації Судом конституційних приписів і норм-принципів.

Ключові слова: новелізація; конституційна юрисдикція; конституційна реальність; конституційна культура; легалізація; легітимація; прерогативні повноваження; конституційний контроль.

Михеєнко Ю. М. Участь Конституційного Суду України в новелізації Конституції (спроба філософського підходу). *Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн. / [редкол.: М.В.Костицький (голов. ред.) та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – No2(24). – 124с. – С. 27-37. URL: <https://philosophy.naiaau.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/view/79/36>*

УДК 342:349.7(477)

doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.70>

Остудімов Б. А. – аспірант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-9994-9827>

Забезпечення енергетичної незалежності держави та конституційних прав людини (проблеми методології дослідження)

Метою статті є наукове обґрунтування енергетичної незалежності держави на підставі комплексного аналізу, міждисциплінарного та міжгалузевого підходів і різноманітних методів дослідження, що передбачає виконання низки таких завдань, як: доктринальне вивчення природи та сутності енергетичної незалежності держави, інших пов'язаних категорій, особливостей забезпечення енергетичної незалежності держави в сучасних умовах, взаємообумовленості механізмів забезпечення конституційних прав людини й енергетичної незалежності, суверенітету й безпеки держави.

Методологія дослідження. З огляду на різноманіття методологічного інструментарію сучасної юриспруденції, задля досягнення

поставленої мети, доцільним стало використання, окрім багатьох інших, міждисциплінарного та міжгалузевого підходів. Концептуалізація енергетичної незалежності зумовлює акумулювання чинних надбань історичної, юридичної, економічної науки, національної безпеки та державного управління, екології, а також властивої їм методології. На підставі численних принципів і підходів, відповідних методів, а саме: системності й комплексності, багатоманітності, нормування, стратегування, герменевтики й компаративістики, моделювання, прогнозування тощо здійснено всебічний аналіз досліджуваних явищ (енергетичної незалежності держави, механізму її забезпечення, енергетичної безпеки, енергетичної сталості, їх конституційних гарантій, прав людини в зазначеній сфері тощо).

Результати дослідження. Вивчення нової для сучасної науки категорії «енергетична незалежність» зумовлює узагальнення теоретичних здобутків представників різних галузей вітчизняної та зарубіжної науки. З'ясування співвідношення енергетичної незалежності держави й енергетичної безпеки, енергетичного суверенітету, енергетичної сталості доводить, що це не однакові та взаємно підпорядковані явища, а такі, що доповнюють одне одного. Доволі суперечливою та фрагментарною видається нормативно-правова основа забезпечення енергетичної незалежності України, що містить значну кількість підзаконних актів, потребує адаптації із законодавством ЄС, закріплення дієвих гарантій забезпечення енергетичної незалежності Української держави, енергетичної безпеки й енергетичного суверенітету. Обґрунтованим є підхід до виокремлення в контексті конституційного права на достатній життєвий рівень (стандарт) права на доступ до енергетичних послуг, права на енергетичну безпеку в якості прав людини, відповідних обов'язків, зокрема ефективного споживання енергоресурсів.

Практична значущість. Події останніх років, зокрема енергетичні кризи та збройна агресія проти України, що призвела

до руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури, порушення й обмеження численних прав і свобод людини, актуалізують увагу учених та законодавців, інших суб'єктів права законодавчої ініціативи на виокремленні та належній регламентації, забезпеченні ефективних механізмів реалізації права на доступ до енергетичних послуг, права на енергетичну безпеку, спільно з чинними конституційними правами і свободами людини (зокрема, право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї, що полягає в забезпеченні достатнім харчуванням, одягом, житлом тощо). Закономірним є подальше вивчення ролі та функцій держави в забезпеченні згаданих і пов'язаних з ними інших прав людини, а також реалізації стратегічних завдань щодо ефективного забезпечення енергетичної незалежності Української держави, залучення міжнародної підтримки для відбудови енергетичної інфраструктури та притягнення до відповідальності держав-агресорів за вчинені злочини. Комплекс таких заходів сприятиме забезпеченню ядерної безпеки у світі, енергетичної безпеки України та Європи.

Ключові слова: енергетична безпека; енергетична незалежність держави; енергетичний суверенітет; права людини; конституційно-правові гарантії; методологія.

Остудімов Б. А. Забезпечення енергетичної незалежності держави та конституційних прав людини (проблеми методології дослідження) *Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн.* / [редкол.: М.В.Костицький (голов. ред.) та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – №2(24). – 124с. – С. 70-79. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1516/1510>

УДК 342.53:351.07

doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.86>

Камінська Н. В. – доктор юридичних наук, професор, головний науковий консультант Дослідницької служби Верховної Ради України, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7239-8893>

Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану

Актуальність. Конституційно-правова регламентація ключових правових цінностей, що становлять загальноцивілізаційні ідеали, демократичні стандарти, в Україні, як і в багатьох інших державах, є важливою та необхідною. Попри динаміку розвитку суспільних процесів і державно-правових явищ, вони залишаються стабілізаційним фактором, що дозволяє акумулювати кращі досягнення правового розвитку національного та міжнародного масштабів, стримувати й попереджати значні загрози, розвивати правосвідомість, правову культуру, зокрема конституційну культуру, національну правову ідеологію та ідентичність. Водночас реалії сьогодення засвідчують, що гібридну війну Росії проти України, яка триває впродовж майже десятиліття, системні й грубі порушення прав і свобод людини та громадянина, незаконну окупацію значної частини території нашої держави й інші негативні наслідки зумовили, серед іншого, відмінні конституційні цінності, національні ідеології, способи та методи здійснення влади тощо. В умовах воєнного стану актуалізуються завдання щодо повноаспектного вивчення конституційних цінностей, їх значення, доцільності переоцінки або зміни пріоритетів.

Метою статті є доктринальне вивчення природи й сутності, особливостей конституційних цінностей, доведення їх значущості в умовах воєнного стану в Україні. Методологічна основа дослідження базується на загальнонаукових і спеціально-юридичних методах, різноманітних підходах і принципах. Основоположними в цьому контексті є комплексний і системний підходи, поряд з ціннісним й інструментальним, плюралістичним і феноменологічним підходами, а також аксіологічний, антропологічний, гносеологічний, діалектичний, порівняльно-правовий, історичний та інші методи.

Наукова новизна. Конституційні цінності на сьогодні не є уніфікованою категорією. Фактично не існує й чіткого їх переліку, що підтверджує їх динамічний розвиток і потребу постійної уваги дослідників до зарубіжного досвіду, сучасних вітчизняних традицій конституціоналізму, філософсько-правової думки, зокрема в ретроспективному та перспективному контекстах. Цей феномен вирізняється міждисциплінарною і міжгалузеву природою. Водночас важливість певних конституційних цінностей посилюється в складних умовах державотворення та правотворення, системних реформ, під час збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру, воєнного або надзвичайного стану та постконфліктного відновлення.

Результати дослідження. Виокремлено певні тенденції та закономірності становлення й еволюції системи конституційних цінностей. Зокрема, спостерігається взаємовплив європейських і національних цінностей, процеси їх інтеграції та акультурації, поширення та реалізація в різних сферах життєдіяльності, організації та функціонування публічної влади, під час здійснення реформ, удосконалення національного законодавства України, розроблення сценаріїв повоєнного відновлення й миробудівництва.

Практична значущість. Концептуалізація державної політики, стратегій євроатлантичного курсу України, проєктів програм і планів її відновлення зумовлює потребу у врахуванні надбань філософсько-правової думки, учених-конституціоналістів, продовженні досліджень парадигми конституційних цінностей, що сприятимуть передусім відновленню та зміцненню миру, територіальної цілісності України, суверенітету, сталого розвитку держави тощо.

Ключові слова: конституційні цінності; європейські цінності; правова аксіологія; демократія; свобода; мир; безпека; територіальна цілісність; права людини; воєнний стан.

Н. Камінська. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах

воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн. / [редкол.: М.В.Костицький (голов. ред.) та ін.].* Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – No2(24). – 124с. – С. 86-95. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1518/1512>

УДК 340.12

doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.103>

Шершель О. В. – аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0874-3138>

Обмеження прав публічних службовців: проблемні питання

Мета. Люстрація, електронне декларування, оцінювання працівників та інші заходи, спрямовані на проведення реформ державного управління, зумовили потребу в теоретичному та практичному розв'язанні питань щодо правомірності встановлення обмежень прав публічних службовців.

Методологічною основою дослідження став системний підхід до окремих аспектів правового регулювання обмежень прав публічних службовців. Розв'язанню порушених у статті проблем також сприяло застосування антропологічного методу.

Наукова новизна. У публікації сформульовано проблемні питання правового регулювання обмежень прав публічних службовців. Доведено, що встановлення обмежень прав публічних службовців обумовлено суспільним інтересом і конкретним історичним етапом розвитку держави. У статті акцентовано на необхідності дотримання публічними службовцями морально-етичних вимог, а також на фактичному самообмеженні цих осіб під час вступу на посаду.

Практична значущість. Визначено умови правомірності обмеження прав публічних осіб.

Ключові слова: обмеження прав; публічні службовці; правомірність; суспільні інтереси; самообмеження.

Шершель О. Обмеження прав публічних службовців: проблемні питання. *Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн. / [редкол.: М.В.Костицький (голов. ред.) та ін.].* Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – No2(24). – 124с. – С. 103-108. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1520/1514>

УДК 342.3

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4\(43\).270076](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4(43).270076)

Корж Т.І. – аспірант ДНУ ІБП НАПрН України.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1749-6298>.

Науково-консультативна рада при Конституційному Суді України як суб'єкт наукового забезпечення його діяльності

Анотація. У статті досліджено питання визначення правового статусу Науково-консультативної ради при Конституційному Суді України, механізмів і напрямів її функціонування, розкрито унікальність цієї інституції наукового забезпечення діяльності Суду. Розкрито особливості правового статусу Науково-консультативної ради, які зумовлюють її унікальність. Розкрито зміст і характер роботи Науково-консультативної ради, яку можна охарактеризувати як наукову діяльність робочого органу, в межах якої ухвалюється спільне рішення; як персональну наукову діяльність, в межах якої висвітлюється індивідуальна позиція члена Науково-консультативної ради. Визначено, що повноваження Науково-консультативної ради, напрями діяльності її членів є похідними від повноважень Конституційного Суду України та унормовані на рівні внутрішнього акта Суду. Підкреслено, що діяльність Науково-консультативної ради є відкритою та прозорою.

Ключові слова: наукове забезпечення, суб'єкти наукового забезпечення, Науково-консультативна рада, Суд, науково-консультативний висновок.

Корж Т. І. Науково-консультативна рада при Конституційному Суді України як суб'єкт наукового забезпечення його діяльності. *Інформація і право*. № 4(43). – 2022 – С. 149-155. URL: <http://ippi.org.ua/korzh-ti-naukovo-konsultativna-rada-pri-konstitutsiinomu-sudi-ukraini-yak-sub%E2%80%99%D1%94kt-naukovogo-zabezpec>

doi.org/10.30970/jcl.3.2022.3

О. Стасів – кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, Україна

Трансформація розуміння конституційного права на безпечні та здорові умови праці в умовах євроінтеграції України

Анотація. Стаття присвячена особливостям розуміння конституційного права на безпечні та здорові умови праці в умовах євроінтеграції України. Курс на євроінтеграцію нашою державою був проголошений ще 2009 року, але особливої актуальності він набув у зв'язку з російською збройною агресією проти України.

Наголошується на тому, що євроінтеграція України є основним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом, то й національне законодавство повинно змінюватись у відповідності до європейських принципів. Адже Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС та слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ.

Автором доводиться, що національне законодавство реформується для того, щоб наблизитись до стандартів законодавства ЄС. Зокрема, наводиться приклад: для наближення до принципів та стандартів ЄС, а саме принципу рівності щодо встановлення умов праці, Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок», скасовано, окрім окремих положень. Проте в

Конституції України у ч. 5 ст. 43 закріплено, що використання праці жінок на небезпечних для їхнього життя та здоров'я роботах забороняється, тому необхідно вносити зміни саме до неї.

Наголошуємо на необхідності опрацювати ці Директиви в комплексі, адже національний законодавець, імплементуючи у національне законодавство принципи та норми ЄС, нерідко не притримується єдиного підходу до розуміння змісту цих принципів, а часто використовує різні терміни щодо позначення одних і тих самих понять, чим провокує різне трактування та застосування норм.

Ще однією проблемою національного законодавства є величезна кількість нормативно-правових актів з охорони праці, що часто не сприяє реалізації права на безпечні та здорові умови праці, а навпаки заважає цьому. Тому при реформуванні законодавства та переходу від ще радянського розуміння охорони праці до більш прогресивної та сучасної безпеки праці та охорони здоров'я працівників, потрібно об'єднувати такі акти, скорочуючи їхню кількість.

Водночас важливо правильно визначити сферу дії законодавства про безпеку та гігієну праці, адже Україна повинна вжити всі необхідні засоби та заходи для того, щоб поширити дію такого законодавства на всіх сфери суспільного життя, де використовується праця, а також на усіх роботодавців та працівників, за винятком державної служби та домашніх працівників.

Ключові слова: право на безпечні та здорові умови праці, безпека та гігієна праці, безпека праці, євроінтеграція.

Стасів О. Трансформація розуміння конституційного права на безпечні та здорові умови праці в умовах євроінтеграції України. *Український часопис конституційного права*. Часопис 3/2022 (24). «Євроінтеграція». URL: <https://www.constjournal.com/pub/3-2022/transformatsiia-rozuminnia-konstytutsiinoho-prava-bezpechni-zdorovi-umovy-pratsi/>

doi.org/10.30970/jcl.3.2022.4

О. Льницький – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного

та фінансового права, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7343-8810>

Фіскальний конституціоналізм як нормативний механізм євроінтеграції у сфері фінансової політики

Анотація. Ця стаття присвячена обґрунтуванню перспектив складових конституційної реформи у напрямку фіскального субстантивізму для забезпечення високого рівня нормативно-правових гарантій основних засад управління публічними фінансами. Метою цієї статті є сформулювати рекомендації щодо підвищення якості конституційно-правового регулювання публічної фінансової діяльності в Україні на підставі порівняльно-правового дослідження закордонного досвіду. Пропоновані зміни є необхідними для продовження євроінтеграції та зближення фінансової системи України до європейського Економічного та монетарного союзу. Серед визначених пропозицій рекомендовано

визначити у Конституції України принцип збалансованості як один із обов'язкових критеріїв оцінки професійності бюджетної політики держави, встановити основи регулювання міжбюджетних відносин між Державним та місцевими бюджетами, врахувати необхідність дотримання Маастрихтських критеріїв конвергенції (зближення), розроблених в рамках Економічного та монетарного союзу (зокрема середньостроковість бюджетного планування), передбачити імперативне застосування принципу стабільності (передбачуваності) фінансового законодавства при введенні в дію відповідних змін.

Ключові слова: управління, публічні фінанси, збалансованість, бюджет.

Ільницький О. Фіскальний конституціоналізм як нормативний механізм євроінтеграції у сфері фінансової політики. *Український часопис конституційного права. Часопис 3/2022 (24). «Євроінтеграція».* URL: <https://www.constjournal.com/pub/3-2022/fiskalny-i-konstytutsionalizm-yak-normatyvnyi-mekhanizm-yevrointehratsii-sferi/>

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 1 (104) 2023

(01 січня - 31 січня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 31.01.2023.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,77.
Наклад 21 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.